

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Špela Kračun

**Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v
redne programe predšolske vzgoje**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Špela Kračun

**Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne
programe predšolske vzgoje**

Magistrsko delo

Študijski program: drugostopenjski študijski program Socialno delo

Mentorica: izr. prof. dr. Lea Šugman Bohinc

Ljubljana, 2024

Zahvala

Ves čas nastajanja magistrskega dela mi je ob strani stalo veliko ljudi in me motiviralo, da sem vztrajala do konca.

Najprej bi se rada zahvalila svoji mentorici dr. Lei Šugman Bohinc za vso strokovno podporo, usmeritve, pripombe in predloge. Hvala, ker ste delili svoje znanje in izkušnje z menoj in zaupali, da bom zmogla.

Še posebej bi se rada zahvalila vsem vzgojiteljicam, svetovalnim delavkam, spremljevalkam in staršem otrok s posebnimi potrebami, ki so s svojim sodelovanjem omogočili nastanek mojega magistrskega dela in prispevali dragocene informacije. Z njihovo pomočjo sem prišla do odgovorov na svoja vprašanja in sklepnih ugotovitev.

Hvala tudi vsem mojim sodelavcem, ki so mi stali ob strani.

Posebna zahvala gre moji dragi družini, možu in obema hčerkama, ki so me ves čas podpirali in verjeli vame.

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Špela Kračun

Naslov magistrskega dela: Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne programe predšolske vzgoje

Mentor: izr. prof. dr. Lea Šugman Bohinc

Kraj: Ljubljana

Leto: 2024

Št. strani: 125

Št. prilog: 10

Št. tabel: 2

Št. virov: 36

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, integracija, inkluzija, predšolsko obdobje, zgodnja obravnava, strokovni delavci, starši

V magistrsko raziskavo sem vključila spremljevalce, vzgojitelje, svetovalne delavce in starše otrok, da bi pridobila čim širši nabor informacij o vključevanju otroka s posebnimi potrebami v redne programe predšolske vzgoje. Večino podatkov sem zbrala s pomočjo intervjujev, starši otrok pa so izpolnili anketni vprašalnik. Pridobljene podatke sem obdelala s kvalitativno analizo vključno s kodiranjem in oblikovala poskusno teoretsko razlago. Ugotavljam, da so otroci s posebnimi potrebami dobro vključeni v redne skupine in pri tem napredujejo, strokovni delavci pa kljub temu opažajo še veliko možnosti za izboljšave v procesu vključevanja. Zaradi raznolikosti otrok je ključnega pomena, da se program v vrtcu in okolje prilagodi specifičnim potrebam vsakega otroka. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne programe predšolske vzgoje je proces, ki odraža prizadevanja za zagotavljanje enakih možnosti za vse otroke ne glede na njihove individualne značilnosti. Predšolsko obdobje je ključno za celosten razvoj otroka, zato je pomembno, da so tudi otroci s posebnimi potrebami deležni ustrezne podpore in prilagoditev. Ta raznolika skupina vključuje otroke z različnimi telesnimi, kognitivnimi, čustvenimi in vedenjskimi izzivi, pa tudi otroke z nadarjenostmi. Proces dela z otroki s posebnimi potrebami temelji na principih integracije in inkluzije, ki se razlikujeta po stopnji prilagoditev in vključevanja v okolje. Uspešnost inkluzije v predšolskih programih je v veliki meri odvisna od strokovnih delavcev, ki igrajo osrednjo vlogo pri ustvarjanju spodbudnega in varnega okolja. Njihova strokovnost, odnos do otrok s posebnimi potrebami ter usposobljenost za delo z njimi so ključnega pomena za doseg kakovostne vzgoje in izobraževanja. V magistrskem delu je poseben poudarek namenjen tudi sodelovanju med strokovnimi delavci in starši otrok s posebnimi potrebami, saj so starši nepogrešljivi partnerji v procesu vzgoje in izobraževanja. Sodelovanje temelji na vzajemnem spoštovanju, izmenjavi informacij in skupnem iskanju in ustvarjanju rešitev, ki otrokom omogočajo optimalen razvoj.

Inclusion of Children with Special Needs in Regular Preschool Programs

Summary of the master's thesis

Keywords: children with special needs, integration, inclusion, working with children with special needs, preschool period, early intervention, professional educators, parents

In my master's thesis, I involved caregivers, educators, counselors, and parents of children with special needs to obtain the broadest possible range of information about the inclusion of children with special needs in regular preschool programs. Data was collected through interviews while the children's parents completed a questionnaire. The data collected was analyzed qualitatively, including coding, and a final research theory was developed based on this analysis. The results indicate that children with special needs are well integrated into regular groups and are making progress, but that professionals still see many opportunities to improve the inclusion process. Due to the diversity of the children, it is crucial that the preschool program and environment are adapted to the needs of each individual child, as each child has their own specific needs. The inclusion of children with special needs in regular preschool programs reflects an effort to ensure equal opportunities for all children, regardless of their individual characteristics. The pre-school years are crucial to a child's holistic development, which is why it is important that children with special needs also receive appropriate support and adjustments. Children with special needs represent a diverse group that includes children with various physical, cognitive, emotional and behavioral challenges as well as gifted children. The process of working with children with special needs is based on the principles of integration and inclusion, which differ in the degree of adaptation and inclusion in the environment. Integration focuses on adapting children to their environment, while inclusion focuses on adapting the environment to the needs of each child to enable active and equal participation for all. The success of inclusion in preschool programs depends largely on the professional educators who play a central role in creating a stimulating and safe learning environment. Their expertise, their attitude towards children with special needs and their qualifications to work with them are crucial for quality education and care. Special attention is also paid to the collaboration between educators and the parents of children with special needs, as parents are indispensable partners in the educational process. This collaboration is based on mutual respect, the exchange of information and joint problem-solving to ensure the optimal development of the child.

Kazalo vsebine

1	Teoretični uvod.....	1
1.1.	Otroci s posebnimi potrebami	1
1.1.1.	Drugačni, vendar enaki	1
1.1.2.	Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.....	2
1.1.3.	Evropski dokumenti in pravilnik o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami	3
1.1.4.	Pogled na otroke s posebnimi potrebami	4
1.2.	Predšolsko obdobje	5
1.2.1.	Razvoj vzgojnoizobraževalnega sistema predšolskega obdobja.....	5
1.2.2.	Predšolsko obdobje otrok s posebnimi potrebami	6
1.3.	Delo z otroki s posebnimi potrebami	9
1.3.1.	Zgodnja obravnava otrok in usmerjanje	10
1.3.2.	Individualiziran program	12
1.4.	Vključevanje otrok s posebnimi potrebami.....	12
1.4.1.	Integracija	13
1.4.2.	Inkluzija	14
1.5.	Strokovni delavci v vrtcu in starši.....	16
1.5.1.	Starši	16
1.5.2.	Vzgojitelji	17
1.5.3.	Spremljevalci	18
1.5.4.	Svetovalni delavci.....	19
1.6.	Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v evropskih državah	20
1.6.1.	Danska.....	21
1.6.2.	Francija	22
1.6.3.	Nemčija.....	22
1.6.4.	Italija	23
1.6.5.	Španija.....	23
2	Oprelitev problema	24
2.1.	Raziskovalna vprašanja	26
3	Metodologija.....	28
3.1.	Vrsta raziskave	28
3.2.	Merski instrument	28
3.3.	Populacija in vzorčenje	29
3.4.	Zbiranje podatkov oz. empiričnega gradiva.....	29
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	30
4	Rezultati.....	32
4.1.	Pretekle izkušnje	32
4.2.	Delo v vrtcu.....	33
4.3.	Otrok	37
4.4.	Predlogi izboljšav.....	41
4.5.	Starši.....	42
5	Razprava	44
5.1.	Pretekle izkušnje	44
5.2.	Delo v vrtcu.....	44
5.3.	Otrok	46
5.4.	Predlogi izboljšav.....	48
5.5.	Starši.....	49
6	Sklepi.....	51

7	Predlogi	53
8	Seznam virov	57
9	Priloge	60
	9.1. Priloga A: Vprašanja intervjuja	60
	9.2 Priloga B: Intervjuji	63
	9.3. Priloga C: Odprto kodiranje intervjuja 1	86
	9.4. Priloga D: Odprto kodiranje intervjuja 6	91
	9.5. Priloga E: Odprto kodiranje intervjuja 11	96
	9.6. Priloga F: Odprto kodiranje pojasnila ocen ocenjevalne lestvice 1	99
	9.7. Priloga G: Osno kodiranje	101

Kazalo slik

Slika 1: Prikaz števila otrok s posebnimi potrebami v rednih oddelkih od leta 2000 do leta 2014.....	7
--	---

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Odprto kodiranje (intervju 1).....	31
Preglednica 2: Osnovno kodiranje.....	31

Predgovor

Idejo za temo magistrskega dela sem dobila zelo hitro, ob pričetku dela kot spremljevalka otroku s posebnimi potrebami. Že na dodiplomskem študiju me je tema duševnega zdravja zelo zanimala, ob nadaljevanju študija na drugi stopnji pa sem lahko to zanimanje združila s svojim delom. Prav tako sem med delom sama zaznala več pomanjkljivosti pri delu z otroki s posebnimi potrebami in sem želela to temo tudi podrobneje raziskati. Ravno zaradi slednjega sem se odločila, da želim raziskovati vključenost otrok s posebnimi potrebami v redne programe predšolske vzgoje.

Tema je relevantna, ker je vsako leto več otrok z odločbami in tudi otrok, ki nimajo odločb in bi potrebovali nekoga ob sebi. Pomembno se mi zdi o tem govoriti, ker menim, da je vključenost otrok s posebnimi potrebami v redne skupine vrtca še vedno tabu tema, o kateri se premalo govori. Skozi delo in druge izkušnje sem ugotovila, da je še vedno prisotna miselnost, da otrok, ki je drugačen od večine otrok, sodi v posebni zavod ali razvojni oddelek. Velikokrat se na ta način vsem otrokom dela krivica. Tako otrokom s posebnimi potrebami, ki so prikrajšani za enako kakovost preživetega predšolskega obdobja, kot večini otrok, ki so prikrajšani za izkušnje druženja z otroki s posebnimi potrebami. Le na ta način bi lahko zmanjšali tabuje in bi lahko vsi otroci enako kakovostno izkusili otroštvo.

Skupaj z mentorico sva se dogovorili, da bi bilo dobro raziskati tematiko iz različnih zornih kotov, tako da sem v to temo vključila spremljevalce, vzgojitelje, svetovalne delavce in starše. Namen magistrskega dela je predstaviti otroke s posebnimi potrebami in empirično raziskati izbrane perspektive njihovega vključevanja v redne programe predšolske vzgoje.

1 Teoretični uvod

1.1. Otroci s posebnimi potrebami

1.1.1. Drugačni, vendar enaki

V današnji družbi je otrok s posebnimi potrebami tisti, ki se v določeni situaciji obnaša drugače, kot bi se od njega pričakovalo glede na aktualne strokovne in širše družbene standarde normalnega, primernega idr. vedenja. Drugače povedano, njegovo obnašanje označujemo kot tako ali drugače moteče. Vsem otrokom pa so skupne določene potrebe, želje in težave, kot to velja za odrasle. Na splošno bi lahko rekli, da so vsi otroci zgolj ali predvsem otroci (Kobolt idr., 2010, str. 13).

V naši družbi ni enotnega pojma za otroke, ki imajo posebne potrebe. Različna področja in ureditve pri nas otroke drugače poimenujejo – uveljavljen je izraz »otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju« in soroden izraz, povezan z medicinsko perspektivo, »otroci z oviranostmi« (ang. *children with disabilities*) (Murgel, 2019, str. 58) in tudi »otroci, ki potrebujejo posebno nego in varstvo«. Še vedno občasno naletimo na izraz »moteni otroci«. Danes največkrat uporabljen pojem pri nas pa je »otroci s posebnimi potrebami«. V skladu s Konvencijo o pravicah invalidov iz leta 2006 se uporablja tudi izraz »invalidni otroci«, v socialnem jeziku govorimo o »otrocih z ovirami« (ang. *disabled children*), ko želimo poudariti njihove družbene, okoljske ali institucionalne omejitve za polno socialno vključenost in sodelovanje.

Tako otroci kot odrasli smo si med seboj različni. Če se tega zavedamo in smo za to odprti, se lahko od tistih, ki jih doživljamo kot drugačne od nas, veliko naučimo. Ne glede na drugačnost pa so nam ljudje na določenih točkah podobni. Vsak od nas se srečuje z različnimi stiskami in težavami, le da so nekatere (navzven) bolj vidne, druge pa manj (Lamovec, 1999, str. 30–35).

Krapše (2004, str. 11–12) se prav tako navezuje na tezo, da se vsak posameznik v družbi razlikuje od ostalih po določeni lastnosti. Navadno so te lastnosti pozitivno sprejete in posamezniku dodajo dodatno vrednost. Včasih pa je posameznikova različnost v okolju negativno sprejeta oziroma so kot take označene določene njegove značilnosti, kar se pri otrocih pogosto pokaže kot težava že v zgodnjem razvoju. Težave se pogosto izražajo v slabši samopodobi, zaostanku v razvoju, vedenjskih in osebnostnih težavah ter v izključenosti iz družbe.

Vsi otroci imajo enake osnovne potrebe, pri otrocih s posebnimi potrebami pa moramo biti pozorni na to, kako in v kakšni meri so te potrebe zadovoljene. Med najpomembnejše otrokove potrebe običajno uvrščamo občutek vrednosti, preskrbljenost in potrebo po razvoju lastne osebnosti. Ključni akterji pri zadovoljevanju teh potreb so starši, takoj za njimi pa strokovnjaki, ki se vključijo v otrokovo življenje. Starši so pomembni tudi zato, ker otroku pomagajo pridobiti moč za spoprijemanje z negativnimi odzivi okolice. Otroci morajo narediti veliko korakov, da jih okolica vidi in sprejme kot posameznike in ne le kot osebe z ovirami (Juul, 2010, str. 17–19).

Otroci v današnjem svetu prehitro dobijo oznake zaradi svoje drugačnosti. Te oznake jim podelijo in nato obravnavajo strokovnjaki. Po eni strani je to dobro, ker želijo otroku pomagati pri njegovem razvoju in premagovanju ovir. Po drugi strani pa posvečamo premalo pozornosti otroku kot osebi in razlogom, zakaj je do oviranosti sploh prišlo (Lamovec, 1999, str. 8–17).

1.1.2. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami

V naši ustavi je iz 52. člena razvidno, da imajo otroci z okvarami v telesnem in duševnem razvoju pravico do izobraževanja in usposabljanja (Ustava Republike Slovenije, 1991).

Pomemben korak naprejk Sloveniji se je zgodil leta 2000 z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, v katerem se je zakonsko opredelila integracija in inkluzija (Globačnik, 2012, str. 73).

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) v 2. členu opredeljuje otroke s posebnimi potrebami: »To so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oz. posebne programe vzgoje in izobraževanja« (Kobal Grum idr., 2009, str. 15).

Vzgoja in izobraževanje potekata v skladu z ZUOPP. Poleg omenjenega zakona pa področje vrtcev regulirata še Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja in Zakon o vrtcih (Murgel, 2019, str. 60).

S sprejetjem ZUOPP se je otroke začelo razvrščati v kategorije glede na njihove motnje. Težava takega razvrščanja je v tem, da se izrazito navezuje na medicinski model, ki

izpostavlja otrokovo oviranost. Kljub pomoči različnih strokovnjakov otroci še vedno nimajo dovolj spodbudnega in vključujočega okolja za svoj razvoj. Otroci niso aktivno vključeni v celotno skupino, kjer bi lahko preizkušali nove stvari in pridobivali znanje (Kobolt idr., 2010, str. 93–94).

Kadar za otroke pravimo, da se ne obnašajo primerno, običajno opazimo posledico, ki je zgolj otrokov odziv na neko zaznano dejanje. Posledice se kažejo tako, da otroci postanejo glasni, nemirni, agresivni ali se umaknejo. Pogosto pa je spregledan vzrok takšnega obnašanja, ki lahko izhaja iz nespodbudnih ali celo negativnih predhodnih izkušenj, kot so nerazumevanje s strani drugih, občutek nesprejetosti in neuslišana potreba po pozornosti (Kobolt idr., 2010, str. 90).

Lamovec (1999, str. 21) omenja, da moramo oviro in otroka raziskovati v kontekstu otroka ter v povezavi z okolico, v katero je otrok vpet.

Ovire ljudi s posebnimi potrebami običajno ne izvirajo iz njihovega zdravstvenega stanja, temveč iz okolja, v katerem živijo, ki je zasnovano za t. i. »zdrave« posameznike v družbi (Zaviršek idr., 2018, str. 103).

1.1.3. Evropski dokumenti in pravilnik o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami

Evropska unija kot temelj vključevanja otrok s posebnimi potrebami v ospredje postavi proces, kjer lahko otroci v največji meri dosežejo svoj razvoj in kasneje socialno neodvisnost (Terčon, 2015, str. 30).

Lebarič, Kobal Grum in Kolenc (2006, str. 11) navajajo temeljne evropske dokumente, ki so bistvenega pomena za vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oblike vzgoje in izobraževanja:

- Konvencija o otrokovih pravicah, ki zavezuje države, da se otrokom omogoči razvijanje njihove osebnosti, sposobnosti, da se otroke pripravi na nadaljnje življenje.
- Unescova Svetovna deklaracija o izobraževanju za vse poudarja, da so vsi otroci upravičeni do vključitve v določen proces. Pri tem se ne izpostavlja njihova drugačnost, ampak se poudarja možnost za razvijanje novih načinov dela in prilagajanja otrokom.
- Resolucija Sveta Evrope države obvezuje, da je treba gledati na vsakega otroka posebej in njegove zmožnosti.
- Pravilnik o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Določijo se program vzgoje in izobraževanja, njegov obseg in način, morebitna dodatna strokovna pomoč, kam se bo

otroka vključilo, zmanjšanje normativa otrok v oddelku na podlagi mnenja strokovne komisije.

- Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami,
- Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (v Opara, 2005, str. 24).

1.1.4. Pogled na otroke s posebnimi potrebami

Kot omenja Galeša (1993, str. 27–31), imata za otrokovo samopodobo in razvoj večjo težo družbeni pogled na njegovo »motnjo« oziroma posebno značilnost in njeno sprejemanje. V preteklosti so tako otroke kot odrasle ljudi s posebnimi potrebami vrednotili nižje kot ostale. Veljalo je prepričanje, da niso sposobni živeti, da jih ni mogoče vzgajati in izobraževati. Prav tako jim niso priznavali enakih pravic (do izobraževanja, zdravstvene oskrbe, dela, mobilnosti idr.) kot drugim. Tudi danes so takšni pogledi še vedno prisotni, vendar v manjši meri in ne tako očitno.

Skozi zgodovino je bilo na področju dela z otroki veliko doseženega. Namesto da bi govorili na primer o pogovoru o otrocih, danes govorimo o pogovoru z otroki. Kaže se nova razsežnost, v kateri otroci postajajo pomembni in enakopravni sogovorniki odraslih ter lahko prispevajo svoj del k celovitemu razumevanju situacije. Otroke tudi bolje razumemo, ko sami skozi svoje besede izrazijo svoje stiske (Čačinovič Vogrinčič idr., 2013, str. 67–68).

V ospredje družbe vedno bolj vstopa človek kot posameznik z vsemi svojimi pravicami, med katerimi je tudi pravica biti drugačen. Vsi ljudje se med seboj razlikujejo, tudi ljudje s posebnimi potrebami. Pogled večjega dela družbe na ljudi s posebnimi potrebami se je skozi leta močno spremenil. Nanje se je prenehalo gledati kot na ljudi z oviro, pri čemer je pomemben korak naprej predstavljala že sprememba v poimenovanju. Kljub temu je do leta 1970 veljalo prepričanje, da te osebe potrebujejo drugačen način življenja, vzgoje in pomoči. Kasneje so se trudili znebiti označb, predvsem kadar so bili ljudje s posebnimi potrebami vključeni v sistem vzgoje in izobraževanja. Prizadevali so si iskati najboljše možne izide za ljudi s posebnimi potrebami (Opara, 2005, str. 7–8).

V Sloveniji se je pomembna točka premika zgodila leta 1996 z Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju, kjer je bil prvič uporabljen izraz otroci s posebnimi potrebami (Globačnik, 2012, str. 73).

S sprejetjem Bele knjige je postala vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami enakopravno vključena v širši izobraževalni sistem, namesto da bi ostala predmet ločene zakonodaje. Prav tako je pomembno poudariti, da so starši pridobili večjo vlogo in moč pri odločanju, saj lahko sami izberejo vrsto izobraževanja, ki je najboljša za njihovega otroka (Kobal Grum idr., 2009, str. 25).

1.2. Predšolsko obdobje

Predšolsko obdobje ima v življenju vsakega otroka pomembno vlogo. Otroci v tem času prejmejo različne spodbude za nadaljnji razvoj (Globačnik, 2012, str. 11). Pri nas se upošteva načelo zgodnjega vključevanja otrok v predšolsko vzgojo. Zgodnje vključevanje je ključno, saj se otrokom izboljšajo možnosti, da bodo kasneje uspešnejši v izobraževanju in imajo boljše možnosti za socialno vključenost (Murgel, 2019, str. 60).

Otroci v tem obdobju pridobijo temeljne spretnosti ter navezujejo stike, na katerih kasneje gradijo. V primeru zamude predšolskega obdobja je zelo težko pridobiti te spretnosti (Opara, 2005, str. 28).

Vzgoja je temelj nadaljnjega izobraževanja v šoli in potek življenja posameznika. Navade in vrednote, ki jih odrasli in strokovni delavci prenašajo na otroke, se v tem obdobju izoblikujejo. Predšolsko vzgojo opredeljuje sistem vrednot, ki ne izključuje nikogar (Krek in Metljak, 2011, str. 27).

Predšolsko varstvo ni obvezno, izjema je le zadnje leto pred vstopom otroka v šolo, ko starši lahko izbirajo med javnimi in zasebnimi vrtci. To zadnje leto je namenjeno pripravi otroka na novo obdobje (Murgel, 2006, str. 113).

1.2.1. Razvoj vzgojnoizobraževalnega sistema predšolskega obdobja

Na Slovenskem se je razvoj vrtcev začel v 19. stoletju, ko so jih ustanovile cerkvene in dobrodelne ustanove. Sprva so bili namenjeni le otrokom staršem, ki so bili delovno aktivni, vendar se je v drugi polovici 20. stoletja število otrok, vključenih v vrtce, povečalo zaradi vse večjega zaposlovanja žensk. V 80. letih so v vrtcih začeli otroke združevati v skupine glede na starost. Leto pred vstopom v šolo pa so uvedli t. i. malo šolo (Krek in Metljak, 2011, str. 65).

Drugačnost je v preteklosti pomenila, da je bilo treba otroke s posebnimi potrebami vzgajati in izobraževati na drugačen način. Po drugi svetovni vojni se je pri nas razvil sistem posebnih zavodov, kamor so vključili vse otroke, tudi tiste z lažjimi motnjami in z učnimi težavami, da ne bi kvarili uspeha običajnih šol. V 70. letih pa so se starši otrok s posebnimi

potrebami začeli upirati in izražali očitke, da so njihovi otroci izločeni, odmaknjeni na rob družbe in stigmatizirani. A vse do 90. let pa se na področju zakonodaje ni nič spremenilo. Starši so očitkom dodali nasprotovanje vključenosti svojih otrok v posebne programe, zato so ti ostajali v rednih programih. Težava je bila v tem, da ni bilo pravega sistema, ki bi za te otroke na ustrezen način poskrbel. Prvi premiki so se zgodili z večjo seznanjenostjo z mednarodnimi dokumenti na tem področju in pri nas z izidom Bele knjige kot strokovne podlage za kasnejši razvoj zakonov na tem področju. Pomembno je, da v Beli knjigi ni zapisano, kaj se predvideva za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami ločeno od ostalih otrok, ampak je vključeno v redne koncepte (standardi, pristopi, dodatna strokovna pomoč, vključujoče izobraževanje itn.) od predšolskega do visokošolskega izobraževanja. Država mora poskrbeti za enake možnosti za vse otroke, vpeljati metode dela z otroki s posebnimi potrebami in jih vključiti v redne programe. Področje vrtcev še ni bilo povsem razvito, saj se je osredotočalo predvsem na vključevanje otrok v redne ali razvojne oddelke vsaj dve leti pred vstopom v šolo. (Opara, 2005, str. 11–13).

1.2.2. Predšolsko obdobje otrok s posebnimi potrebami

Predvsem za otroke s posebnimi potrebami je to obdobje zelo dragoceno. Pomembno je, da se motnje odkrijejo zgodaj in da se z otrokom začne delati, da bi otrokom zagotovili dolgotrajne, vseživljenjske pozitivne posledice. Najboljša skupina za otroke s posebnimi potrebami je redna skupina vrtca, saj otroci nevede posnemajo druge, razvijajo svoje sposobnosti in se naučijo spopadati s svojimi ovirami. V otroke s posebnimi potrebami najmanj posegamo, kadar so vključeni v vrtce s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, kar zagotavljajo redni vrtci. Uporablja se tudi isti kurikulum, le da se določeni cilji posebej prilagodijo (Opara, 2005, str. 29–31).

Tudi avtorica Žerovnik poudarja, da se otroci v predšolskem obdobju lahko vključijo v redno skupino, pri čemer se jim nudi dodatna strokovna pomoč do treh ur na teden. Lahko pa jih vključijo tudi v razvojne oddelke, kjer je to možno. Otroke z razvojnih oddelkov se občasno vključuje v določene dejavnosti skupaj z otroki iz rednih oddelkov (Žerovnik, 2004, str. 11).

Otroci imajo ne glede na svojo oviro ali oviranost pravico do vključenosti v vrtec kot ostali otroci (Restoux, 2010, str. 201).

Priporoča se, da se otroke s težjimi ovirami ali oviranostmi vključi v primeren p. p., za katerega je treba sestaviti drugačen kurikulum, saj je splošen zanje preveč zahteven (Opara,

2005, str. 24–25). Podatki Statističnega urada RS kažejo, da je bilo leta 2002 v rednih oddelkih vrtcev vključenih 62 otrok s posebnimi potrebami, leta 2004 pa že 197. Število otrok v rednih oddelkih se je do leta 2012 povečevalo, nato pa je leta 2014 padlo na 81 (Schmidt, Schmidt in Schmidt, 2017, str. 70).

Raziskava vključenosti otrok s posebnimi potrebami v programe za predšolske otroke, ki sta jo izvedli Satler in Tkalec (2016, str. 22), predstavlja obdobje vključenosti otrok s posebnimi potrebami od leta 2000 do leta 2015. Leta 2000 je bil v predšolsko vzgojo vključen manj kot 1 odstotek (0,93) otrok s posebnimi potrebami, leta 2015 pa se je odstotek povečal na 1,56. Ugotovili sta tudi, da je odstotek otrok s posebnimi potrebami, ki so bili vključeni v prilagojen program, v zavodih začel upadati, število otrok v razvojnih oddelkih pa ostaja enako.

Slika 1: Prikaz števila otrok s posebnimi potrebami v rednih oddelkih od leta 2000 do leta 2014

Tabela 1: Odstotek predšolskih otrok s posebnimi potrebami v šolskih letih 2000/01 do 2014/15 (Vir: Statistični urad RS)

Leto	Skupno število predšolskih otrok s posebnimi potrebami	Skupno število vseh otrok v vrtcu	% predšolskih otrok s posebnimi potrebami
2000/01	590	63 328	0,93
2001/02	607	61 803	0,98
2002/03	516	58 968	0,88
2003/04	705	54 515	1,29
2004/05	754	54 815	1,38
2005/06	706	57 134	1,24
2006/07	827	57 127	1,45
2007/08	702	61 359	1,14
2008/09	846	65 996	1,28
2009/10	912	71 124	1,28
2010/11	1 018	75 972	1,34
2011/12	1 131	81 221	1,39
2012/13	1 263	83 090	1,52
2013/14	1 246	83 700	1,49
2014/15	1 323	84 750	1,56

Raziskava Lebarič, Kobal Grum in Kolenc iz leta 2005 o vključenosti otrok s posebnimi potrebami, izvedena na območju ljubljanskih vrtcev, je pokazala, da so bili otroci že več let vključeni v vrtec. To pomeni, da se je dovolj zgodaj začelo vključevati otroke s posebnimi potrebami v običajno okolje z drugimi otroki, kar je pozitivno vplivalo na njihov razvoj. Ugotovili so tudi, da so bile tri četrtine otrok iz vzorca vključene v redne skupine, preostali pa so obiskovali razvojne skupine. Večina otrok iz raziskave je bila vključena v različne pristočasne aktivnosti in šport, poleg tega pa so prejeli dodatno strokovno pomoč (logopeda, psihologa ipd.) (Lebarič, Kobal Grum in Kolenc, 2006, str. 79–83).

Tudi Krek in Metljak izpostavljata, da je ena izmed glavnih idej vzgoje in izobraževanja inkluzija otrok s posebnimi potrebami ter integracija otrok. Ne smejo biti izključeni zaradi razlik v kulturi, jeziku ali socialnem okolju. Tako kot za vse ostale otroke se tudi za otroke s posebnimi potrebami predvideva, da v čim večji meri osvojijo navade, ki jim bodo pomagale pri samostojnosti v življenju (Krek in Metljak, 2011, str. 27–29).

Kadar odrasli pri otrocih, opazijo kakšna odstopanja je pomembno, da se jih čim prej začne pravilno obravnavati, saj so postopki dolgotrajni. V tem obdobju se otroci tudi socializirajo in naučijo določenih spretnosti. Vse to so prizadevanja zgodnje obravnave, ki poteka od rojstva otroka do njegovega vstopa v šolo. Zgodnja obravnava pomaga otroku in družini pri lažjem prehodu iz vrtca v šolo. Strokovnjaki obravnavajo otroke v primeru, da pri njih ocenijo določeno socialno ali biološko tveganje (Globačnik, 2012, str. 16–18).

Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu pogosto težko navezujejo stike s svojimi vrstniki. Ob neustrezni pomoči se težje socializirajo in se večkrat usmerjajo v individualno igro v primerjavi z drugimi. Velikokrat tudi niso sprejeti v družbi ali nimajo želje po navezovanju stikov, kar vodi do tega, da se drugi otroci ne vključujejo v igro z njimi (Kobal Grum idr., 2009, str. 75).

Najpomembnejša načela, ki jih je treba upoštevati v predšolski vzgoji pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami, so (Krek in Metljak, 2011, str. 74–75):

- demokratičnost (država vsem staršem zagotavlja, da svoje otroke vključijo v javni vrtec in lahko sami izberejo program, ki je za otroka najbolj primeren glede na njegove potrebe in cilje; država staršem zagotavlja, da je zadnje ta možnost dostopna, torej čim bližja kraju bivanja),
- enake možnosti (vsem otrokom se zagotovi najboljše pogoje glede na njihovo starost, jezik, socialno okolje, morebitne ovire ter vključenost v družbo in omogočanje strokovne pomoči),
- vključujoča obravnava (vrtec izvaja ukrepe in pristope, da so razlike med otroki glede na njihov razvoj čim manj opazne, uporaba sodobnih metod pri delu z otroki),
- sodelovanje s starši (podpora s strani strokovnih delavcev, posredovanje informacij o otroku in o načinu dela z njim) in strokovnjaki (pomembni za otrokov razvoj, deljenje informacij o otrokovem razvoju, podpora).

1.3. Delo z otroki s posebnimi potrebami

Poudarek v vzgoji in izobraževanju je, da so otroci s posebnimi potrebami kot vsi ostali otroci, željni znanja za življenje. V ospredje se postavlja načine, kakšno pomoč otroci potrebujejo, da bi te cilje dosegli (Opara, 2005, str. 9).

Ni mogoče ustvariti enovitega programa za vse otroke s posebnimi potrebami, saj se njihove potrebe med seboj razlikujejo, vsak posameznik pa potrebuje nekaj drugega. Podobno velja tudi za vzgojitelje in učitelje, ki se morajo prilagoditi potrebam posameznega otroka, ne pa delovati izključno po eni začrtani smeri (Galeša, 1995, str. 24).

Pri vzgoji in izobraževanju je pomemben vidik stopnja motnje oziroma ocene odstopanja od standarda normalnosti. Pri lažjih motnjah se lahko v večji meri dela z otrokom, da pridobi čim več znanj za nadaljnje življenje, medtem ko je pri težjih motnjah poudarek na osnovnih stvareh, kot sta komuniciranje in samostojnost (Žagar, 2012, str. 19).

Tako kot v šoli je že v predšolskem obdobju pomembno, da otroke, ki imajo kakršne koli ovire in oviranosti, pohvalimo in spodbujamo, saj s tem krepimo njihovo samopodobo in jim pomagamo doseči zelene cilje. Tako doživijo tudi naš občutek zaupanja vanje. Zelo pomembna so kratka navodila - ker so nanje otroci bolj pozorni - in vprašanja, ki morajo biti otroku razumljiva, prav tako naj jih bo malo, da se otrok pri njihovem večjem številu ne zmede. Veliko več bomo dobili od otroka, če smo pri tem potrpežljivi. S tem je povezano tudi dejstvo, da je treba dati otrokom dovolj časa, da sami izrazijo svoja hotenja in misli (Čačinovič Vogrinčič idr., 2013, str. 88–91).

Galeša predstavi najpomembnejša področja vzgoje in izobraževanja, na katerih je treba delati z otroki s posebnimi potrebami. Najprej poudari temeljne življenjske spretnosti, kjer se otroci naučijo skrb zase, komunikacijskih spretnosti ter skrb za svoje zdravje in lastno varnost. Temu sledi učenje čustveno-socialnih spretnosti, kjer otroci krepijo svojo samozavest in samospoštovanje ter se učijo tudi primernih vedenj. Pomembno je tudi učenje delovnih spretnosti, ki otrokom omogočajo, da kasneje dosežejo čim večjo samostojnost in morebitno zaposlitev. Avtor govori tudi o znanju, ki je odvisno od zmožnosti posameznika - otroci naučijo govoriti, brati, pisati in računati (Galeša, 1993, str. 166–172).

Nov vidik razumevanja otrok s posebnimi potrebami postavlja otroke in njihova močna področja v center, da se jih vidi kot posameznike ne glede na njihove težave (Krapše, 2004, str. 14).

Kadar želimo uvesti določene spremembe, ni dovolj, da za to le ustrezno izobrazimo strokovnjake, ki bodo delovali na nekem področju. Prva ovira, ki se pokaže pri uvajanju

sprememb, je čas. Mišljen je čas, ki ga strokovnjak namení za uvajanje sprememb, pripravo gradiv, dogovarjanje ter sodelovanje z drugimi strokovnjaki in izobraževanje. Spremembe, ki jih uvajamo v obstoječe delo, so zahtevne, saj se ob tem uvajajo novi načini dela in opuščajo stari (Jurišič, 2016, str. 51–52).

Prilagoditve se nanašajo predvsem na organizacijo in način izvajanja programa. Organizacija vključuje zmanjšanje števila otrok v skupini, omogočanje uporabe pripomočkov, ki jih otroci potrebujejo, prilagoditev obremenitev, počitek in delitev dela v več faz. Prav tako je pomembna prilagoditev dostopa in prostorov, dodelitev spremljevalca in dodatne strokovne pomoči (Opara, 2005, str. 63–70).

Pomembne prilagoditve okolja za otroke s posebnimi potrebami se lahko kažejo na različne načine (npr. senzorni kotiček, enaka rutina, pospravljene igrače na istem mestu). Lahko pa se izvajajo na ravni metod (aktivno učenje, sodelovanje s strokovnjaki, manj podanih nepomembnih informacij) (Krapše, 2004, str. 41).

Gre za povsem nov koncept, da se sistem prilagodi otrokom in ne obratno, da se morajo otroci prilagajati sistemu (O'Hanlon, 1993, str. 8). Kot pri otrocih z avtizmom velja tudi za ostale otroke s posebnimi potrebami, da potrebujejo določeno rutino in našo prilagodljivost na situacije (Whitaker, 2018, str. 59).

1.3.1. Zgodnja obravnava otrok in usmerjanje

»Zgodnja obravnava je podpora družinski interakciji, ki na najboljši način spodbuja otrokov razvoj. Pomembni so odnosi, ki potekajo med starši in otroki, in izkušnje, ki jih otroci pridobijo v družini. Namen zgodnje obravnave je, da se otrokom zagotovita zdravje in varnost« (Globačnik, 2012, str. 17).

Zgodnja obravnava se nanaša na čimprejšnje zagotavljanje ustrezne strokovne pomoči otrokom glede na njihove specifične potrebe. Poleg neposredne pomoči otrokom pa je pomemben tudi vidik podpore staršem. V zgodnjo obravnavo so vključeni različni strokovnjaki, ki glede na potrebe izvajajo »svetovanje, socialno pomoč, preglede, priložnostno varstvo, oceno otroka ter obravnave pri specialistih (zdravniki, fizioterapevti, logopedi in specialni pedagogi)« (Krek in Metljak, 2011, str. 284–285).

Nekateri strokovnjaki se zanašajo predvsem na primerjavo otrok s posebnimi potrebami z razvojem otroka brez razvojnih težav. Pri tem je pomembno poudariti, da se spregledata dva ključna vidika. Že otroci s posebnimi potrebami se med seboj razlikujejo in težko je trditi, da otrok z določenimi primanjkljaji ne bi zmozel določenih ciljev ali bi jih morda dosegel na

drugačen način. Pri strokovnem obravnavanju otroka je bistveno, da se otroka natančno pregleda in da se pri tem upoštevajo povprečne značilnosti enako starih otrok ter da se določi, do kod sega meja, ki še ne kaže na odklon. V nadaljevanju se nato iščejo vzroki za določena vedenja pri otroku in specifične sposobnosti znotraj skupine otrok s posebnimi potrebami (Lebarič, Kobal Grum in Kolenc, 2006, str. 16).

Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami pomeni, da se za vsakega posameznika poišče ustrezen način vzgoje in izobraževanja ter da se mu nudi primerna podpora (Opara, 2005, str. 24). Pomembno je, saj določa, ali bo otrok ustrezno vključen v zanj primeren program vzgoje in izobraževanja, ali mu bodo zagotovljene potrebne prilagoditve ter upravičenost do dodatne strokovne pomoči. Ena od pomanjkljivosti V komisijah za usmerjanje pogosto manjka sodelovanje vzgojitelja ali učitelja, ki je v neposrednem stiku z otrokom. Čeprav je v zakonu določeno, da bi bilo to v največjo korist otroka, se je v praksi ta možnost redko udejanjila (Krek in Metljak, 2011, str. 287–289).

Neustrezne usmeritve lahko vodijo v poslabšanje otrokovega razvoja. Starši izrazijo svojo željo glede usmeritve otroka Komisiji za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, ki se na prošnjo običajno pozitivno odzove, tudi če meni, da bi bil za otroka primernejši drug program. Kadar otrok kasneje določenim ciljem v sistemu ne more slediti in so starši o tem obveščeni, si pogosto ne upajo priznati obstoječe situacije. Ob tem se oprijemajo vseh možnih oblik pomoči (doseganje minimalnih ciljev, dodatna pomoč, delo z njimi v popoldanskem času) (Rovšek, 2008, str. 37–38).

Komisijo za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami sestavljajo vzgojitelj oz. učitelj, pediater ali zdravnik, psiholog in socialni delavec. Glede na potrebe otroka pa lahko sodelujeta tudi specializirani zdravnik (okulist, ortoped) in defektolog (Opara, 2005, str. 25).

Komisija za usmerjanje poleg želja staršev glede vključitve otroka upošteva tudi medicinsko, pedagoško in specialno-pedagoško dokumentacijo. Prav tako se mora posvetovati z zaposlenimi v ustanovi oziroma programu, kamor naj bi bil vključen otrok (Kobal Grum idr., 2009, str. 63).

Ko je otrok uvrščen v eno izmed kategorij otrok s posebnimi potrebami, ZUOPP določa, da je treba vsake tri leta preveriti usmeritev. Ta določba je za otroke s posebnimi potrebami zelo koristna, saj jih začetna usmeritev ne določa, ampak se lahko usmeritev sčasoma spreminja. Poleg tega pa je pozitivno tudi to, da imajo starši otrok in strokovni delavci v vrtcih ali šolah pomembno vlogo pri umerjanju (Murgel, 2006, str. 122).

Murgel (2019, str. 63) opozarja, da je zgodnja obravnava otrok preveč usmerjena le na zdravstveno stanje otroka. To je razvidno že iz kadrovskega nabora v razvojnih ambulantah,

saj zaposlujejo večinoma zdravstvene delavce. Avtor kritizira tudi manko vključevanja celotne družine v zgodnjo obravnavo otroka. Družina nima moči soodločanja o pomoči otroku, prav tako se pojavlja veliko neenakosti glede krajevne dostopnosti in tudi standardi storitev se med regijami razlikujejo. Murgel (prav tam) poudarja pomembnost sodelovanja socialnih delavcev, psihologov ter specialnih in rehabilitacijskih pedagogov, saj bi otroci pridobili celostno obravnavo. Pomoči slednjih pa bi bila deležna tudi celotna družina, saj bi dobili več informacij o zagotovitvi socialnih pomoči, podpornih mrež in finančnih pomoči.

1.3.2. Individualiziran program

Individualiziran program (IP) se nanaša na točno določenega otroka z značilnostmi, preko katerih se zadovoljujejo njegove potrebe. V programu so zajeti dosednji cilji, ki jih je otrok dosegel glede na svoje zmožnosti, pa tudi ovire ali težave, s katerimi se sooča. Zastavijo se novi cilji, ki jih otrok najverjetneje lahko doseže v določenem obdobju, in opredeli se način merjenja doseganja ciljev ob koncu leta. Pri pripravi in izvedbi individualiziranega programa sodelujejo vsi strokovnjaki, vključeni v delo z otrokom (vzgojitelj, pomočnik, spremljevalec, svetovalni delavec idr.) (Rovšek, 2008, str. 34–35).

1.4. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami

Odnos do otrok s posebnimi potrebami se je po osamosvojitvi začel pri nas spreminjati. Ljudje so postali bolj odprti, pripravljeni na spremembe in sprejemajoči do drugačnosti (Krapše, 2004, str. 38).

Pri otrocih s posebnimi potrebami je zelo pomemben način vključevanja v skupino. Ključno je, da vsakega otroka dobro spoznamo, da razumemo njegove ovire, kako se z njimi spopada in kakšne so njegove želje. Pred dejavnostjo je priporočljivo, da otroku predstavimo, kaj bomo delali in kakšen je namen dejavnosti. Med dejavnostjo moramo biti ves čas ob njem in pozorni na znake, ki bi nakazovali, da nas potrebuje. Dejavnost lahko prilagodimo posameznemu otroku tako, da jo bo zmožen izvesti glede na njegove zmožnosti. To pomeni, da so navodila kratka in jasna, skrajšamo čas dejavnosti ter dajemo več usmeritev in pohval (Željaznov Seničar, 2019, str. 15).

Najpomembnejše načelo pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami je načelo enakih možnosti vzgoje in izobraževanja. Vedno več je vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne izobraževalne programe in tudi na splošno v celotno družbo. Da bi se vključevanje v izobraževalni sistem uresničevalo, sta pomembna dva konteksta. Prvi je širši družbeni

kontekst. Treba je povečati pozornost vključevanju otrok s posebnimi potrebami, da se socialno vključijo v redne programe in da se jim pri tem zagotovijo vse njihove pravice. Drugi pa je kontekst šolanja. Ta se nanaša na sam sistem in posamezne šole, ki morajo znotraj svoje organizacije prilagoditi načrt in delo z otroki s posebnimi potrebami ter skrbeti za odnose med otroki. Težava, ki je nastala, pa je, da se ne ve, kako naprej od tod, kako te stvari dejansko prenesti v prakso, da bi to delovalo (Založnik, 2006, str. 9–13).

Vključitev otroka s posebnimi potrebami v redni oddelok vrtca prinaša boljše možnosti za razvoj otroka ter boljše vključevanje in sprejemanje s strani okolice. Veliko otrok z lažjimi motnjami v duševnem razvoju je vključenih v redne oddelke vrtca, kjer imajo prilagojen program ali dodatno strokovno pomoč. Pri tem je ključno presoditi, kateri program je za posameznega otroka najbolj ustrezen glede na njegove potrebe, saj le na ta način lahko dosežemo uspeh v njegovem razvoju. V socialnem delu je multidisciplinarno sodelovanje izjemno pomembno, kar se tudi tukaj izkaže kot ključni dejavnik, ki prispeva k dobrobiti otroka (Željaznov Seničar, 2019, str. 195–196).

1.4.1. Integracija

Socialna vključenost otrok s posebnimi potrebami je ključna za zagotavljanje njihove integracije. Temelj te vključenosti je skrb za vse odnose med otroki, tako med tistimi s posebnimi potrebami kot tudi med tistimi brez njih (Lebarič, Kobal Grum in Kolenc, 2006, str. 17).

Integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke. Pri tem je treba poudariti, da se mora v integraciji otrok prilagoditi sistemu. Kadar pa govorimo o inkluziji, se sistem prilagodi otrokom, kar lahko povežemo s pojmom normalizacije (Globačnik, 2012, str. 75).

Pri integraciji je najbolj pomembno sodelovanje vzgojiteljev, učiteljev, specialnih pedagogov, svetovalnih delavcev, staršev in drugih ključnih sodelavcev (Lebarič, Kobal Grum in Kolenc, 2006, str. 22).

Ideja o integraciji otrok s posebnimi potrebami sega pri nas v 80. leta, ko smo se spoznali s praksami v tujini. Integracija naj bi vsakemu otroku omogočala takšno okolje, ki bi z novostmi, vsebinsko in organizacijsko najmanj poseglo v njegov razvoj. O integraciji pa ne moremo govoriti, kadar otroka samo predstavimo iz enega v drug prostor. Ljudje se preveč ukvarjajo s tem, da se otrok vpelje v nov proces, premalo pozornosti pa namenjajo socializaciji tega otroka. Pomembno je tudi, da se otrok v novem okolju razvija na več

področjih, kot so sodelovanje, povezovanje, povečevanje samostojnosti, in ne samo, da osvoji nove mejnike, ki so bili postavljeni (Kobolt idr., 2010, str. 300).

Socialna integracija temelji na sprejemanju drugačnosti in v otrokovem razvoju lahko prinese veliko pozitivnih posledic za njegov kasnejši razvoj. Ločimo tri modele integracije (Lebarič, Kobal Grum in Kolenc, 2006, str. 19–20):

- Pasivni model socialne integracije se nanaša na otroke v posebnih zavodih, kjer so povsem ločeni od preostalih otrok in socialne integracije ni. Ta model se v večji meri zaznava v našem okolju.
- Zdravorazumsko-asimilacijski model socialne integracije upošteva zakonodajo in mnenje, da je treba vse otroke vključiti v enako skupino. Težava modela je, da se na otroke s posebnimi potrebami ne gleda več kot na posameznike in se jim ne prilagaja, ker so vsi otroci izenačeni.
- Aktivni oz. inkluzivni model socialne integracije poudarja, da je otroke treba čim prej vključiti v običajno okolje ter se jim prilagoditi glede na njihove zmožnosti in sposobnosti.

Otrok s posebnimi potrebami mora v skupini predstavljati izziv za strokovne delavce. Na ta način bodo več sodelovali s starši, iskali mnenja in podporo pri drugih pomembnih strokovnjakih, obiskovali dodatna izobraževanja ter prilagodili delo v skupini itd. Pomembno je, da se otrokove težave v skupini ne izpostavljajo, ampak da strokovni delavci običajno vodijo vse dejavnosti z mislijo, da lahko otrok s posebnimi potrebami vse opravi. Otroku dovolimo, da se ne vključi v dejavnost, kadar ne želi, ter da le opazuje, a pri tem ne sme motiti drugih. Ključno je, da strokovni delavci prepoznajo, kadar je otrok v stiski, in da znajo pravilno ukrepati. Sodelovanje s starši je prav tako izjemno pomembno. Prav je, da jim vzgojiteljice povedo, kadar njihov otrok napreduje, pa tudi, kadar določenih ciljev ne zmore (Založnik, 2006, str. 115–118).

1.4.2. Inkluzija

V 90. letih se je razvila nova ideja o vključitvi (inkluzija), ki predstavlja razširjeno in nadgrajeno idejo integracije. Vključevanje otroka v redne programe se definira kot prilagajanje obeh smeri na sodelovanje, tako s strani otroka kot tudi sistema (Kobolt idr., 2010, str. 300).

V mnogih primerih je vključenost otrok v redne oddelke zelo pozitivna in uspešna, so pa tudi prakse, ko ni tako. Uspeh vključitve je odvisen od posameznega otroka, njegovih težav,

sposobnosti za doseg ciljev na določenem področju in njegove volje, da se vključi v skupino. Inkluzija se najbolje kaže prav v vrtcih, kjer se ne pozna razlika med redno skupino in razvojno skupino. Več je druženja med otroki, starši pa se med seboj tudi bolj povezujejo (Založnik, 2006, str. 110–113).

Kadar govorimo o inkluziji, se sistem prilagodi otroku, kar lahko povežemo s pojmom normalizacije (Globačnik, 2012, str. 76). Inkluzija otrok s posebnimi potrebami se nanaša na uspešnost učencev v okviru sistema in na vključenost otroka v običajno okolje. Pri inkluziji je zelo pomemben vidik demokratične družbe, kako sprejema otroke s posebnimi potrebami in na kakšen način jim zagotavlja možnosti za njihov razvoj. Pomembno je, da se ne gleda na otroke kot na nekoga z nekim primanjkljajem, ampak da jih razumemo in vidimo kot priložnost za spremembe (Kobal Grum idr., 2009, str. 37–39).

Proces inkluzije se utemeljuje s tremi predpostavkami (Opara, 2015, str. 12):

- izobraževanje, ker se v njem vsi otroci nekaj naučijo in je namenjeno vsakemu posamezniku in tudi celotni skupnosti,
- socializacija otrok tako z ene kot z druge strani, poveča se možnost za manj diskriminatorno družbo,
- ekonomija, ker se cenovno veliko bolj izplača vzdrževanje zavodov in šol, kjer so vsi otroci skupaj.

Inkluzija je prostor za nove priložnosti, kako sprejeti ljudi, ki so drugačni od nas. Pri inkluziji se srečujemo tudi z različnimi čustvenimi stanji otroka. Govora je o strahu, saj ne moremo predvideti, ali bomo dosegli vse zastavljene cilje. Strah je osebno čustvo tistega, ki je vpet v proces inkluzije, in pomeni, da mora posameznik delati na tem, da se nauči delati z njim. Avtor omenja tudi vprašanje nadzora, saj ne moremo predvideti, kako se bo otrok vključil v celotno skupino. Ne moremo vedeti, ali bomo zmogli sami ali bomo potrebovali pomoč sodelavcev. Nazadnje je pomembno govoriti o spremembah, saj se ljudje običajno bojijo sprememb, čeprav nas tekom življenja ves čas spremljajo (Galeša, 1995, str. 31–32).

Če želimo, da je inkluzija uspešna, potrebujemo otroka, skupino, vrtec in okolje, ki so med seboj povezani. Če vse deluje skladno, je sistem učinkovit in lahko tekom inkluzivne vzgoje podpira tako otroke s posebnimi potrebami kot tudi vse ostale. Učinkovitost pa se kaže na način, da se aktivno dela na vsakodnevnih aktivnostih, kaj naredi drugače, spremeni ali prilagodi, da bo otroku lažje in da bo uspešnejši na doseganju razvojnih ciljev (Terčon, 2015, str. 30).

1.5. Strokovni delavci v vrtcu in starši

Otroci komunicirajo s svetom že kot novorojenčki. Njihova komunikacija sprva poteka skozi jok in telesne gibe, kar lahko razumemo kot obliko govorice. Z razvojem pa se poleg joka začneta razvijati tudi smeh in zadovoljstvo, kar nakazuje na otrokovo čustvovanje. Okoli tretjega leta starosti otrok doživi pomemben čustveni napredek, pri čemer ima družina ključno vlogo. V tem obdobju se začne zavedati samega sebe, svoje osebnosti in čustev. Pomemben dejavnik pri tem je igra, v kateri imajo pomembno vlogo tudi sovrstniki in strokovni delavci v vrtcih (Schmidt, Schmidt in Schmidt, 2017, str. 123–125).

Starši so prvi, ki otrokom nudijo vzgled in jih učijo o svetu. Strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju pa so tisti, ki zagotavljajo okolje, kjer se lahko vsi otroci vključujejo, izražajo sebe, zadovoljujejo svoje potrebe in se počutijo sprejete. Že pripravljenost na sodelovanje lahko pomembno prispeva k pozitivnemu razvoju otrok, zlasti otrok s posebnimi potrebami (Kobolt idr., 2010, str. 17–18).

Strokovni delavci se pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami pogosto soočajo z izzivi, ki so lahko tako pozitivni kot tudi negativni. Med negativne izzive sodijo stiske, strahovi, lastni predsodki, občutek nemoči ter pomanjkanje znanja in kompetenc za delo s takšnimi otroki. Strokovni delavci v skupini nudijo otrokom podporo in pomoč. Pomembno vlogo imajo tudi pri prepoznavanju otrokovih potreb, saj ga opazujejo med igro, različnimi dejavnostmi, v različnih situacijah in pri navezovanju stikov z drugimi otroki. Poleg tega predstavljajo povezovalni člen med starši, svetovalnimi delavci in strokovnimi delavci dodatne strokovne pomoči (Terčon, 2015, str. 30–31).

1.5.1. Starši

V družini otrok najprej izoblikuje svojo osebnost in razvija zaupanje, kar mu daje dobro osnovo za nadaljnje vključevanje v družbo in navezovanje stikov z drugimi ljudmi (Čačinovič Vogrinčič, 1998, str. 23–24).

Družina je prostor, kjer se otrok poleg pravil uči tudi sprejemati druge kljub njihovim razlikam. Že s priznanjem teh razlik se naredi prvi korak k sprejemanju drugačnosti. Sprejetost daje posamezniku, ki je drugačen, občutek, da je zaželen, da se njegovo drugačnost spoštuje in, kar je najpomembnejše, da se spoštuje njega kot osebo. Pozitivni učinki te sprejetosti pa se ne pokažejo le pri otroku, temveč tudi pri njegovih starših. Starši postanejo v svoji vlogi bolj samozavestni in občutijo podporo družbe kljub izzivom, s katerimi se sooča njihov otrok (Restoux, 2010, str. 91–93).

Starši oz. odrasli morajo otroke varovati, saj tega sami še niso zmožni. Morajo jih podpreti, saj se v ključnih trenutkih nemoči, izključenosti v otroštvu ne zmorejo še postaviti sami zase (Čačinovič Vogrinčič idr., 2013, str. 21). Starši so prav tako pomembni kot strokovnjaki v vzgoji in izobraževanju. Otroke spremljajo izven sistemov, v katere so ti vpeti, in lahko tudi posredujejo svoje znanje drugim (Rovšek, 2008, str. 33).

Starši lahko za svojega otroka naredijo največ, če ga vidijo kot otroka in ne postavljajo njegovih ovir v ospredje. Že v otroštvu je pomembno, da kljub vsemu otroku s posebnimi potrebami nudimo telesen stik in občutek varnosti (Juul, 2010, str. 21–22). Pri otrocih s posebnimi potrebami je pomembno izpostaviti, na kakšen način razvijajo svojo samopodobo. Pogosto jim pri komunikaciji z drugimi pomagajo starši tako, ki so v teh situacijah bolj aktivni in velikokrat prevzamejo nadzor. Tako se ujamejo v začaran krog: po eni strani želijo otroku pomagati pri vključevanju med vrstnike, po drugi strani pa mu s tem škodujejo. To se kaže tako, da starši komunicirajo namesto otroka, kar pri njem lahko vzbudi občutek, da tega sam ne zmore (Željaznov Seničar, 2019, str. 14).

1.5.2. Vzgojitelji

V vrtcu soustvarjanje delovnega odnosa poteka med otroki, ki so izvedenci za svoje doživljanje, in vzgojitelji, ki so njihovi spoštljivi zavezniki. Vzgojitelj pomaga otroku odkriti njegove spretnosti in pri tem napredovati. Podpira ga tam, kjer se pojavljajo njegove težave in stiske. Govoriti o otroku ni težko; težje je govoriti z otrokom, saj ga moramo resnično slišati, da lahko na koncu skupaj z njim dosežemo želeni cilj (Šugman Bohinc, 2011, str. 16–17).

Na kakovost dela v vrtcu vplivajo razvoj vzgojitelja, delo z otroki in njihovimi starši ter odnosi s sodelavci. Za profesionalno rast vzgojitelja so ključni strokovno izobraževanje, evalvacija lastnega dela, prebiranje literature in vključevanje novih spoznanj v prakso. Vzgojitelji morajo v svoje delo vključiti tudi pričakovanja vodstva oz. uprave, okolja, v katerem delujejo, in smernice države (Toplak Primc, 2020, str. 12).

Za uspešno delo morajo vzgojitelji aktivno sodelovati s starši, kar se kaže predvsem v naslednjih oblikah (Žerovnik, 2004, str. 72–73):

- Skupinski roditeljski sestanki: namenjeni so pogovorom o delu in posredovanju potrebnih informacij, ne pa izpostavljanju specifičnih težav otrok.
- Oddelčni roditeljski sestanki: bolj individualno naravnani, s poudarkom na navezovanju stikov med vzgojitelji in starši.

- Skupinske oblike dela s starši: tematski pogovori, ki jih lahko pobudijo tudi starši sami, omogočajo pa izmenjavo izkušenj in reševanje težav med starši.
- Individualna srečanja: v obliki govorilnih ur, kjer se lahko pogovorijo o težavah tako s strani staršev kot vzgojiteljev.
- Obiski na domu: redka praksa, ki se uporablja predvsem v primerih, ko je potrebno posredovanje s strani šole.

Vzgojitelj je oseba, ki načrtuje dejavnosti na podlagi otrokovih sposobnosti. Ključno je, da se pri tem zagotovi občutek uspešnosti za vsakega otroka pri ustrezno izbranih aktivnostih. Pomembno je, da vsak otrok izkusi tako uspeh kot poraz, saj jih vzgojitelji na tej poti spodbujajo, da raziskujejo svoje meje in zmožnosti (Terčon, 2015, str. 30).

Otrok s svojim vedenjem vedno nekaj sporoča, zato je pomembno, da so vzgojitelji na to pozorni in da se s tem ustrezno soočijo. Nekatera vedenja so povsem običajna za določeno starostno obdobje in igrajo ključno vlogo pri oblikovanju zdrave samopodobe, npr. trma in grizenje. Druga vedenja pa trajajo dlje časa, so moteča v družbi in niso povezana z razvojnimi obdobjem, kot sta npr. samopoškodovanje ali nasilen odnos do sovrstnikov. Poleg otroka samega in vzgojiteljev na otrokovo samopodobo pomembno vplivajo tudi starši in okolica (Željaznov Seničar, 2019, str. 10).

1.5.3. Spremljevalci

Pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami v vrtec je vedno pomembno, da so v ospredju otrok in njegove posebnosti. Otroci z odločbo o usmerjanju imajo v skupini dodeljenega spremljevalca, ki je ves čas v tesnem stiku z njimi. Spremljevalci opazujejo otroka in z njim delajo v skladu z njegovimi zmožnostmi. Pomembno je, da otroka usmerjajo v njegova močna področja, iz katerih izhajajo smernice za njegov razvoj in oblikovanje samopodobe. Delo spremljevalca pa tako kot delo vzgojitelja vključuje tudi sodelovanje s starši. Velikokrat je že dovolj, da starši dobijo priložnost, da jih nekdo posluša, kadar imajo določene stiske. Kadar pri otroku pride do nezaželenega vedenja, je pomembno, da se starše s tem seznani, se z njimi pogovori in skuša najti skupno rešitev (Željaznov Seničar, 2019, str. 181).

Spremljevalec je oseba, ki je najbolj tesno povezana z otrokom in mu predstavlja vzgled. Potrebno je, da je prijazen, spoštljiv, potrpežljiv, odgovoren in čustveno trden. Pomembno je, da otroka razume in da zna pogledati na stvari z njegove perspektive. Te kvalitete omogočajo dobro sodelovanje tako z otrokom kot tudi z vzgojitelji in starši (Zobec, 2013, str. 44).

Delo spremljevalca z otrokom mora izhajati izključno iz njegovih sposobnosti in potreb. Otroške ovire ne smejo postati omejitve, ki bi otroku onemogočale vključevanje z drugimi vrstniki, temveč jih je treba upoštevati pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti. Ključno je, da se pri načrtovanju dejavnosti osredotočimo na otrokove pozitivne lastnosti in da se izogibamo primerjanju otrok med seboj. Ovire se pri otrocih kažejo različno, odvisno njih samih in različnih situacij (Toplak Primc, 2020, str. 13).

Zobec (2013, str. 44) meni, da bi morali imeti spremljevalci univerzitetno izobrazbo pedagoške smeri in ne le srednjo izobrazbo, kot je trenutno zahtevano. V takšnem primeru bi lahko tudi ob odsotnosti otroka nadomeščali druge strokovne delavce. Poudarja tudi, da je ključno stalno izobraževanje in usposabljanje spremljevalcev, da pridobijo temeljna znanja za učinkovito delo z otroki.

1.5.4. Svetovalni delavci

Socialno delo kot stroka pomaga ljudem pri reševanju težav, vključevanju v družbo in zagotavljanju kvalitetnejšega življenja. Deluje tako na individualni ravni, kot je premagovanje ovir in oviranosti posameznika ali družine, kot tudi na družbeni ravni, kjer se osredotoča na izključenost (Šugman Bohinc, Rapoša Tanjšek in Škerjanc, 2007, str. 7).

Svetovalno delo v vrtcih in šolah je usmerjeno v otroke, njihov razvoj in socializacijo. To vlogo v veliki meri opravljajo že vzgojitelji in učitelji kljub prisotnosti strokovnjakov, ki so usposobljeni za to področje (Resman in Bečaj, 2019, str. 19).

Svetovalni delavec v vrtcu naj bi sodeloval z vzgojiteljem in mu bil v oporo pri reševanju morebitnih težav, ki se pojavijo pri otroku. Vsak lahko prispeva svoj strokovni vidik, videnje, mnenja in morebitne rešitve za reševanje težav. Ker je vrtec namenjen igri, naj bi tudi svetovalno delo potekalo na ta način (Resman in Bečaj, 2019, str. 128–130).

Murgel (2006, str. 145) prav tako poudarja, da je svetovalna služba v vrtcu zelo pomembna, saj sodeluje tako z otroki kot z vsemi strokovnimi delavci, ki so tam zaposleni. Osredotoča se na razvoj vzgojnega dela v vrtcu in sodeluje pri njegovem načrtovanju. Ima pomembno vlogo tudi pri postavitvi in poteku individualiziranih programov.

Svetovalna pomoč je lahko učinkovita, kadar sodeluje več strokovnjakov hkrati. S tem se zagotovi kvaliteten dostop in pomoč otrokom iz različnih perspektiv. Ne glede na to, kakšna je težava otroka na posameznem področju, je za razvoj njegove identitete in nadaljnje življenje potreben celosten pristop. Svetovalno delo se ne izvaja le z otroki, ampak tudi z njim

pomembnimi osebami, torej s starši. Družinsko dogajanje pogosto razjasni situacije in ravnanje pri otroku (Resman in Bečaj, 2019, str. 64–65).

Glavna naloga svetovalnih delavcev v vrtcih je sodelovanje s starši. Svetovalci delujejo kot povezovalni člen med otrokom in vrtcem ter vzgojiteljico in starši. Ta povezovalna vloga je pomembna, saj otrok od doma prinaša del naučene socializacije, zato je ključno, da starši vedo, da so oni prvi in najpomembnejši vzgojitelji svojega otroka (Resman in Bečaj, 2019, str. 134–135).

Svetovanje je nudenje pomoči na različnih življenjskih ravneh. V predšolskem obdobju mora biti svetovalno delo usmerjeno v celostni razvoj otroka. Otroci v tem obdobju morajo pridobiti čim več izkušenj z dejavnostmi v okolju, graditi samozavest, navezovati stike, preizkušati stvari in se učiti o varnosti. To lahko dosežejo v okolju s pomočjo odraslih, vključno s starši (Resman in Bečaj, 2019, str. 109–112).

Koncepte socialnega dela, uporabne tudi v vzgoji in izobraževanju, navaja Čačinovič Vogrinčič in drugi (2009, str. 101–105):

- Delovni odnos (odnos, v katerem je prostor za dogovarjanje, raziskovanje in skupno oblikovanje možne rešitve),
- Vzpostavljanje osebnega stika (pri delu z osebo je pomembno vzpostaviti osebni stik, ki je podlaga za nadaljni razvoj delovnega odnosa),
- Krepitev moči (skozi ta koncept, se daje ljudem priložnost, da se jih podpre, da pridobijo nadzor in vpliv nad življenjem),
- Jezik socialnega dela (komunikacijsko sredstvo, s katerim se udeleženci med seboj pogovarjajo. Pri tem je ključno izpostaviti, da je jezik spoštljiv, pozitiven in ne izključuje. V ta koncept sodi tudi zapisovanje v socialnem delu, ki je zelo pomembno, saj ta proces strokovnjak zapiše skupaj z uporabnikom).

1.6. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v evropskih državah

Pomembne smernice, ki jih daje Evropska unija glede vključevanja otrok s posebnimi potrebami, so, da se otrokom omogoči najboljši možen razvoj glede na njihove zmožnosti ter da v čim večji meri razvijajo svojo samostojnost in ne le vključitev v določene vzgojne zavode (Kobal Grum idr., 2009, str. 18).

Tu je raziskave vrtcev, ki so jih kasneje potrdili tudi pri nas v Sloveniji, so pokazale, da je za otroke s posebnimi potrebami in otroke iz socialno šibkejših okoljih še posebej pomembno, da so čim prej vključeni v predšolski sistem. S tem pridobijo na področju govora, socialne

vključenosti in razvijejo dobre predispozicije za kasnejše šolanje (Krek in Metljak, 2011, str. 72).

Terčon (2015, str. 31) navaja, da so raziskave vrtcev v Evropi pokazale, da je uspešnost vključenosti otrok s posebnimi potrebami močno odvisna od dejavnosti, ki jih izvajajo strokovni delavci. Njihova uspešnost je tesno povezana z njihovim načinom razmišljanja, izkušnjami, usposobljenostjo ter podporo, ki prevladuje tako znotraj vrtca kot zunaj njega. Ugotovili so, da so bili strokovni delavci z vodstveno podporo bolj učinkoviti pri uresničevanju inkluzivnih pristopov. Prav tako so bili vzgojitelji, ki so imeli možnost dodatnih usposabljanj in izobraževanj, pri svojem delu veliko bolj zadovoljni in uspešni pri svojem delu.

Evropske države postopoma sprejemajo zakonodajo za vključevanje otrok s posebnimi potrebami. Najpomembnejša sprememba je, da se otroke iz posebnih zavodov v čim večjem številu vključuje v redne zavode vzgoje in izobraževanja. Te spremembe se dogajajo postopoma, zato je še veliko otrok, ki ostajajo del posebnih vzgojno-izobraževalnih zavodov (Kobal Grum idr., 2009, str. 22–23).

Vsak model ima svoje prednosti, strokovnjaki pa si prizadevajo določiti dobro sredino med obema modeloma, ki bi jo lahko vključili v obravnavo otrok. Ključno je, da otroci prejmejo potrebno pomoč in razvijejo spretnosti za življenje. Najbolj podoben sistem predšolske vzgoje našemu imajo severne države (Krek in Metljak, 2011, str. 67).

1.6.1. Danska

Ideja o vključevanju otrok s posebnimi potrebami prihaja z Danske. Že od začetka vključevanja otrok s posebnimi potrebami se trudijo, da bi bili sprejeti s strani družbe (Željaznov Seničar, 2019, str. 188).

Najpomembnejše načelo, ki ga upoštevajo na Danskem, je, da imajo vsi otroci, ne glede na spol, raso ali hendikep, enak dostop do izobraževanja. Začetki takšnega razmišljanja segajo že v leto 1980. Vsi otroci so vključeni v isti sistem, bodisi v osnovnem izobraževanju, nižjem srednjem izobraževanju ali v zasebnih šolah. V šolah spodbujajo predvsem (O Hanlon, 1993, str. 26–35):

- posebne inštrukcije (za dosego optimalnega razumevanja snovi),
- treninge (za razvoj fizičnih in psihičnih funkcij),
- posvetovanja (za otroke, starše, učitelje in vse pomembne strokovnjake, ki lahko najučinkoviteje vplivajo na otroka),

- izobraževalne pripomočke (za zmanjšanje nezaželenih stranskih učinkov hendikepa pri učenju).

Kot navaja tudi Murgel (2019, str. 60), je zgodnja obravnava v veliki meri usmerjena v socialni vidik. To jim je uspelo z uveljavljanjem novejšje zakonodaje, medtem ko si Anglija in Hrvaška, v katerih še vedno prevladuje medicinski model, prizadevata za podobno usmerjenost.

1.6.2. Francija

Francoska zakonodaja določa, da je treba otroke s posebnimi potrebami izobraziti v največji možni meri. V začetku 90. let so v sodelovanju z lokalno skupnostjo začeli razpravljati o vključevanju teh otrok v redne sisteme pod pogoji, da se bodo tam dobro počutili. Otroke so razporedili v skupine glede na vrsto njihove ovire:

- individualna integracija (celotni ali delni čas s psihološko, pedagoško in medicinsko pomočjo),
- glede na stopnjo hendikepa (učitelji s posebno socialno pedagoško izobrazbo),
- izobraževanje v posebnih skupinah.

Po letu 2000 so uvedli nov pristop, ki omogoča vključevanje otrok, katerih oviranost to dopušča, v redni sistem vzgoje in izobraževanja (O Hanlon, 1993, str. 40–48).

Restoux (2010, str. 201) poudarja, da so v Franciji nekateri vrtci posebej zasnovani tako, da je v njih določeno število otrok s posebnimi potrebami in hkrati večji delež otrok brez takih posebnosti.

1.6.3. Nemčija

V Nemčiji ustanavljajo posebne šole, kadar se za to pojavi potreba. Usmerjeni so v preventivo že na začetku otrokovega razvoja, pri čemer staršem in otrokom do otrokovega devetega leta pripada 13 pregledov (zdravstveni pregledi in razvojne ambulate). Pri otrocih z duševnimi težavami se preveri, ali lahko sledijo programu in ga uspešno dokončajo. Če to ni mogoče, se otroka oceni za vključitev v poseben program.

Ko je otrokova ovira prepoznana že zelo zgodaj, lahko strokovnjaki in starši veliko prispevajo k njegovemu nadaljnjemu razvoju. Otrokom pomagajo socialni pedagogi, ki tudi svetujejo staršem, kako naj delajo z otrokom. Otroci, ki potrebujejo posebno varstvo, lahko s soglasjem staršev obiskujejo poseben program vrtca po dopolnjenem tretjem letu. V izjemnih

primerih, kot je huda fizična oviranost, lahko te programe otroci obiskujejo že po dopolnjenem drugem letu starosti. Ne glede na predhodno vključitev v poseben program pa imajo otroci možnost nadaljevati šolanje tudi v srednji šoli (O Hanlon, 1993, str. 52).

1.6.4. Italija

V Italiji vsi otroci obiskujejo enako šolo, vključno z otroki s posebnimi potrebami, ki prejemaajo ustrezno podporo posebej usposobljenih učiteljev. Priporočljivo je, da je v posameznem razredu en otrok s posebnimi potrebami, saj se normativi učencev v takšnih primerih že tako zmanjšajo. Redko se zgodi, da bi bilo v razredu več otrok s posebnimi potrebami. Starši so vključevanju in integraciji otrok s posebnimi potrebami zelo naklonjeni. Vrtce obiskuje manj kot polovica vseh otrok; njihov glavni namen je razvoj otrok in priprav na šolo. Od poznih 70. let dalje pa šole v Italiji obvezujejo k vključitvi otrok s posebnimi potrebami in zagotavljanju individualne podpore (O Hanlon, 1993, str. 89–93).

1.6.5. Španija

V Španiji podobno kot v Italiji spodbujajo enako izobraževanje za vse otroke. Posebne šole so namenjene le otrokom z resnimi težavami v duševnem razvoju, ki kljub strokovni podpori ne morejo slediti rednemu programu. Te otroke spremljajo različni strokovni timi, šola in družina. Njihova vizija v prihodnje je zagotavljanje enakih možnosti vsem otrokom ne glede na vrsto potreb, ki jih otrok s posebnimi potrebami potrebuje. V vzgojni načrt želijo vključiti usposabljanje vzgojiteljev in učiteljev, sodelovanje s psihologi, fizioterapevti, logopedi ter podporo zgodnjemu izobraževanju (O Hanlon, 1993, str. 123–128).

2 Opredelitev problema

Vprašanje, ki so mi ga ves čas postavljali ljudje, ko so izvedeli, da sem delala kot spremljevalka fantu z avtizmom, se je glasilo: »Ali je delo naporno?« Moj odgovor pa ni bil celoten čas zaposlitve enak. Na začetku sem si priznala, da je zelo težko; če se bom želela dobro počutiti in če si bom želela, da fant napreduje, bova morala res trdo delati. Trud in doslednost sta se čez čas izplačala. Če bi danes odgovarjala na to vprašanje, bi bilo veliko lažje. Danes gledam na to kot na zelo pomembno izkušnjo, v kateri sem se izoblikovala kot oseba. Kar je meni osebno najbolj pomembno, je to, da sva skupaj s fantom dosegla ogromen napredek in da so to opazili tudi starši, ki so bili zelo zadovoljni, saj so imeli pred tem zelo slabe izkušnje. Skozi razmišljanje pa sem dobila idejo, da bi rada področje vključevanja otrok s posebnimi potrebami še bolj raziskala, zato se mi je zdelo to področje kot tema za magistrsko delo pravšnja odločitev. Tema je aktualna, ker je vedno več otrok, ki jim že zgodaj dodajo »nalepke«, zaradi katerih morajo potem obiskovati razvojne oddelke ali pa dobijo spremljevalca. Skozi prakso sem videla, da so strokovni delavci premalo usposobljeni za dotično delo, premalo imajo podpore in lastne želje ter volje za delo z otroki. V raziskavi sem se osredotočila na pogled in delo spremljevalcev, vzgojiteljev, svetovalnih delavcev in staršev.

ZUOPP (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami) je le podlaga za usmerjanje. Vanj so vključili otroke z motnjami v duševnem razvoju, slepe in slabovidne, gluhe in naglušne, z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirane, dolgo časa bolne, otroke s primanjkljaji na posameznih področjih, z motnjami vedenja in osebnosti. Določila se je vsebina odločbe o usmerjanju, komisija, pridobitev mnenja strokovnjakov in potek individualiziranega programa (Opara, 2005, str. 24).

V predšolskem obdobju se dogajajo največje spremembe v razvoju otroka. Prav zaradi tega je za otroke s posebnimi potrebami še kako pomembno, da so vanj vključeni. Kadar se pri posameznem otroku opazi, da je drugačen, je ravno pravi čas, da se z ustreznimi pristopi zmanjša oz. v nekaterih primerih tudi odpravi razliko in da ima otrok možnost napredovanja (Satler in Tkalec, 2016, str. 21).

Skozi delo sem ugotovila, da je za otroke vrtec izjemnega pomena – to so lahko otroci s posebnimi potrebami, otroci iz socialno šibkejših družin ali pa otroci, ki ne dobijo v domačem okolju dovolj spodbud. Skozi celotno leto se otroci v vrtcu naučijo ogromno stvari (reda, olike, pospravljanja, navezovanja stikov itd.). Pomembno pa je tudi, da se z otroki dela na

ustrezen način, tako v vrtcu kot tudi v domačem okolju, saj so le tako vidni rezultati napredka pri otroku.

Med otroki so razlike vidne v doseganju ciljev in načinu, kako so ti cilji doseženi. Razlike se kažejo tudi v podpori in spodbudah, ki jih imajo otroci v svoji socialni mreži. Ključno je, da otroci razvijejo pozitivno samopodobo, ki je zelo odvisna od tega, kako komunicirajo z drugimi, v kakšne odnose so vpeti in kako se spopadajo s situacijami, v katerih se znajdejo (Toplak Primc, 2020, str. 13).

Otroci morajo imeti možnost spoznavati svet, ne glede na to, ali gledamo iz perspektive otrok s posebnimi potrebami ali preostalih otrok. Kadar se jih ločuje, nimajo ne eni in ne drugi možnosti učenja sobivanja in komuniciranja drug z drugim. Ob skupni vzgoji pa imajo vsi otroci možnost pridobivati izkušnje in že od malega razbijajo tabuje o ljudeh s posebnimi potrebami. Ključno je, da že kot otroci spoznamo, da smo si ljudje med seboj različni in da s tem ni prav nič narobe, ker nas ravno to dela unikatne.

Ni dovolj, da pri otroku prepoznamo samo, kakšna je njegova ovira. Pomembno je, kakšen načrt dela se bo za tega otroka naredil, da bo lahko svojo oviro presegel. Ravno zaradi tega je pomembno, da v tem razvoju sodelujejo različni strokovnjaki (zdravstvo, področje duševnega zdravja in strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju). Ob tem pa je pomembna tudi otrokova primarna skupina, družina. Tam otrok pridobi prve izkušnje in navade (Vöröš, 2015, str. 3).

Dobro je, da ima otrok iz čim več različnih področij pomoč, ker le tako lahko kakovostno napreduje. Vsak strokovnjak si ob delu zastavi jasne cilje, ki so specifični, vsem strokovnjakom, ki so vpeti v delo z otrokom, pa je v interesu, da otrok doseže zastavljene cilje in da je njegova ovira vedno manj opazna.

Splošni vzgojni načrt v vrtcu je v primeru vključitve otroka s posebnimi potrebami v redno skupino možno prilagajati. Pomembno je, da imajo ob tem vsi otroci enake možnosti za doseg razvojnih ciljev, koraki do teh pa so zelo jasno opredeljeni v ustreznem zaporedju (Satler in Tkalec, 2016, str. 22).

Velikokrat je že manjša gesta dovolj, da otroku s posebnimi potrebami pomagamo pri osvajanju aktivnosti, zastavljenih ciljev. Ni potrebe, da se zanje dela povsem drugačen načrt dela, ker je pomembno, da vsi otroci v skupini dosežejo zastavljene cilje. Ključno pa je, da se ob tem opredelijo koraki in načini dela, s katerimi bo otrok s posebnimi potrebami lahko dosegel zastavljene cilje.

2.1. Raziskovalna vprašanja

- Kakšne pretekle izkušnje imajo strokovni delavci z otroki s posebnimi potrebami?

Za uspešno delo se mi zdi, da je pomembno, da imajo strokovni delavci določeno mero izkušenj z otroki s posebnimi potrebami. Delo z otroki, ki imajo različne motnje v razvoju, čustvene ali vedenjske težave ter druge posebne potrebe, zahteva širok spekter kompetenc, fleksibilnost in natančno razumevanje otrokovega specifičnega stanja. Strokovni delavci se morajo nenehno prilagajati in usklajevati svoje pristope glede na naravo potrebe posameznega otroka. Ključnega pomena pri tem je predvsem individualizacija pristopa, ki omogoča, da se otroku dejansko in pravočasno ponudita ustrezna pomoč ter podpora. Pomembno je opozoriti na to, da se pri delu z otroki s posebnimi potrebami pogosto srečujemo z izzivi, ki so neposredno povezani z institucionalnimi omejitvami, pomanjkanjem ustreznih virov, pa tudi z organizacijskimi in administrativnimi ovirami. Strokovni delavci se morajo nenehno izpopolnjevati, prilagajati praksam izboljšanja in sodelovanja z različnimi strokovnjaki ter institucijami.

- Kako uspešno se otroci s posebnimi potrebami vključujejo v redne skupine v vrtcu (počutje v vrtcu, zadovoljstvo staršev, napredovanje otroka)?

Uspešnost vključevanja otroka s posebnimi potrebami v redni skupini v vrtcu je kompleksno vprašanje, ki se dotika številnih vidikov, tako otrokovega počutja, zadovoljstva staršev in napredovanja otroka. Z vključevanjem otroka s posebnimi potrebami v redno skupino se pogosto dosežejo pozitivni učinki, vendar je uspešnost tega procesa odvisna od številnih dejavnikov, vključno z ustreznimi prilagoditvami v pedagoškem pristopu, kakovostne podpore in sodelovanja z družinami ter drugimi. Ključnega pomena je, da se vključitveni proces izvaja ob upoštevanju otrokove individualnosti, v tesnem sodelovanju z družinami in ob stalnem spremljanju napredka. Z ustrežno podporo in prilagoditvami lahko otroci s posebnimi potrebami uspešno napredujejo in postanejo aktivni člani skupine, kar vodi v izboljšanje njihovega pomena.

- Na kakšne načine strokovne delavke in delavci sodelujejo pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v skupino?

Sodelovanje strokovnih delavcev pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v skupino je ključnega pomena za uspešno vključevanje teh otrok v redne vzgojno-

izobraževalne ustanove, kot so vrtci. Strokovni delavci morajo delovati na individualnem pristopu do vsakega otroka posebej, otroku morajo pomagati pri socializaciji in vključevanju v skupino, ves čas spremljati otrokov napredek in potrebnost prilagoditev zanj, ključnega pomena je sodelovanje z družinami in multidisciplinaren pristop v kolektivu ter izven njega. Vključevanje otroka s posebnimi potrebami v redni skupini v vrtcu predstavlja kompleksen, vendar izjemno pomemben proces, ki zahteva sodelovanje številnih strokovnih delavcev in tesno usklajevanje med vsemi vpletenimi. Celostni pristop, ki vključuje ne le strokovne podpore otroku, ampak tudi krepitev povezav med vzgojitelji, strokovnimi delavci in starejšimi, je ključen za doseg optimalnih rezultatov. Kljub izzivu, ki jih prinaša vključevanje otrok s posebnimi potrebami, je v primeru ustrezne podpore mogoče doseči pomemben napredek tako na področju socialne vključenosti kot na drugih razvojnih področjih. Zato je ključno, da se celotna vzgojno-izobraževalna skupnost spremeni v ustvarjanje okolja, v katerem so vsi otroci.

- Kako je vključevanje otrok s posebnimi potrebami v programe predšolske vzgoje urejeno v tujini?

Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v predšolske programe je v tujini urejeno različno, saj vsaka država razvija svoje modele inkluzivnega izobraževanja glede na zakonodajo, kulturne in družbene značilnosti ter razpoložljive vire. Kljub temu se mi zdi pomembno, da sledimo splošnim trendom in dobrim praksam, ki jih uporabljajo številne države. Iz tega lahko vidimo, kaj bi bilo dobro v naši državi spremeniti, da bi bilo otrokom s posebnimi potrebami lažje in da bi se lahko v največji meri vključevali v običajno okolje.

- Kakšni so predlogi izboljšav strokovnih delavcev za boljše vključevanje otrok s posebnimi potrebami?

Strokovni delavci in drugi strokovnjaki se pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami pogosto soočajo z izzivi, zato imajo več predlogov izboljšav za bolj uspešno vključevanje. Ti predlogi temeljijo na praktičnih izkušnjah in sodobnih raziskavah na področju inkluzivne vzgoje. Sami kot eksperti na podlagi izkušenj lahko iz prve roke vidijo, ali je določena stvar učinkovita ali ne ter kaj bi bilo treba spremeniti, da bi bilo tako njim kot tudi otrokom lažje.

3 Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava magistrskega dela je kvalitativna, poizvedovalna in empirična.

Raziskavo sestavljajo besedni opisi in pripovedi, tako da je raziskava kvalitativna. Gradivo raziskave je tudi obdelano na enak beseden način, brez merskih postopkov, ki bi prikazovali številke (Mesec, 2009, str. 85).

Raziskava tudi opisuje področje problematike, ki še ni bilo raziskano, tako da odkrivamo nekaj novega, zato je raziskava tudi poizvedovalna oz. eksplorativna. Namen raziskave je, da se odkrije problem, da ga formuliramo in postavimo hipoteze, ki jih lahko preverimo. Pri tej raziskavi je pomembno tudi izpostaviti, da se omejimo na besedne opise in da se osredotočimo le na nekatere primere in si ne prizadevamo raziskovati celotne populacije (Mesec, 2009, str. 80).

Raziskava opisuje tudi zbiranje novega in neposrednega gradiva z opazovanjem ali s spraševanjem, tako da je raziskava empirična oz. izkustvena. Zbrano gradivo med raziskavo pa kasneje uporabimo za preverjanje postavljenih hipotez in znanstveno dokazovanje (Mesec, 2009, str. 84).

Teme v raziskavi magistrskega dela sem oblikovala na podlagi raziskovalnih vprašanj: pretekle izkušnje dela z otroki s posebnimi potrebami, delo v vrtcu, otrok in predlogi izboljšav dela z otroki s posebnimi potrebami.

3.2. Merski instrument

Podatke sem v svoji raziskavi magistrskega dela pridobila s spraševanjem. Pri tem mi je bil v pomoč delno standardiziran vprašalnik. Vključeval je vnaprej določene teme in smernice pogovora ter nekaj osnovnih vprašanj. Pri vsakem pogovoru sem se osredotočila na svojega sogovornika in se mu prilagodila glede na povedano. Tako sem vedela, da bom lahko pridobila kar največ podatkov od sogovornikov, zato nisem želela nikogar omejevati s točno določenimi vprašanji. Zastavljene smernice so mi bile pri pogovorih v pomoč, da nisem kakšne teme izpustila, ampak sem zajela zeleno raziskavo področja. Zaradi možnosti odprtega pogovora sem lahko kakšen nejasen odgovor bolj podrobno razjasnila, bolj razumela celotno situacijo in pogovori so bili bolj sproščeni, kot če bi imela vse začrtano, kaj želim vprašati sogovornike. Intervju sem pri spremljevalcih, vzgojiteljih in svetovalnih delavcih razdelila na

tri sklope, in sicer na pretekle izkušnje, delo v vrtcu, otroke in predloge izboljšav. V vsakem sklopu sem si zapisala oporne točke, katere informacije bi rada pridobila od sogovornika.

Pri raziskovanju staršev otrok s posebnimi potrebami pa sem uporabila lestvico, ki sem jo podkrepila z obrazložitvijo izbire. Osredotočila sem se na počutje otroka v vrtcu, zadovoljstvo z vključitvijo v redno skupino in otrokov napredek.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo moje raziskave so sestavljali naslednji sogovorniki:

- spremljevalci otrok s posebnimi potrebami v vrtcu v starostni skupini od 24 do 59 let,
- vzgojitelji v redni skupini vrtca, kjer je vključen otrok s posebnimi potrebami, v starostni skupini od 27 do 48 let,
- svetovalni delavci v vrtcu v starostni skupini od 31 do 56 let,
- starši otrok s posebnimi potrebami v starostni skupini od 26 do 35 let.

Pri vsaki populaciji sem izvedla po pet intervjujev, le da sem pri starših uporabila vprašalnik. Krajevna opredelitev je pri vseh sogovornikih območje Trbovelj, Celja in Žalca, časovna opredelitev pa od 5. marca do 11. aprila 2024.

V svoji raziskavi sem se odločila za izbor več populacij, ker sem želela pridobiti čim bolj podrobno sliko iz različnih zornih kotov in posledično čim več informacij. To konkretno pomeni, da bom dobila boljši vpogled, kako enako situacijo vidijo različni strokovni delavci, na katere stvari se kdo bolj osredotoča kot drugi, kaj je za nekoga bolj pomembno, kaj bi se še dalo narediti za bolj kakovostno vključevanje otrok s posebnimi potrebami itd. Moj vzorec magistrskega dela je bil neslučajnostni, ker niso imeli vsi enakih možnosti, da bi bili izbrani za sodelovanje v raziskavi, saj sem izbrala tiste, ki so mi bili lažje dostopni. Vzorec v raziskavi magistrskega dela je bil priročen, ker sem izbrala osebe, ki sem jih poznala.

Pogovarjala sem se s po dvema strokovnima delavcema iz vsake populacije v vrtcu Trbovlje in dvema staršema, prav tako s po dvema strokovnima delavcema iz vsake populacije v vrtcu Celje in dvema staršema, prav tako s po enim strokovnim delavcem iz vsake populacije v vrtcu Žalec in enim staršem.

3.4. Zbiranje podatkov oz. empiričnega gradiva

Podatke za raziskavo magistrskega dela sem pridobila s pomočjo delno strukturiranega intervjuja in vprašalnika v obdobju od 5. marca do 11. aprila 2024. Za intervju sem se odločila, ker sem tako pridobila podatke, ki so mi bolj razjasnili celotno sliko problema in

pridobila sem veliko podatkov. Polstrukturiran intervju sem uporabila, ker sogovornikov nisem želela omejiti pri odgovorih, ampak sem želela, da se vsak intervju odvije v svojo smer. Intervjuji so potekali različno dolgo, od 20 do 30 minut, pri svetovalnih delavcih tudi približno 15 minut. Pogovore sem opravila v vrtcu Trbovlje, v vrtcu Celje in vrtec Žalec. Za nekatere intervjuje sem se dogovorila osebno, za druge pa po telefonu. Vsakemu sogovorniku sem na začetku intervjuja predstavila temo raziskave in njen namen. Nato je sledilo vprašanje o sodelovanju v raziskavi in izpostavila sem tudi, da bo njihova identiteta ostala anonimna, pridobljene podatke pa bom objavila. Vsi sogovorniki so se strinjali s sodelovanjem, kar me je zelo pozitivno presenetilo. Vsak pogovor sem izvedla individualno in ga snemala z mobilnim telefonom. Za snemanje pogovora z mobilnim telefonom sem se z vsakim sogovornikom dogovorila že na začetku. V primeru, da kdo ne bi dovolil snemanja, bi si pogovor zapisovala.

Pri starših sem uporabila anketni vprašalnik, ker je bilo lažje, da so ga lahko doma izpolnili in ga nato prinesli. Pred izpolnjevanjem sem jih prav tako seznanila z vsem povedanim, kot ostale sogovornike v intervjujih.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke sem obdelala s kvalitativno analizo. Sledila sem koraku šestih stopenj: urejanje gradiva, določitev enot kodiranja, odprto kodiranje, izbor in opredeljevanje pomembnih pojmov in kategorij, odnosno kodiranje in oblikovanje končne teorije (Mesec, 2014, str. 29).

Po vsakem opravljenem intervjuju sem ga tudi pretipkala na računalnik. Nato sem se lotila kodiranja. Začela sem z odprtim kodiranjem. To pomeni, da sem vsako posamezno izjavo sogovornikov označila s šifro, kot sem prikazala v prilogi spodaj. Šifre sem oblikovala glede na povedano, na temo pogovora in številko izjave. Podrobneje to pomeni, da sem npr. pri prvem intervjuju oblikovala naslednje šifre: S1 – sogovornik prvega intervjuja, T1 – prva tema in I1 – prva izjava. Pomagala sem si z razpredelnico, ki sem jo razdelila na pet stolpcev. V prvi stolpec sem vpisala oznake izjav (npr. S1 T1 I1), v drug stolpec sem vpisala izjave sogovornikov (npr. sedaj sem že 2. leto spremljevalka fantku z avtizmom), v tretji stolpec sem uredila pojme (npr. pretekle izkušnje), v četrti stolpec sem uredila podkategorije in v peti stolpec sem uredila kategorije (npr. izkušnje z otroki s posebnimi potrebami). Kategorije so bile tudi teme mojega magistrskega dela. Za bolj podrobno predstavbo spodaj prilagam primer kodiranja, ki sem ga naredila. Tudi druge intervjuje sem kodirala na enak način.

Sledilo je osno kodiranje, kjer sem si zopet pomagala z razpredelnico, ki sem jo razdelila na dva stolpca. V prvi stolpec sem zapisala podkategorijo (npr. pretekle izkušnje), v drugi

stolpec pa pojem z dodano šifro sogovornika (npr. dve leti spremljevalka fantu z avtizmom (S1 T1 I1)). Kadar sem se pri kodiranju srečala s podobnimi pojmi, sem izjave združila in pripisala šifre z že imenovanimi pojmi (npr. prva zaposlitev kot spremljevalka/spremljevalec (S1 T1 I2, S2 T1 I1, S3 T1 I1, S5 T1 I4)).

Preglednica 1: Odprto kodiranje (intervju 1)

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S1 T1 I1	Sedaj sem že 2. leto spremljevalka fantku z avtizmom	Dve leti spremljevalka fantu z avtizmom	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroki s posebnimi potrebami
S1 T1 I2	To je moja prva zaposlitev	Prva zaposlitev kot spremljevalka	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroki s posebnimi potrebami
S1 T2 I3	Nisem se posebej pripravila	Brez posebnih priprav	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I4	Nekaj mesecev na začetku je bilo izredno težkih	Težki začetni meseci	Počutje	Delo v vrtcu

Preglednica 2: Osnovno kodiranje

PRETEKLE IZKUŠNJE	– Dve leti spremljevalka fantu z avtizmom (S1 T1 I1)
	– Prva zaposlitev kot spremljevalka/spremljevalec (S1 T1 I2, S2 T1 I1, S3 T1 I1, S5 T1 I4)
	– Opravljanje dela spremljevalke dvema fantoma v šoli (S2 T1 I2)
	– Opravljanje dela spremljevalke v obdobju 8 let (S2 T1 I3)

4 Rezultati

4.1. Pretekle izkušnje

SPREMLJEVALCI

Pri govoru o preteklih izkušnjah je največ sogovornikov odgovorilo, da so se s poklicem spremljevalca srečali prvič (S1 T1 I2, S2 T1 I1, S3 T1 I1, S5 T1 I4). Štirje sogovorniki so povedali, da imajo predhodne izkušnje z delom spremljevalca: *»dve leti spremljevalka fantu z avtizmom«* (S1 T1 I1), *»opravljanje dela spremljevalke dvema fantoma v šoli«* (S2 T1 I2), *»spoznavanje z otroki v razvojnem oddelku«* (S4 T1 I3) in *»eno leto dela kot vzgojiteljica«* (S5 T1 I1).

VZGOJITELJI

Že tekom pogovora in potem kasneje sem opazila, da imajo vzgojitelji v primerjavi s spremljevalci bistveno več izkušenj z delom z otroki s posebnimi potrebami kot spremljevalci. Samo dva vzgojitelja sta poročala, da sta *»brez predhodnih izkušenj«* (S6 T1 I1, S6 T1 I2, S8 T1 I1, S9 T1 I4, S9 T1 I5). Eden od slednjih pa je skozi pogovor kljub vsemu omenil, da je imel v skupini otroka, ki je imel *»nakaz drugačnega vedenja od običajnega kot pri nekaterih otrocih v skupini«* (S6 T1 I3), kar se je kazalo v težavah s koncentracijo (S6 T1 I4), težje se je učil novih stvari (S6 T1 I5) in bil je agresiven (S6 T1 I6). Preostali vzgojitelji pa so poročali o zelo različnih izkušnjah: *»vključenost otroka z avtizmom v skupino«* (S7 T1 I1) se je pojavila pri dveh sogovornikih (S10 T1 I3), *»delo z otrokom z vedenjskimi težavami«* (S10 T1 I2), eden izmed vzgojiteljev je bil predhodno *»spremljevalec otroku s sladkorno boleznijo«* (S9 T1 I1) in eden izmed vzgojiteljev je že imel v skupini spremljevalca (S7 T1 I2). Zelo zanimiva izkušnja je bila od sogovornika, ki je predhodno delal kot pomočnik v razvojnem oddelku: *»Preden pa sem dokončala faks in diplomirala kot vzgojiteljica, pa sem delala kot pomočnica vzgojiteljice v razvojnem oddelku. Bilo je naporno, ampak sem dobila širši pogled na samo delo z različnimi otroki. Tudi ko smo v skupino dobili fantka s posebnimi potrebami, mi je bilo nekako lažje, ker sem imela nekaj znanja, čeprav pa moram priznati, da je vsak otrok drugačen«* (S8T1 I2 – S8 T1 I6).

SVETOVALNI DELAVCI

Vsi svetovalni delavci imajo izkušnje z delom z otroki s posebnimi potrebami, na različne načine. Njihovo delo je vpeto v spremljanje otrok, ki bodisi imajo kakšne težave ali pa tudi ne. Večina svetovalnih delavcev je poročala, da so z dotičnim otrokom delali pred dodelitvijo spremljevalca (S11 T1 I2, S13 T1 I1, S14 T1 I1). Drugi odgovori, ki so sledili, so bili še:

»delo z otrokom čez poletje« (S11 T1 I1), »prisotnost v skupini« (S11 T1 I3) in »delo z otrokom v razvojnem oddelku« (S14 T1 I2). Eden izmed svetovalnih delavcev pa je pojasnil, da je kljub predhodnemu delu z otrokom in dolgoletnimi izkušnjami z njim zelo zahtevno delati (S13 T1 I5).

4.2. Delo v vrtcu

SPREMLJEVALCI

Večina sogovornikov je pri pripravi na delo izpostavila, da so se lotili dela brez posebnih priprav (S1 T2 I3, S3 T2 I5, S4 T2 I5, S5 T2 I5). Pri preostalih sogovornikih, ki so vložili več začetnega dela, pa so se dela spremljevalca lotili s »prebiranje literature« (S2 T2 I5), »nasveti s strani prijateljice, ki ima otroka z enako diagnozo« (S2 T2 I7), »pridobitev informacij o dosedanjem delu z otrokom« (S3 T2 I9, S5 T2 I7), »opazovanje otroka v skupini« (S3 T2 I10) in »pogovor s staršema o otroku« (S3 T2 I11). Zanimiva mi je bila ugotovitev, da so sogovorniki, ki so izpostavili, da niso imeli posebnih priprav na delu, kljub temu pridobili nekatere podatke o otroku, s katerim bodo delali: »pridobitev informacij o otroku« (S2 T2 I6, S3 T2 I6, S3 T2 I7, S3 T2 I8, S3 T2 I12, S5 T2 I6). Pri enem izmed sogovornikov mi je bilo zanimivo, ko je izpostavil naslednje: »Nekaj mesecev na začetku je bilo izredno težkih, ker sva se tako jaz kot fant privajala drug na drugega, morala sva začrtati meje, ki jih prej ni imel« (S1 T2 I5 – S1 T2 I6). Kot že omenjen sogovornik so tudi drugi poročali o utrujenosti ob pričetku dela spremljevalca: »izčrpanost ob prihodu domov iz službe« (S1 T2 I7, S3 T2 I47, S3 T2 I48). Pri vprašanju glede počutja in občutkov so sogovorniki večinoma izpostavili negativne stvari: »nemoč ob neuspešno izvedeni aktivnosti otroka« (S2 T2 I33), »nemoč ob neposlušnosti otroka« (S2 T2 I34), »neprijetnost ob pojavu agresije« (S3 T2 I40), »žalost, ker si otrok ne želi bližine« (S4 T2 I35) in »nemoč pri pomoči otroku« (S4 T2 I38). Ena sogovornica pa je izpostavila tudi pozitivno stvar: »zadovoljstvo ob produktivnosti in dobrem dnevu otroka« (S3 T2 I49).

Pri delu z otrokom se je večina sogovornikov strinjala, da imajo otroci s posebnimi potrebami v veliko pogledih enak potek dneva in dejavnosti kot ostali otroci v skupini (S1 T2 I15, S2 T2 I9) in da so v skupini spremljevalci kot »pomoč pri komunikaciji z drugimi otroki« (S5 T2 I11, S5 T2 I15, S5 T2 I19). Glede izključno dela samega so navedli naslednje zadolžitve: »izražanje jasnih navodil« (S2 T2 I10, S3 T2 I16), »navodila je potrebno večkrat ponoviti« (S2 T2 I11), »zastavljanje manjših ciljev med aktivnostjo« (S2 T2 I12), »očesni stik med aktivnostjo« (S2 T2 I14), »pomembnost pohvale za nadaljnje delo« (S2 T2 I17),

»odkrivanje močnih področji otroka« (S3 T2 I34) in »ustrezne pohvale« (S3 T2 I17). Dva sogovornika sta izpostavila, da z otrokom poteka »dobro sodelovanje« (S3 T2 I18, S4 T2 I9, S4 T2 I10), eden od sogovornikov pa se glede uspešnosti sodelovanja ni želel opredeliti in je izpostavil, da je slednja odvisna od dneva samega (S2 T2 I8). Zelo zanimiva mi je bila naslednja izjava sogovornika: »Bi si upal trditi, da dobro sodelujeva, ker sem moški in v meni ne vidi »lahke tarče«. Ker ko sodeluje s katero sodelavko, se mi zdi, da večkrat poizkuša kaj izsiliti in se večkrat pokaže njegova agresivna stran« (S3 T2 I19 – S3 T2 I20).

Ob vprašanju na reakcijo na agresivno vedenje je imel vsak izmed sogovornikov svoj pristop: eden ob izpadu izreče otrokovo ime (S1 T2 I26), se ga dotakne z roko (S1 T2 I27), objame otroka (S1 T2 I28, S5 T2 I43), preusmerita energijo v branje knjig (S1 T2 I41) in petje pesmic (S1 T2 I42), eden odmakne otroka od trenutne dejavnosti oz. igre (S1 T2 I29, S1 T2 I40, S5 T2 I36, S5 T2 I37), otroka se poizkuša pomiriti (S1 T2 I39, S5 T2 I41, S5 T2 I42), otroka se umakne v drugo skupino (S1 T2 I43), eden od spremljevalcev ob agresiji pogleda stran (S3 T2 I41) in agresivnemu vedenju otroka sledi kazen (S3 T2 I45).

Največ razlik se je pokazalo ravno pri vprašanju o sodelovanju s sodelavci. Dva sogovornika sta se strinjala, da imata v primerjavi z drugimi zaposlenimi »neenakovreden položaj« (S1 T2 I48, S1 T2 I49, S4 T2 I45) in prvi ima občutek, da je »brez podpore zaposlenih« (S1 T2 I8, S1 T2 I45, S1 T2 I46). Kot podkrepljeno je o neenakovrednem položaju spremljevalca v primerjavi z drugimi zaposlenimi v vrtcu eden izmed sogovornikov navedel: »pomanjkanje informacij o otroku« (S1 T2 I10, S4 T2 I46), »slabo sodelovanje med sodelavci« (S1 T2 I44), »hierarhično je razporejeno, kaj kdo dela« (S1 T2 I47, S4 T2 I47), »nezanimanje s strani zaposlenih za kakšen nasvet« (S1 T2 I11), »redka prisotnost na sestankih za otroka« (S1 T2 I50) in »nesodelovanje z vzgojiteljico« (S4 T2 I42 – S4 T2 I44). Preostali trije sogovorniki so pa razmerje med zaposlenimi označili kot »dobro sodelovanje« (S2 T2 I40, S2 T2 I44, S2 T2 I49, S3 T2 I56, S5 T2 I44, S5 T2 I50). Podkrepljeno so to izpostavili s tem, da se strinjajo, da imajo »enakovreden položaj« (S2 T2 I48, S3 T2 I59, S5 T2 I48), »pomoč s strani svetovalne delavke« (S2 T2 I42, S5 T2 I46), »pridobitev nasvetov s strani zaposlenih« (S2 T2 I41, S5 T2 I45), »dobro sodelovanje z vzgojiteljico« (S2 T2 I45, S4 T2 I39, S4 T2 I41), »poslušanje« (S2 T2 I50), »upoštevanje vseh mnenj« (S2 T2 I51, S5 T2 I49), »dajanje nasvetov drugim« (S3 T2 I55), »šaljenje« (S3 T2 I57) in so drug drugemu »spodbuda in podpora« (S3 T2 I58, S4 T2 I40, S5 T2 I51). Predvsem zanimivo mi je bilo, ko je sogovornik izpostavil zelo vsakdanjo, ampak pri delu z drugimi zelo pomembno iztočnico dela, ki je načrtovanje in pogovor: »Zjutraj vedno začrtamo skupaj, kaj bomo počeli in kako bomo kaj naredili in konec dneva naredimo takšno evalvacijo« (S2 T2 I46 – S2 T2 I47).

VZGOJITELJI

Glede priprave na delo so bili odgovori vzgojiteljev zelo podobni odgovorom spremljevalcev. Dva sogovornika sta pritrdila, da sta delo začela *»brez posebnih priprav«* (S6 T2 I7, S10 T2 I4) in da sta spoznala starše na uvodnem sestanku oz. na govorilnih urah (S6 T2 I13, S10 T2 I6). Med ostalimi pripravami pa so sogovorniki našteali: *»prebiranje literature«* (S7 T2 I4), *»predhodna vključenost otroka v skupino«* (S8 T2 I7) in *»poznavanje otroka«* (S8 T2 I9), kar je bilo v veliko pomoč zaradi preteklih izkušenj (S8 T2 I5). Zanimivo se mi zdi izpostaviti, da sta imela dva sogovornika negativne izkušnje glede pozne obveščenosti o vključitvi otroka s posebnimi potrebami v skupino (S6 T2 I8, S6 T2 I10, S6 T2 I11, S6 T2 I51, S10 T2 I5). Eden od teh sogovornikov je navedel, da je bilo zelo nazorno *»pomanjkanje podpore vodstva«* (S6 T2 I52) in *»pomanjkanje podpore svetovalne službe«* (S6 T2 I53), ki je ob tem zelo pomembna. Posledično je sogovornik izrazil *»strah«* (S6 T2 I9), saj ni bilo priložnosti, da bi se lahko pripravil na prihod otroka s posebnimi potrebami.

Tudi pri vprašanju o delu z otrokom so tako kot prej spremljevalci tudi vzgojitelji pritrdili, da imajo *»enak način dela kot z ostalimi otroki«* (S6 T2 I14, S6 T2 I15, S10 T2 I9). Njihovo delo temelji predvsem na *»pripravi načrta in aktivnosti«* (S6 T2 I17), kjer se dostikrat dogovarjajo s spremljevalci (S6 T2 I18, S7 T2 I7, S10 T2 I8). Kadar delajo z otrokom s posebnimi potrebami, dajejo *»kratka in jasna navodila«* (S7 T2 I8), *»pohvale«* (S7 T2 I9), iščejo *»nove načine za podaljšanje pozornosti«* (S7 T2 I14) in se trudijo biti pozitivno naravnani (S8 T2 I15). Pri treh sogovornikih sem tudi ugotovila, da so v večini spremljevalci tisti, ki res delajo z otrokom (S6 T2 I16, S6 T2 I19, S8 T2 I13, S8 T2 I14, S10 T2 I7, S10 T2 I29), saj vidijo delo z otroki s posebnimi potrebami kot zahtevno (S9 T2 I11), *»veliko prilagajanja, vzgojnih pristopov«* (S9 T2 I7, S9 T2 I13, S10 T2 I13) in imajo *»večji obseg dela v primerjavi z ostalimi otroci«* (S9 T2 I6).

Potrditev prejšnje ugotovitve, da so spremljevalci tisti, ki so bolj vpeti v otrokovo vzgojo kot vzgojitelji, pa so bili odgovori na vprašanje o reakciji na agresivno vedenje otroka. Vzgojitelji so izpostavili, da stvari prepustijo spremljevalcu (S6 T2 I34, S7 T2 I25, S7 T2 I26) oz. da jim pri tem pomaga spremljevalec (S8 T2 I35). Dva vzgojitelja sta povedala, da *»spremljevalec pomiri otroka«* (S6 T2 I35) in *»spremljevalec odpelje otroka iz skupine«* (S9 T2 I16, S9 T2 I28). Pri enem vzgojitelju pa mi je uspelo ugotoviti, kaj naredi sam, povedal je, da ustavi tekočo dejavnost in pomiri otroka (S10 T2 I25).

Dodatno vprašanje, ki sem ga postavila vzgojiteljem, pa je bilo, kako oni vidijo spremljevalca in njegovo delo v skupini. Zelo pozitivno sem bila presenečena nad trditvami, da vidijo spremljevalca kot *»velik doprinos k celotni skupini«* (S6 T2 I36, S8 T2 I38, S10 T2

I28), pomaga vsem otrokom v skupini (S6 T3 I37, S10 T2 I30, S10 T2 I31), ima *»lep odnos do otroka«* (S6 T2 I40, S6 T2 I42) oz. *»dobro sodelovanje z otrokom«* (S6 T2 I44, S8 T2 I21, S8 T2 I37, S9 T2 I32, S10 T2 I10), je *»marljiv«* (S6 T3 I38), opravlja tudi naloge, ki niso v njegovi domeni (S6 T3 I39), *»vloga prijatelja do otroka«* (S6 T2 I43, S8 T2 I36), otrok se obrne nanj v stiski (S6 T2 I41). Le pri enem sogovorniku sem naletela na nenaklonjenost vzgojitelja in spremljevalca, kar lahko ponazorim z izjavo: *»Če sem iskrena, bi rekla, da se s spremljevalko nismo ravno dobro ujeli pri načinu dela. Nekako nam ne zaupa in se po nasvete obrača k vzgojiteljici v razvojnem oddelku, kjer je fant prej tudi bil«* (S9 T2 I29 - S9 T2 I33).

Glede sodelovanja z drugimi sodelavci pa so se na vprašanje navezali trije sogovorniki. Eden izmed sogovornikov je v kratkem povzel bistvo dobrega sodelovanja: *»Moj način je vedno bil, še preden je bila v naši skupini, da sva zjutraj s pomočnico naredili plan in ga konec delovnega dne preleteli in to počnemo tudi sedaj. To se mi zdi, da je ključno, ker imamo res čas, da se usedemo, debatiramo in si podelimo kakšne nasvete in ideje«* (S7 T2 I30 – S7 T2 I34). Eden izmed sogovornikov pa je omenil *»sodelovanje z logopedinjo«* (S10 T2 I21) kot zunanjo izvajalko.

SVETOVALNI DELAVCI

Trije svetovalni delavci so poročali o tem, da njihovo delo z otrokom s posebnimi potrebami ne poteka več v tako veliki meri, kot je potekalo pred dodelitvijo spremljevalca. Pritrdili so, da je treba *»prepustitev dela spremljevalki/spremljevalcu«* (S11 T2 I12, S12 T2 I1, S13 T2 I10, S13 T2 I12), ker je slednji več vpet v otrokov vsakdan. Kadar sodelujejo z otrokom, pa poročajo, da ponudijo *»pomoč, kjer je potrebno«* (S11 T2 I14, S12 T2 I2), naredijo z otrokom kakšen pogovor (S14 T2 I5, S15 T2 I10), *»delo z otroki, ki še nimajo dodeljenega spremljevalca«* (S11 T2 I15) in *»enkrat tedensko individualno delo z otrokom«* (S15 T2 I2, S15 T2 I4, S15 T2 I8). Glede na način dela pa imajo svetovalni delavci različne pristope, kot so *»previdnost ob delu«* (S11 T2 I4, S13 T3 I6), *»izogibanje situacijam, ki bi povzročile izpad pri otroku«* (S11 T2 I7, S13 T2 I7), *»poudarek dela razvoju fine motorike«* (S14 T2 I4), *»jasen in razumljiv govor do otroka«* (S15 T2 I3) in se z otrokom družijo preko *»igranja družabnih iger«* (S15 T2 I9) in *»branja pravljic«* (S15 T2 I11).

Pri delu v vrtcu sem pozornost namenila tudi temu, kako svetovalni delavci vidijo delo spremljevalca v skupini. Prav vsi svetovalni delavci so poročali, da spremljevalci z otrokom zelo dobro delajo (S11 T2 I17, S12 T2 I9, S13 T2 I15, S14 T2 I14, S15 T2 I12) in da imajo med sabo lep odnos (S11 T2 I11, S13 T2 I11, S13 T2 I17, S14 T2 I15). Njihovo delo je eden označil kot ključno delo pri delu z otroci s posebnimi potrebami (S12 T2 I7, S12 T2 I10). Kot pozitivno pa so tudi omenili: *»pomoč tudi ostalim otrokom v skupini«* (S11 T2 I18), *»pomoč*

tudi ostalim strokovnim delavcem« (S11 T2 I19, S13 T2 I16), »dobro poznavanje otroka« (S12 T2 I8, S13 T2 I18, S14 T2 I12), »veliko truda in energije vložim v otrokov vsakdan« (S14 T2 I16) in eden izmed svetovalnih delavcev je izpostavil še, da so starši zelo zadovoljni z njegovim delom z otrokom (S11 T2 I21).

4.3. Otrok

SPREMLJEVALCI

Tako kot so otroci med seboj različni, poteka vključevanje otrok s posebnimi potrebami različno oz. vsak spremljevalec najde način, ki je za otroka najbolj ugoden: »izbere eno izmed aktivnosti iz več danih« (S1 T3 I19), »vključevanje v aktivnosti z otroci, s katerimi se več družim« (S1 T3 I21, S2 T3 I22), »spodbuda z besedami za obstanek« (S2 T3 I20, S4 T2 I22), »vključevanje v igro s spremljevalcem« (S3 T3 I24, S5 T3 I14), »vključevanje ob določenih aktivnostih« (S4 T2 I19), »vključevanje v vse aktivnosti« (S3 T3 I23, S5 T3 I8, S5 T3 I18), »vključenost v jutranjem krogu« (S4 T2 I23). Pri nekaterih otrocih pa njihova ovira ne vpliva na vključevanje z ostalimi otroki: »ne izstopa od drugih, sledi rutini in upošteva navodila« (S1 T3 I31, S5 T3 I9, S5 T3 I21), »samostojno vključevanje v igro« (S2 T3 I18, S5 T3 I20). Dobra praksa sobivanja vseh otrok je naslednja izjava sogovornika: »In sedaj so se že drugi otroci naučili, da jo sprejemajo takšno, kot je, pa čeprav le za kratek čas. Velikokrat opazim, da se drugi otroci prilagodijo njej in ji posvetijo več pozornosti« (S2 T3 I24 – S2 T3 I26).

Pri opisovanju značilnosti otroka sem dobila občutno večji nabor izjav, kar podkrepi tezo, da so si tako otroci kot tudi odrasli ljudje med seboj različni. Značilnosti otrok s posebnimi potrebami sem skupaj zbrala v dve kategoriji. Prva kategorija so značilnosti otrok, ki so nekako bolj zaželeni v družbi oz. skupini: »otroku veliko pomeni bližina spremljevalca« (S2 T3 I16), »otrok ima rad sovrstnike« (S2 T3 I21, S2 T3 I23, S5 T3 I17), »uživa v igri na prostem« (S2 T3 I31), »rada se gibam« (S2 T2 I39, S3 T3 I37), »rad gleda knjige« (S4 T3 I17), »rad sodeluje pri igrah z fino motoriko« (S3 T3 I36) in »rad se igra v kotičku« (S4 T3 I18). Druga kategorija pa so značilnosti otrok, ki so morda manj zaželeni in za nekoga, ki ne pozna področja duševnega zdravja, tudi moteče: »otroka motijo glasni zvoki« (S1 T3 I16), »ne mara bližine drugih otrok« (S1 T3 I17, S3 T3 I29, S4 T3 I11, S4 T3 I15, S4 T3 I25, S4 T3 I26, S4 T3 I27, S4 T3 I31), »večkrat prekine igro drugih otrok« (S2 T3 I28), »agresivno vedenje« (S3 T3 I2, S3 T3 I14, S3 T3 I31), »vedenjske težave« (S3 T3 I3, S3 T3 I30), »uporaba plenice« (S4 T3 I16) in »govor poteka v enakem tonu« (S5 T3 I23).

Vsak otrok lahko napreduje v svojih zmožnostih, če ima le dovolj podporno okolje in prave ljudi okoli sebe. Predvsem od spremljevalcev sem želela dobiti čim več informacij o tem, v čem so otroci napredovali. Po pogovoru o tem področju sem bila zelo pozitivno presenečena, saj so vsi spremljevalci zelo hitro našli stvari, v katerih so se otroci izboljšali: *»več se druži z vrstniki«* (S1 T3 I30, S2 T3 I30) in otrok je napredoval v socializaciji (S1 T3 I34, S4 T3 I33, S5 T3 I26, S5 T3 I29, S5 T3 I57), *»upošteva navodila«* (S1 T3 I35), razširil je svoj besedni zaklad (S1 T3 I36, S5 T3 I25), naučil se je brati (S1 T3 I37), napredovanje v fini motoriki (S3 T3 I35), uporaba vljudnostnih besed (S4 T3 I34), napredovanje v samostojnosti (S5 T3 I27, S5 T3 I32), otroku se je podaljšal čas pozornosti pri dejavnostih (S2 T3 I29), otrok ima manj izpadov (S4 T3 I32) in samostojno rešuje situacije, v katerih se znajde (S5 T3 I31).

V primerjavi z vprašanjem o napredku otroka sem bila tudi tukaj pozitivno presenečena, saj ni bilo veliko odgovorov o agresiji. Večina sogovornikov je morala razmisliti pred odgovorom, saj je bilo agresivno vedenje bolj izrazito na začetku sodelovanja z otrokom, sedaj pa je tega vedno manj. Dva izmed sogovornikov sta potrdila, da ima otrok redke izpade (S1 T3 I23, S5 T3 I33), ki pa so *»pogojeni z otrokovim razpoloženjem«* (S1 T3 I24, S5 T3 I35). Sogovorniki, so izpostavili, da do izpada oz. nezaželenega vedenja otroka pride, *»če nekdo vzame stvar, ki si jo on želi«* (S1 T3 I25), kadar se spremeni rutina v skupini (S5 T3 I39) in *»izpadi so pogojeni s pomanjkanjem pozornosti«* (S3 T3 I32). Agresivno vedenje kot posledica pa se izraža na način, da je otrok *»nasilen do drugih otrok«* (S3 T3 I50), grize druge (S3 T3 I51), *»razmetavanje po igralnici«* (S3 T3 I52, S3 T3 I53), kriči (S3 T3 I54, S5 T3 I40), nemiren otrok pri počitku (S2 T3 I36). Dobro pa je izpostaviti, da je eden sogovornik našel načine za zmanjševanje agresivnega vedenja pri otroku. Eden izmed načinov, ki jih je izpostavil, je konstantna prisotnost spremljevalca ob otroku (S3 T3 I33) in da se *»z gibanjem zmanjša možnost izpadov«* (S3 T2 I38, S3 T2 I39).

Pomemben vidik je tudi odnos, ki ga spremljevalci ustvarijo s starši otroka. Obe strani sta zelo vpeti v otrokov vsakdan in prav je, da tesno sodelujeta. Glede sodelovanja so spremljevalci izpostavili veliko pozitivnih stvari, kot so: *»konstantno izmenjevanje informacij«* (S1 T3 I53, S2 T3 I52, S4 T3 I48), *»poslušajo«* (S1 T3 I54), *»podajo nasvet ali opažanje«* (S1 T3 I55), *»izmenjava informacij ob otrokovem odhodu domov«* (S1 T3 I56), *»sprašujejo za nasvete«* (S2 T3 I54, S5 T3 I53), *»doma želijo delati z otrokom enako kot v vrtcu«* (S2 T3 I55, S5 T3 I54, S5 T3 I55). Eden izmed sogovornikov pa je omenil, da s starši zelo težko sodelujejo, ker tudi starša slabo komunicirata med sabo (S3 T3 I68). Ne strinjata se

glede svoje vzgoje (S3 T3 I64), saj je oče strog (S3 T3 I21, S3 T3 I65), »mama je popustljiva« (S3 T3 I22, S3 T3 I66), tako da že med sabo težko najdeta skupni jezik.

VZGOJITELJI

Kot je bilo že razvidno iz prejšnje teme o delu v vrtcu, se tudi pri tej temi nadaljuje, da poteka vključevanje otroka v skupino »s pomočjo spremljevalke/spremljevalca« (S6 T3 I20, S8 T3 I18). Vzgojitelji imajo različne vzvode, kako otroka povabijo k dejavnosti: »sodelovanje v jutranjem krogu« (S6 T3 I23), »petje pesmic« (S6 T3 I33), »s pomočjo naravnega materiala se zbudi zanimanje otroka za aktivnost« (S9 T3 I17), z igranjem raznih iger zunaj (S8 T3 I20), pri »druženje vseh skupin« (S8 T3 I19) in otroka se vključuje v vse rutine in naloge (S6 T3 I22, S7 T3 I10, S10 T3 I15). Eden izmed vzgojiteljev pa je poročal o samostojni vključitvi otroka v skupino (S7 T3 I12).

Pri značilnostih otroka sem jih ravno tako kot pri odgovoru spremljevalcev razvrstila v dve kategoriji. Prva kategorija so pozitivne značilnosti: »otrok ima rad vrstnike« (S7 T3 I18, S7 T3 I21, S10 T3 I12, S10 T3 I14 S10 T3 I18), »miren« (S9 T3 I20), »zgovoren otrok« (S10 T3 I19). Druga kategorija pa so bolj negativne značilnosti: »ne mara dotikov« (S6 T2 I28, S9 T3 I21), »ne želi bližine« (S6 T2 I29, S8 T3 I22, S8 T3 I23, S9 T3 I12, S9 T3 I19, S9 T3 I22), ima »kratek čas pozornosti« (S7 T3 I13, S7 T3 I19, S7 T3 I20, S7 T3 I27), je »hitre jeze« (S8 T3 I24) in ne prilagodljiv (S8 T3 I26, S8 T3 I28). Šele po zapisu rezultatov sem ugotovila, da so vzgojitelji našli veliko več negativnih kot pozitivnih značilnosti.

Opažen napredek pri otrocih s posebnimi potrebami pa je bil s strani vzgojiteljev podoben kot s strani spremljevalcev. Vzgojitelji so zaznali napredek otrok v: »socializaciji« (S6 T3 I24, S6 T3 I30, S7 T3 I15), imajo »manj izpadov« (S6 T3 I31, S9 T3 I23, S9 T3 I25), sledijo rutini (S7 T3 I23), »boljši besednjak in govor« (S10 T3 I20), »opravljanje nalog dežurnega« (S7 T3 I24), »samostojna uporaba toalete« (S8 T3 I32) in napredek je viden tudi s strani zunanjih izvajalcev – logopedinje (S10 T3 I22). Zelo zanimivo pa mi je bilo, ko je eden vzgojitelj izpostavil: »v nekaterih stvareh je celo boljši od vrstnikov, saj že bere« (S6 T2 I26 – S6 T2 I27), ker premalokrat nekdo pohvali otroka s posebnimi potrebami in ga nekako postavi v ospredje pred ostale otroke. Eden izmed vzgojiteljev pa napredka pri otroku ni zaznal (S8 T3 I31).

Odgovori na vprašanje o agresivnem vedenju otrok s posebnimi potrebami so bili zelo kratki in so jih vzgojitelji našli kot: »nemirnost« (S7 T3 I28), »agresiven do vrstnikov« (S8 T3 I25), »izpad« (S8 T3 I29, S9 T3 I26), »razbijanje« (S8 T3 I30), pojav agresivnega vedenja v nepredvidljivih situacijah (S8 T3 I33) in menjavi rutine (S10 T3 I24).

Podobno kot spremljevalci so tudi vzgojitelji pohvalili dober medsebojni odnos s starši na način, da: *»poslušajo«* (S6 T3 I49, S8 T3 I42, S9 T3 I37, S10 T3 I32), *»upoštevajo dogovore«* (S6 T3 I50, S9 T3 I34, S10 T3 I34), imajo *»željo po napredovanju in dobrem počutju otroka«* (S6 T3 I48, S9 T3 I38, S10 T3 I33). Komunikacija med starši in vzgojitelji poteka *»ob prihodu v vrtec«* (S6 T3 I45) in *»na govorilnih urah«* (S6 T3 I46, S7 T3 I35, S9 T3 I35, S9 T3 I36, S10 T3 I35). Tako kot sem pri enem izmed spremljevalcev ugotovila, da je sodelovanje s starši oteženo, je tudi ta vzgojitelj poročal o tem: *»Bi pa rekla, da je to popuščanje pri mejah pogojeno s tem, da starša ne živita skupaj in na nek način tekmujeta med sabo, kdo bo fantu nudil več«* (S8 T3 I43 – S8 T3 I45).

SVETOVALNI DELAVCI

Glede vključevanja v otrokovo vzgojo je več kot polovica vprašanih svetovalnih delavcev poročala, da se ne vključujejo več v otrokovo vzgojo (S11 T3 I13, S13 T3 I13, S14 T3 I8), eden je povedal, da je njegovo delo sedaj *»zgolj opazovanje otroka v skupini«* (S11 T3 I8, S11 T3 I9), drugi, da njegovo delo zajema zgolj *»izmenjevanje informacij o otroku s strokovnimi delavci«* (S12 T3 I3). Dva svetovalna delavca, ki sta bolj vpeta v otrokovo vzgojo, pa sta poročala o *»pomoči pri vsakodnevnih stvareh«* (S11 T3 I16) in *»sodelovanje z otrokom pri prireditvah«* (S14 T3 I9).

V povezavi z odgovorom na prejšnje vprašanje o manjši vključenosti v otrokovo vzgojo so bili tudi opisi značilnosti otrok s strani svetovalnih delavcev bolj skopi. Izpostavili so, da *»otroka motijo glasni zvoki«* (S11 T3 I5), je *»izbirčen glede prehrane«* (S11 T3 I6), ima *»izpad ob postavljanju meje«* (S13 T3 I8), *»zadržan«* (S14 T3 I3) in *»otrok je rad v središču pozornosti«* (S15 T3 I5).

Napredek, ki so ga svetovalni delavci zaznali pri otrocih, je glede na vsakega otroka drugačen: *»viden napredek na opazovanju otroka v skupini«* (S11 T3 I10), *»hitrejši napredek otroka zaradi spremljevalca«* (S12 T3 I11), *»lepše besedno izražanje«* (S15 T3 I13) in *»zanimanje za različne teme«* (S15 T3 I14).

Glede sodelovanja staršev sem dobila občutek, da so svetovalni delavci zgolj kot nekakšen posrednik informacij. Tudi sami so izpostavili, da poteka s starši *»manj komuniciranja od dodelitve spremljevalke«* (S11 T3 I20, S14 T3 I18) in eden je izpostavil, da *»starši sodelujejo z vzgojiteljico«* (S14 T3 I19). Kot predajanje informacij oz. občasna srečanja s starši pa so svetovalni delavci izpostavili: *»srečevanje na sestankih«* (S11 T3 I22, S13 T3 I14, S13 T3 I19, S15 T3 I18), *»komunikacija poteka mesečno po telefonu«* (S12 T3 I12), *»obveščanje staršev o predavanjih«* (S12 T3 I13), *»občasno dogovarjanje za urejanje*

kakšnih stvari» (S14 T3 I20), in eden svetovalni delavec je poročal o bolj tesnem sodelovanju s starši kot *»tedensko obveščanje o sodelovanju z otrokom«* (S15 T3 I16).

4.4. Predlogi izboljšav

SPREMLJEVALCI

Dva izmed sogovornikov sta izpostavila, da vidita prostor za izboljšave pri delu na kolektivu in odnosih (S1 T4 I57, S4 T4 I51). Ob tem sta izpostavila, da je ta korak možen ob aktivnem govoru o delu z otroki s posebnimi potrebami (S1 T4 I58, S4 T4 I52, S4 T4 I54) in o boljšem sodelovanju med zaposlenimi (S1 T4 I59, S4 T4 I53). Glede dela menijo, da bi bilo dobro zmanjšati normativ otrok v skupini (S2 T4 I56, S2 T4 I58), imeti *»manj motečih dejavnikov«* (S2 T4 I57), *»več izobraževanj«* (S1 T4 I60, S3 T4 I77, S5 T4 I58), *»več druženja med otroki«* (S2 T4 I60, S4 T4 I55, S5 T4 I60), *»večji poudarek na delo s starši«* (S3 T4 I74) in *»predavanja in delavnice za starše«* (S3 T4 I75, S5 T4 I61). Posebej pa sem želela izpostaviti še ideje dveh sogovornikov, ki sta predlagala poseben prostor za umik in umiritev (S3 T4 I70, S3 T4 I73, S5 T4 I62, S5 T4 I63), lahko v obliki telovadnice (S3 T4 I71) ali senzorne sobe (S3 T4 I72). Posebej sem to izpostavila zato, ker smo to imeli pri nas v vrtcu in je res velik doprinos, da imajo otroci s posebnimi potrebami prostor, ki je samo njihov, prilagojen njihovim potrebam in, kar se meni zdi najbolj pomembno, da imajo tam svoj mir.

VZGOJITELJI

Vzgojitelji so se pri predlogih bolj osredotočili na delo. Eden izmed vzgojiteljev je izpostavil, da si želi boljšega sodelovanja s spremljevalci (S9 T4 I41) zaradi trenutnega neskladja. Zanimive predloge pa so imeli glede dela z otroki s posebnimi potrebami, kot so: *»predhodno delo v razvojnem oddelku za pridobitev izkušenj«* (S8 T4 I46, S8 T4 I47), *»delo v razvojnem oddelku v času počitnic«* (S8 T4 I48), *»delo z otrokom pred vstopom v skupino«* (S8 T4 I49) in *»več financ namenjenih za delo z otroki«* (S10 T4 I38). Tako kot pri predlogih spremljevalcev je tudi eden izmed vzgojiteljev izpostavil potrebo po večanju prostora (S10 T4 I36) kot *»dodatna soba za otroke s posebnimi potrebami«* (S10 T4 I37). Eden od vzgojiteljev pa se glede predlogov ni želel opredeliti, ker, kot je rekel, to ni njegovo delo: *»Mislim, da so za te stvari zaposleni ljudje, ki bi morali vedeti, kaj je za otrokov razvoj najboljše, in ki vedo, kaj so še tiste priložnosti, ki bi jih lahko izkoristili za napredek«* (S9 T4 I39 – S9 T4 I42). Za zaključek teme bi rada izpostavila razmišljanje vzgojitelja, ki je z zelo lepo mislijo zaključil najin pogovor: *»spremembe se začnejo z malenkostmi«* (S10 T4 I39).

SVETOVALNI DELAVCI

Presenetilo pa me je, da so imeli glede na manjšo vključenost v otrokovo vzgojo svetovalni delavci veliko predlogov za izboljšave. Pri odnosih zaposlenih je eden izpostavil, da bi morali zaposlovati več spremljevalcev, ki to delo opravljajo srčno in zavzeto (S11 T4 I24), drugi pa je poudaril, da bi bilo potrebno *»več aktivnega dela z otroki s strani strokovnih delavcev«* (S15 T4 I19, S15 T4 I20).

Ker se njihovo delo zelo povezuje s papirologijo in birokratskimi stvarmi, so imeli tudi glede tega kar nekaj predlogov, kako bi se lahko to izboljšalo, in sicer: *»krajši postopki pri pridobivanju odločb o usmeritvi otroka«* (S11 T4 I26), *»zmanjševanje čakalnih vrst za vključitev otrok v razvojni oddelek«* (S12 T4 I15), *»več predavanj za starše«* (S12 T4 I17), *»več kadra za delo z otroki«* (S13 T4 I21), *»prenova vzgojno-izobraževalnega načrta«* (S14 T4 I21) in *»manj birokracije«* (S14 T4 I22). Glede otrok s posebnimi potrebami so izpostavili: *»večji nabor izbir za otroke s posebnimi potrebami«* (S13 T4 I22, S13 T3 I23), *»več spremljevalcev za otroke«* (S11 T4 I27, S11 T4 I28, S12 T4 I16) in *»več vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne skupine«* (S14 T4 I26, S14 T4 I27, S14 T4 I21). Za zaključek bi rada delila izjavo, ki se je mene osebno zelo dotaknila in mislim, da je zelo na mestu: *»Mislim, da so otroci že v vrtcih preveč obremenjeni z določenimi informacijami za naprej, v šoli pa se potem to samo še stopnjuje. Sploh pri otrocih s posebnimi potrebami je res ključno, da je poudarek na njihovem razvoju in na tem, da so tudi oni samo otroci, ki morajo doživeti tisto pravo otroštvo. Opustiti bi bilo potrebno posebne zavode in združiti vse otroke skupaj že od majhnega, ker bi to bilo dobro za obe strani in bi kasneje v življenju pripomoglo k manjši segregaciji v družbi«* (S14 T4 I22 - S14 T4 I28).

4.5. Starši

Starši so za svoje otroke izpostavili, da se v vrtcu počutijo dobro oz. štirje starši so izpostavili, da se počutijo odlično. Starš, ki je dejal, da se otrok počuti dobro, je to sklepal, ker prihaja otrok domov dobre volje (V3 T1 I2) in tudi rad gre v vrtec (V3 T1 I3). S slednjim odgovorom se je tudi strinjal tudi starš, ki je označil otrokovo počutje v vrtcu kot odlično. Preostali odgovori, ki so podkrepili zelo dobro počutje otroka v vrtcu, so bili: *»ob prihodu v vrtec objame spremljevalko«* (V11 T1 I3), *»otrok doma veselo govori o vrtcu«* (V11 T1 I5, V5 T1 I1), *»veselje ob snidenju z otroki«* (V2 T1 I1), *»nasmejan otrok«* (V4 T1 I2) in otrok ima *»manj izpadov«* (V4 T1 I3). Dva od staršev sta izpostavila, da so drugi otroci v skupini

lepo sprejeli otroka (V2 T1 I2) in da ima prilagajanje sovrstnikov na otroka pozitiven vpliv (V5 T1 I3).

Prav tako so starši zadovoljni oz. zelo zadovoljni z vključitvijo otroka v redno skupino. Velik doprinos vidijo v delu spremljevalca, saj so izpostavili »*dober odnos med otrokom in spremljevalcem*« (V3 T2 I7), »*napredek otroka zaradi vključenosti spremljevalca*« (V11 T2 I7) in »*zadovoljstvo s spremljevalko*« (V5 T2 I6). Preostali odgovori staršev pa so bili vidni pri samem razpoloženju otroka: »*otrok je bolj dojemljiv*« (V2 T2 I4), »*otrok ima večje želje po dotiku*« (V2 T2 I5), »*otrok je bolj razumen*« (V2 T2 I6), »*več pozitivne in dobre volje doma*« (V5 T2 I4).

Vsi starši so zasledili napredek pri otroku. Eden od staršev je ocenil, da je otrok srednje napredoval in to podkrepil z odgovorom, da »*otrok raje hodi v vrtec*« (V3 T3 I8), je »*manj agresiven*« (V3 T3 I9) in se »*lažje zamoti*« (V3 T3 I10). Eden od staršev je označil, da je njegov otrok napredoval in to podkrepil z odgovorom, da se več igra z drugimi otroki (V2 T3 I7), ima večje »*zanimanje za igro*« (V2 T3 I8) in je postal »*bolj sočuten do drugih*« (V2 T3 I9). Trije starši pa so za svoje otroke označili, da so v redni skupini zelo napredovali, kar se izraža v tem, da imajo otroci: »*manj izpadov*« (S11 T3 I10), »*rad hodi v vrtec*« (S11 T3 I11), »*je bolj ješč*« (S11 T3 I12), »*več govori*« (S11 T3 I14), »*poje pesmice iz vrtca*« (S11 T3 I15), bolj »*vljuden*« (V4 T3 I8, V4 T3 I9) in je napredoval v socializaciji (V5 T2 I9, V5 T2 I10).

5 Razprava

5.1. Pretekle izkušnje

Spremljevalci so se s tovrstnim delom srečali prvič v vrtcu, dva izmed njih pa sta že prej opravljala delo spremljevalca v osnovni šoli.

Vzgojitelji imajo malo izkušenj z otroki s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi. Imajo pa veliko izkušenj z otroki, pri katerih menijo, da njihovo vedenje in razvoj ne sovpadata z ostalimi vrstniki v skupini.

Za profesionalno rast vzgojitelja so ključni strokovno izobraževanje, evalvacija lastnega dela, prebiranje literature in vključevanje novih spoznanj v prakso (Toplak Primc, 2020, str. 12). Na splošno se jih premalo opreми z informacijami o vključenosti novih otrok in o tem, kako naj bi delali z otrokom s posebnimi potrebami.

Svetovalni delavci so prvi, ki vstopijo v stik z otrokom in njegovimi starši. Ob tem spoznajo otroka, njegove ovire in se skupaj s starši dogovorijo o delu z otrokom. Ko gre za otroka s posebnimi potrebami, so svetovalni delavci tisti, ki začnejo z delom z otrokom, njihova kasnejša vpletenost pa je zelo odvisna od dela spremljevalca.

5.2. Delo v vrtcu

Pred začetkom dela se spremljevalci ne poglabijo v svoje delo. Delo prilagajajo sprotnemu spoznavanju otroka in pridobivanja informacij o njem. Kasnejše delo pogosto temelji na prebiranju literature o otrocih s posebnimi potrebami in o njihovih specifičnih ovirah. Vsak začetek je težak, vendar se ob ustreznem in trdem delu kasneje kaže kot dobra popotnica za odlično sodelovanje.

Spremljevalec je oseba, ki je najbolj tesno povezana z otrokom in mu je predstavlja vzgled. Potrebno je, da je prijazen, spoštljiv, potrpežljiv, odgovoren in čustveno trden. Pomembno je, da otroka razume in zna pogledati na stvari z njegove perspektive (Zobec, 2013, str. 44). Otroci potrebujejo ob sebi osebo, ki je trdna in dosledna. Tako kot odrasli imajo tudi otroci slabe dni, pri otrocih s posebnimi potrebami pa lahko že majhne stvari hitro zmotijo njihovo razpoloženje. Zato je ključno, da spremljevalci tudi v teh trenutkih ohranijo zagnanost in pozitivnost, saj to zelo ugodno vpliva na otroka. V težkih trenutkih je pomembno, da se z otrokom dela umirjeno. Dotik in bližina sta mu v teh trenutkih v veliko pomoč, saj mu daje občutek varnosti. Nekateri otroci se raje umaknejo od situacije ali pa se pomirijo s preusmerjeno aktivnostjo. Otrok mora prejeti povratno informacijo, da je pravilno,

da izrazi negativne občutke, saj le tako lahko izkusi žalost in jezo, ki sta pomembni pri razvoju otroka. Spremljevalci dela z otrokom s posebnimi potrebami ne razlikujejo od dela z ostalimi otroki. Želijo jim približati potek dela na povsem običajen način, pri čemer le prilagodijo nekatere stvari. Nudijo pomoč v obliki jasne in večkratne komunikacije, postavijo več manjših ciljev za doseg večjega cilja, otroka med aktivnostjo pohvalijo in imajo z njim očesni stik. Tako kot na vseh delovnih mestih se tudi pri delu spremljevalca ponekod kažejo večje razlike v hierarhiji med strokovnimi delavci kot drugod. Zelo je odvisno od posameznika, kakšne lastnosti ima, kako je kompatibilen z drugimi sodelavci in ali imajo podobne cilje. Za dober odnos sta vedno potrebna dva, vsaka oseba pa mora prispevati svoj del k uspešnemu sodelovanju. Pri delu z otroki s posebnimi potrebami je ključno spoznanje, da so vsi strokovni delavci enako pomembni za maksimalen razvoj otroka, saj lahko vsak s svojim vidikom prispeva k skupnemu cilju. Poleg tega energija med sodelavci vpliva na kakovost lastnega dela; v okolju, kjer se oseba dobro počuti, je mogoče delati veliko bolj kakovostno v primerjavi z okoljem, kjer se počuti slabo.

Podobno kot spremljevalci tudi vzgojitelji pred začetkom dela z otrokom s posebnimi potrebami ne posvečajo velike pozornosti.

Kadar želimo uvesti določene spremembe, ni dovolj da za to le ustrezno izobrazimo strokovnjake, ki bodo delovali na nekem področju. Prva ovira, ki se pokaže pri uvajanju sprememb, je čas. Ta se nanaša na čas, ki ga strokovnjak nameni za uvajanje sprememb, pripravo gradiv, dogovarjanje ter sodelovanje z drugimi strokovnjaki in izobraževanje. Spremembe, ki jih uvajamo v obstoječe delo so zahtevne, saj se ob tem uvajajo novi načini dela in opuščajo stari (Jurišič, 2016, str. 51-52). Njihovo delo temelji na pripravi vzgojnega načrta, ki ga kasneje ob sodelovanju s spremljevalcem prilagajajo za posameznega otroka. Pri tem je pomembno prebiranje ustrezne literature in sodelovanje s starši otroka s posebnimi potrebami, saj lahko prav starši posredujejo ključne informacije o najučinkovitejših načinih dela s svojim otrokom. Ključno pa je tudi, da strokovni delavci ob vključitvi otroka v skupino prejmejo podporo svetovalne službe, ki jih opremlja z najpomembnejšimi informacijami o otroku. Delo z otrokom s posebnimi potrebami poteka podobno kot delo z drugimi otroki v skupini, vendar z določenimi prilagoditvami. Vzgojitelji se pogosto bolj osredotočajo na delo z ostalimi otroki v skupni, medtem ko delo z otrokom s posebnimi potrebami prepustijo spremljevalcem. Spremljevalci se skupaj z otrokom vključujejo v skupne aktivnosti, pri čemer igrajo ključno vlogo pri zagotavljanju njegove vključenosti. Spremljevalec omogoča vzgojiteljem, da se bolj posvetijo preostalim otrokom v skupini, hkrati pa z ustreznimi pristopi vključujejo otroke s posebnimi potrebami med druge otroke. Tudi v trenutkih, ko

otrok doživlja stisko, je spremljevalec tisti, ki poskrbi za pomiritev in omogoči, da se otrok ponovno vključi v skupino, ko se bolje počuti. Vzgojitelji vidijo vlogo spremljevalca v skupini kot zelo pozitiven doprinos k njihovem delu. Spremljevalci pogosto opravijo tudi naloge, ki niso del njihovega formalnega opisa delovnih nalog, s čimer olajšajo delo vzgojiteljem in pomočnikom. V odnosu do otroka spremljevalce dojemajo kot otrokove zaveznike. Vzpostavijo tesen in poseben odnos, kar otrokom omogoča, da se ob njih počutijo varne in sprejete.

Svetovalni delavci se po določitvi spremljevalca za otroka nekoliko umaknejo iz svoje aktivne vloge. Ker niso več tako tesno vključeni v otrokovo vsakodnevno življenje, delo z otrokom prepustijo spremljevalcu, ki ga vidijo kot ključno osebo pri delu z otroki s posebnimi potrebami. Do tega pride predvsem takrat, ko svetovalni delavci ocenijo, da spremljevalec svoje delo opravlja dobro in z otrokom razvije zdrav odnos. Pomembno je, da spremljevalec vloži dovolj truda, da otroka dobro spozna in vzpostavi učinkovito sodelovanje s starši.

Svetovalni delavec v vrtcu naj bi sodeloval z vzgojiteljem ter mu bil v oporo pri reševanju morebitnih težav, ki se pojavijo pri otroku. Vsak lahko prispeva svoj strokovni vidik, videnje, mnenja in morebitne rešitve za reševanje težav. Ker je vrtec namenjen igri, naj bi tudi svetovalno delo potekalo na ta način (Resman in Bečaj, 2019, str. 128-130). Svetovalni delavci so ves čas na voljo za pogovor in pomoč, kjer je potrebno. Svetovalni delavci se pri delu z otroki osredotočajo predvsem na področja, kot je razvoj fine motorike, govora in igre. Posebno pozornost namenjajo otrokom brez spremljevalca, za katere ocenjujejo, da bi slednjega tudi potrebovali.

5.3. Otrok

Pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami v vrtec je vedno pomembno, da so v ospredju otrok in njegove posebnosti. Otroci z odločbo o usmerjanju imajo v skupini dodeljenega spremljevalca, ki je ves čas v tesnem stiku z njimi. Spremljevalci opazujejo otroka in z njim delajo v skladu z njegovimi zmožnostmi. Pomembno je, da otroka usmerjajo v njegova močna področja, iz katerih izhajajo smernice za njegov razvoj in oblikovanje samopodobe (Željaznov Seničar, 2019, str. 181). Spremljevalci se pri svojem delu zelo trudijo, da bi otroka s posebnimi potrebami čim bolj vključili v vsakodnevne aktivnosti v vrtcu. Treba je oceniti, ali je dejavnost za otroka primerna in ali ne vzbuja stiske. Nekateri otroci ne marajo bližine drugih otrok med dejavnostmi, nekateri so občutljivi na glasne zvoke, spet drugi so lahko agresivni itd. Za vsakega otroka je treba izbrati drugačen pristop

vključevanja, saj so si otroci med seboj različni. Univerzalna formula, po kateri bi lahko delovali vsi spremljevalci, ne obstaja. Ključno je prilagajanje otrokovim potrebam, željam in trenutni situaciji. Tezo različnosti med posamezniki lahko razberemo iz tega, kaj otroci radi počnejo. Na primer, nekateri uživajo v igri in gibanju, drugi radi listajo knjige, razvijajo svojo finomotoriko, se družijo s sovrstniki itd. Spremljevalci otroke spoštljivo povabijo k dejavnostim, se jim pri tem pridružijo, spoštujejo njihove želje ter jih vključujejo v aktivnosti, ki so otrokom blizu. Otroci s posebnimi potrebami, ki pa so bolj družabni, pri socialnem vključevanju potrebujejo bistveno manj pomoči spremljevalca. V takšnih primerih je vloga spremljevalcev predvsem podpora pri jasnejšem izražanju do drugih otrok ali pomoč v specifični situaciji. Drugi otroci v skupini se zelo hitro privadijo na sobivanje z otrokom s posebnimi potrebami in se tudi naučijo, na kakšen način ravnati z njim, stopiti v stik z njim ter mu tudi kakšno stvar olajšajo. Spremljevalci so tisti, ki iz prve roke spremljajo otrokovo napredovanje skozi leto. Pomembno je, da se zavedajo, da so že majhni koraki k doseganju glavnega cilja izjemnega pomena. Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu napredujejo na različnih področjih: bolj se socializirajo, širijo besedišče, osvajajo pravila, razvijajo fino motoriko, postajajo bolj samostojni in v spodbudnem okolju imajo manj vedenjskih izpadov. V povezavi s slednjim je treba razumeti, da imajo otroci s posebnimi potrebami ob vključitvi v novo skupino pogosto več izpadov. Razlogi za to so številni – novo okolje, rutina, vrstniki, spremljevalec in vzgojitelj – vse to je zanje nepoznano in lahko povzroča stres. Sčasoma pa se ti izpadi zmanjšujejo, zlasti če je rutina v vrtcu dosledna. Rutina je ključna, saj so otroci s posebnimi potrebami zelo občutljivi na spremembe. Poleg rutine pa otrokovo vedenje vpliva tudi njegovo dnevno počutje. Otroci s posebnimi potrebami svoja negativna čustva izražajo na različne načine, na primer z grizenjem, agresijo do drugih, kričanjem in nemirnostjo. Razumevanje teh izrazov čustev in ustrezno odzivanje nanje sta ključnega pomena za njihov napredek in dobro počutje. Sodelovanje s starši je pri delu spremljevalca izjemno pomembno. Ključno vlogo ima učinkovita in odprta komunikacija med vsemi vpletenimi – starši, spremljevalcem in drugimi strokovnimi delavci. Pomembno je, da sodelovanje temelji na zaupanju in usklajevanju pristopov, saj enotna vzgoja otroka omogoča boljši razvoj in napredek.

Vzgojitelji pogosto prepuščajo vključevanje otroka s posebnimi potrebami spremljevalcu, medtem ko sami prevzamejo stransko vlogo v tem procesu.

Vzgojitelj je oseba, ki načrtuje dejavnosti na podlagi otrokovih sposobnosti. Ključno je, da se pri tem zagotovi občutek uspešnosti za vsakega otroka pri ustrezno izbranih aktivnostih. Pomembno je, da vsak otrok izkusi tako uspeh kot poraz, saj jih vzgojitelji na tej poti

spodbujajo, da raziskujejo svoje meje in zmožnosti (Terčon, 2015, str. 30). Njihova vloga je usmerjena predvsem v načrtovanje dneva, pripravo materialov in dejavnosti, prilagojenih otroku ter povabilo otroka k sodelovanju v teh dejavnostih. Pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami v skupino vzgojitelji podpirajo spremljevalca in prispevajo k ustvarjanju okolja, ki spodbuja otrokovo sodelovanje in napredek. Dobro sodelovanje med vzgojitelji in spremljevalci se odraža v skladnem opazanju otrokovega napredka ter v enotnem in kakovostnem sodelovanju s starši otroka. Takšno usklajeno delovanje je ključno za doseglo najboljših rezultatov pri delu z otrokom s posebnimi potrebami.

Svetovalni delavci se po dodelitvi spremljevalca v vzgojo otroka običajno neposredno ne vključujejo. Njihovo delo se osredotoča na opazovanje otroka v skupini, podajanje nasvetov in izmenjavo informacij o otroku med strokovnimi delavci. Napredek otroka pogosto pripisujejo predvsem dobremu delu spremljevalcev, ki so ključni pri vsakodnevni podpori in spodbujanju otrokovega razvoja. Svetovalni delavci s svojim strokovnim znanjem prispevajo k oblikovanju učinkovite strategije dela z otrokom in zagotavljanju podpore tako spremljevalcem kot drugim vključenim strokovnim delavcem. Svetovalni delavci staršem otrok s posebnimi potrebami nudijo pomoč predvsem v obliki podpore in posredovanja specifičnih informacij. Po dodelitvi spremljevalca pa njihova vloga pri vsakodnevni vzgoji otroka in komunikaciji s starši običajno postane manj intenzivna, saj niso več neposredno vpeti v otrokovo vzgojo in vsakdanje dejavnosti. Kljub temu ostajajo pomemben vir strokovnih nasvetov in usmeritev, kadar jih starši potrebujejo.

5.4. Predlogi izboljšav

Spremljevalci si v svojem delu želijo izboljšanja odnosov med zaposlenimi ter več priložnosti za izobraževanja in usposabljanja, ki bi jim omogočila boljše spoprijemanje z izzivi pri delu z otroki s posebnimi potrebami. Za dobrobit otrok bi bilo koristno zmanjšati število otrok v skupini, saj večje število otrok lahko predstavlja moteč dejavnik za otroke s posebnimi potrebami. Poleg tega bi bil v vsakem vrtcu dobrodošel dodaten prostor, kamor bi se otroci s posebnimi potrebami lahko umaknili za mirnejše delo ali počitek, kadar to potrebujejo.

Vzgojitelji vidijo možnosti za izboljšave predvsem v pridobivanju dodatnih izkušenj pri delu z otroki s posebnimi potrebami. Mnoge spremembe bi omogočila tudi večja finančna podpora, ki bi bila namenjena specifičnim potrebam teh otrok. Podobno kot spremljevalci menijo, da bi bilo zelo koristno imeti dodaten prostor, kot je senzorna soba, v kateri bi se

otroci s posebnimi potrebami lahko umaknili za mirnejše delo ali sprostitev. Takšen prostor bi pomagal otrokom pri obvladovanju čustvenih in senzoričnih izzivov ter omogočil boljše prilagajanje okolju.

Svetovalni delavci opažajo več možnosti za izboljšanje vključevanja otroka s posebnimi potrebami, predvsem z vidika tehničnih postopkov. Postopke za pridobitev odločbe o usmeritvi otroka bi bilo treba skrajšati, da bi se otrok lahko čim prej vključil v proces iskanja spremljevalca. Trenutno izgubljeni vmesni čas bi bilo treba aktivno usmeriti v otrokovo razvojno podporo s pomočjo več strokovnih delavcev.

S tem se zagotovi kvaliteten dostop in pomoč otrokom iz različnih perspektiv. Ne glede na to, kakšna je težava otroka na posameznem področju, za razvoj njegove identitete in nadaljnega življenja potreben celosten pristop (Resman in Bečaj, 2019, str. 64). Veliko staršev bi svoje otroke želelo vključiti v razvojne oddelke zaradi njihovih specifičnih potreb, vendar je teh oddelkov premalo. Zato bi bilo nujno zaposliti več strokovnega kadra za delo z otroki in posodobiti vzgojno-izobraževalni načrt. S tem bi lahko konkretno začrtali smernice za bolj učinkovito in aktivno vključevanje otrok s posebnimi potrebami. Starši pogosto izražajo željo, da bi njihovi otroci obiskovali vrtec namesto zavoda. Otrokom je treba omogočiti, da v najzgodnejših letih uživajo v otroštvu, živijo v trenutku in se ne obremenjujejo s prevelikimi pričakovanji družbe.

5.5. Starši

Starši menijo, da se njihovi otroci v redni skupini dobro počutijo. To opazijo po tem, da prihajajo iz vrtca dobre volje in da gredo radi v vrtec. Do strokovnih delavcev imajo pozitiven odnos, saj jih zjutraj objamejo in doma govorijo o dogajanju skozi dan. Počutje otrok pa vpliva pozitivno na otroke, saj imajo posledično manj izpadov doma.

Predvsem za otroke s posebnimi potrebami je to obdobje zelo dragoceno. Pomembno je, da se motnje odkrijejo zgodaj in da se z otrokom začne delati na način, ki bo to čim manj vplival na njegov razvoj in nadaljnje življenje. Najboljša skupina za otroke s posebnimi potrebami je redna skupina vrtca, saj otroci nevede posnemajo druge, razvijajo svoje sposobnosti in se naučijo spopadati s svojimi ovirami. Najmanj poseganja v otroke s posebnimi potrebami je, kadar so vključeni v vrtce s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, kar izvajajo redni vrtci. Uporablja se tudi enak kurikulum, le da se določeni cilji posebej prilagodijo (Opara, 2005, str. 29-31). Z vključitvijo v redni oddelek so starši zadovoljni, predvsem pa so zadovoljni z delom spremljevalca, ki ima do otroka prijeten

prijateljski odnos. V povezavi vključitve otroka s posebnimi potrebami in njegovim napredkom opazijo pri otrocih pozitivne spremembe, saj otroci veliko raje hodijo v vrtec kot prej, se več družijo s sovrstniki in se igrajo, več govorijo, uporabljajo vljudnostne izraze ter so bolj razumni.

Za konec razprave bi rada kritično pogledala na svoje delo. Menim, da bi lahko večji poudarek dala samemu delu svetovalnih delavcev in vključenosti socialnega dela v vrtece. Za bolj natančne in verodostojne rezultate bi potrebovala tudi večji in predvsem bolj reprezentativen nabor sogovornikov, saj bi tako pridobila večjo količino in bolj zanesljive informacije o raziskovani temi. Tema mi je zelo blizu, ker sem bila nekaj časa zaposlena kot spremljevalka, predvsem pa zato, ker me socialno delo z otroki zanima in se v prihodnosti vidim v tej smeri. Želela bi si narediti še kakšen korak naprej in razširiti svoj vprašalnik z bolj podrobnimi oziroma poglobljenimi vprašanji.

6 Sklepi

- Strokovni delavci imajo pri svojem delu malo izkušenj z otroki s posebnimi potrebami. V času rednega in vseživljenjskega izobraževanja bi se morali bolje seznaniti s področjem duševnega zdravja, temo potreb otrok. in pomanjkljiv je Pretok informacij in znanja o otrocih s posebnimi potrebami in sodelovanju z njimi je med zaposlenimi, še posebej pa s strani vodstva, pomanjkljiv.

- Prvi stik z otrokom s posebnimi potrebami in starši vzpostavijo svetovalni delavci, ki otroka najprej spoznajo in nato začnejo sodelovati z njim. Po dodelitvi spremljevalca niso več tako aktivno udeleženi v vzgoji otroka, čeprav so ves čas na voljo za pomoč (nasvete, ideje, mnenje). Staršem otrok s posebnimi potrebami nudijo pomoč predvsem v obliki podpore in posredovanja specifičnih informacij.

- Spremljevalci in vzgojitelji se pred začetkom sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami ne poglobijo v svoje delo. Delo prilagajajo otroku, in sicer glede na njegovo počutje v skupini.

- Otrokov spremljevalec mora biti trdna in dosledna oseba. Pomembno je, da je pozitivno naravnan in zna v ključnih trenutkih z otrokom umirjeno ravnati.

- Otroka je potrebno dobro poznati (ali je družaben, kaj mara, kaj ga zmoti), saj le tako lahko (do neke mere) vnaprej predvidevamo, kaj je zanj najbolje. Ključno je prilagajanje otrokovim potrebam, željam in trenutni situaciji.

- Vsakodnevna rutina je zelo pomembna, saj so otroci s posebnimi potrebami zelo občutljivi na spremembe. Poleg rutine pa na otrokovo vedenje vpliva tudi njegovo dnevno počutje. Otroci s posebnimi potrebami svoja negativna čustva izražajo na različne načine, na primer z nemirnostjo, grizenjem (sebe?), kričanjem in agresijo do drugih.

- Spremljevalci v skupini veliko prispevajo, ker ne pomagajo samo enemu otroku, ampak so dodatna pomoč za vse otroke v skupini.

- Vzgojitelji se pri delu z otroki s posebnimi potrebami osredotočajo na pripravo učnega načrta, delo z otrokom z odločbo pa prepustijo spremljevalcu.

- Pri delu se morajo vsi strokovni delavci truditi za dobre odnose med seboj. Ključno je, da vsi delujejo enotno in si prizadevajo za uresničitev istega cilja, ki je največji razvoj otroka.

- Otroci s posebnimi potrebami imajo povsem enak potek dneva kot ostali otroci. Sodelujejo pri vseh aktivnostih in dejavnostih, kadar pa je potrebno, jim strokovni delavci kakšno stvar prilagodijo.

- Sodelovanje s starši je izjemno pomembno. Ključno vlogo ima učinkovita in odprta komunikacija med vsemi vpletenimi – starši, spremljevalcem in drugimi strokovnimi delavci. Pomembno je, da sodelovanje temelji na zaupanju in usklajevanju pristopov, saj enotna vzgoja otroka omogoča, da doseže boljši razvoj in napredek.

- Starši so z vključitvijo otrok v redno skupino zadovoljni. Pri otrocih opazijo veliko pozitivnih sprememb prek njihovega razpoloženja (so dobre volje, prijazni, imajo manj izpadov). Zadovoljni so predvsem z delom spremljevalca, katerega vidijo kot povezovalni člen med otrokom in vrtcem.

- Otroci se po vključitvi v redni oddelek več družijo s sovrstniki, napredujejo v govoru in osvajajo vsakodnevne rutine.

- Spremljevalci si pri delu želijo bolj kvaliteten odnos s sodelavci, tako da bi se več govorilo o vzgoji in delu z otroki, več izobraževanj in aktivno delo s starši otrok.

- Vzgojitelji si pri delu želijo pridobiti več izkušenj z delom z otroki s posebnimi potrebami (več predavanj in izobraževanj, usposabljanja, delo v razvojnem oddelku)

- Svetovalni delavci si pri delu želijo manj birokracije, da bi lahko več časa namenili neposrednemu delu z otroki, krajše postopke pri pridobivanju odločb o usmeritvi otroka, zmanjševanje čakalnih vrst za vključitev otrok v razvojni, več kadra za delo z otroki in prenova vzgojno izobraževalnega načrta.

7 Predlogi

Podpora: Vključitev otroka s posebnimi potrebami v redno skupino vrtca je izziv za vse vpletene. Na eni strani so to strokovni delavci, ki pri tem potrebujejo močno podporo s strani vodstva in svetovalne službe, hkrati pa morajo imeti ustrezne informacije in znanja. Treba jim je predstaviti otroka, dosedanje delo z njim in organizirati predavanja ter spretnostne delavnice na relevantne teme, da bodo v odnosu in pri delu bolj suvereni. Glede na pridobljene rezultate bi bilo priporočljivo, da bi se svetovalne delavke tudi po dodelitvi spremljevalca otroku v enaki meri kot pred tem vključevale v skupino. Vsako individualno delo z otrokom lahko pozitivno prispeva k njegovemu razvoju ter preostalim strokovnim delavcem v skupini nudijo podporo z nasveti in idejami o tem, kako bi lahko otroka s posebnimi potrebami še bolje vključili v skupino.

Pridobivanje izkušenj za delo: Pred vključitvijo otroka s posebnimi potrebami v redni oddelok bi morali vsi strokovni delavci, ki bodo delali z otrokom, pridobiti izkušnje z delom v razvojnem oddelku. To bi lahko potekalo v času poletnih počitnic, ko je v vrtec vključenih tudi manj otrok.

Zunanji izvajalci: Podporo strokovnim delavcem bi morali zagotoviti tudi drugi strokovni delavci, saj bi si na ta način izmenjevali dragocene izkušnje. Lahko bi preizkusili različne metode dela ali ideje, ki jih uspešno uporabljajo drugi zaposleni. Poleg tega se zdi nujno tudi aktivno sodelovanje z zunanjimi izvajalci, ki s svojih strokovnih področij prinašajo različne poglede. Vključevali bi se lahko psihologi, logopedi, tiflopedagogi, učitelji za dodatno strokovno pomoč, fizioterapevti, zdravstveni delavci iz razvojne ambulante itd.

Ustrezni pripomočki za OPP: Pomembno je tudi, da imajo strokovni delavci na voljo dovolj pripomočkov, namenjenih izključno otrokom s posebnimi potrebami. Oddelki vrtcev sicer letno prejmejo različne igre in materiale za ustvarjanje, vendar za otroke s posebnimi potrebami pogosto ni na voljo dovolj finančnih sredstev. Zato bi bilo nujno urediti financiranje, namenjeno prav za posebne pripomočke in materiale za otroke s posebnimi potrebami. Kot so sogovorniki večkrat izpostavili, je problem vrtcev, da otroci s posebnimi potrebami nimajo prostora, kamor bi se lahko umaknili. Zato bi bilo dobro, da bi vrtci imeli dodatno sobo, na primer senzorno sobo. Ta prostor bi bil namenjen predvsem otrokom s posebnimi potrebami, vendar bi ga lahko uporabljali tudi ostali otroci, ki bi se znašli v stiski in bi potrebovali umiritev.

Profil spremljevalcev: Spremljevalci morajo biti ob otroku trdne osebnosti in prepričani v svoje delo. V raziskavi sem govorila s spremljevalci, ki svoje delo uspešno opravljajo, kar se

odraža v napredku otrok. Nujno pa je, da se dodatno izobrazijo in usposobijo za svoje delo in seznanijo z relevantnimi informacijami. Naj to ponazorim s primerom: tako kot se spremljevalci otroka s sladkorno boleznijo udeležujejo seminarjev o pravilni uporabi inzulinske črpalke, bi morali tudi spremljevalci otrok z drugimi posebnostmi imeti organizirana ustrezna izobraževanja o specifičnih potrebah ter načinih dela za vsakega otroka posebej. Trenutno je takšno stanje, da lahko delo spremljevalca opravlja skoraj vsakdo, saj so uvrščeni v nižji plačni razred. Menim, da bi moralo biti delo spremljevalcev vrednoteno podobno kot so pomočniki vzgojiteljev ali vzgojitelji. Le na ta način bi dosegli, da otroke s posebnimi potrebami spremljajo izobraženi in usposobljeni posamezniki.

Normativ otrok v skupini: V nekaterih skupinah je kljub zmanjšanju normativov števila otrok še vedno težko delati. Menim, da bi bilo smiselno, da ima vsak vrtec avtonomijo odločanja o normativih, saj so otroci zelo različni, nekateri pa imajo bolj specifične potrebe kot drugi. Za vsak oddelek in glede na posameznega otroka s posebnimi potrebami bi bilo treba individualno oceniti, ali treba zmanjšati normativ števila otrok ali ne.

Sodelovanje med vzgojitelji in spremljevalci: Pri načrtovanju dela in aktivnosti bi morali poleg vzgojitelja svoj prispevek dodati tudi spremljevalci. Vsak strokovni delavec ima svoje poglede in ideje, kar omogoča več dejavnosti, načinov izvedbe ter vključevanja otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke, da so razlike med njimi čim manj izpostavljene. Na ta način bi se vzgojitelji bolj aktivno vključevali v delo z otrokom s posebnimi potrebami, kar bi preprečili, da bi večina bremena padla na spremljevalce.

Usklajen način dela: Ključno je tudi, da vsi strokovni delavci, ki delajo z otrokom s posebnimi potrebami, delujejo na enoten oziroma usklajen način. Za otroka je namreč bolje, če delo poteka brez večjih sprememb, saj te lahko negativno vplivajo na njegovo razpoloženje. Poleg tega je zelo pomembno, da otrok prejme čim več spodbud od različnih strokovnjakov, ne pa da ves čas sodeluje izključno s spremljevalcem.

Delo s starši otrok: Tako kot strokovnim delavcem bi bilo smiselno nuditi več strokovne podpore tudi staršem. Pogosto se zgodi, da starši ne poznajo ali ne zmorejo razviti ustreznih načinov za delo z otrokom s posebnimi potrebami. Pomembno bi bilo, da jih seznanimoz z zanje dragocenimi informacijami ter jim predstavimo primerne načine dela in vzgoje, ki jih bodo podpirali pri tem, da delajo kakovostno in uspešno. Pomoč bi jim lahko ponudile svetovalne delavke v vrtcih, ki bi same vzpostavile stik s starši, saj je staršem pogosto težko prositi za pomoč. Delo bi potekalo v obliki pogovorov, delavnic, uporabnih predavanj za starše otroka s posebnimi potrebami in druženj, kjer bi si starši lahko izmenjali izkušnje ter pridobili kakšen nasvet zase.

Usmerjanje otrok: Postopke za pridobitev odločbe o usmeritvi otroka bi bilo treba skrajšati, saj od posredovanja mnenja staršev in strokovnih delavcev do končne odločitve komisije mine preveč časa. V tem času bi se lahko že aktivno delalo z otrokom, kar bi prispevalo k njegovemu boljšemu razvoju.

Zaposlovanje: Treba bi bilo zaposliti več strokovnih delavcev v vrtcih za delo z otroki. Tudi otroci, ki še nimajo odločbe, pogosto potrebujejo dodatno pomoč drugih oseb. Pogosto imajo ti otroci le eno uro logopeda ali dodatne strokovne pomoči na teden, kar pa je premalo za dosledno in učinkovito delo z otrokom. Dobro bi bilo razmisliti o zaposlovanju dodatnih pomočnikov in terapevtov kot dodaten kader.

Razvojni oddelok: V povezavi z zaposlovanjem kadra bi bilo smiselno opredeliti več razvojnih oddelkov. Dodatni oddelki se običajno odpirajo le za najmlajše otroke, ki se čez leto vključujejo v vrtec, vendar bi bilo treba razmisliti tudi o odprtju oddelkov za otroke s posebnimi potrebami.

Vzgojno-izobraževalni program: Prenova vzgojno-izobraževalnega načrta za vključitev otrok s posebnimi potrebami je ključni korak k zagotavljanju enakopravnosti in celostnega razvoja vseh otrok. Pri tem je nujno, da načrt temelji na sodobnih pedagoških, psiholoških in družbenih spoznanjih ter vključuje prilagoditve, ki podpirajo raznolike potrebe otroka. Morali bi se osredotočiti na individualizacijo izobraževanja, ker je vsak otrok edinstven in mora zato prenovljeni načrt omogočati prilagoditve, ki jih potrebuje otrok z določeno oviro. To vključuje prilagoditve učnih metod, materialov, ocenjevanja in okolja. Načrt naj omogoča razvoj individualiziranih izobraževalnih programov, ki temeljijo na močnih točkah in interesih otrok ter vključujejo jasne cilje in strategije. Prenovljeni načrt mora spodbujati razvoj empatije, sodelovanja in razumevanja med vsemi otroki. Ni dovolj, da je otrok s posebnimi potrebami zgolj fizično prisoten, temveč je treba poskrbeti za njegovo socialno in čustveno vključenost. Da pa bi bil načrt učinkovit, je treba vzpostaviti mehanizme za spremljanje njegovega izvajanja in merjenje rezultatov. Samo z rednimi evalvacijami lahko prepoznamo uspešne prakse in vidimo, kje je še prostor za dodatne izboljšave.

Svetovalne delavke: Zmanjšanje birokracije za svetovalne delavke zahteva boljšo organizacijo in optimizacijo administrativnih procesov in prilagoditev zakonodaje. Zakonodaja, ki predpisuje obsežno dokumentacijo in podrobna poročila, bi morala biti splošna in bi jo bilo treba spremeniti, da bi se zahteve omejile na potrebne informacije. S tem bi svetovalne delavke pridobile več časa za svoje primarne naloge – neposredno delo z otroki, starši in vzgojitelji – kar bo izboljšalo kakovost vzgojnega procesa v vrtcih. Poenostaviti bi

bilo treba obrazce in strukturo poročil, ki jo morajo sestavljati in izpolnjevati, ter določene administrativne naloge prenesti na administratorja oz. pomočnika.

8 Seznam virov

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Šugman Bohinc, L., Akerman, B., Kustec, K., Kvaternik, I., Kodele, T., Mešl, N., & Dogenik, S. (2013). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Galeša, M. (1993). *Razvijanje in oblikovanje učnega in vzgojnega programa za otroke s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami*. Radovljica: Didakta.

Galeša, M. (1995). *Specialna metodika individualizacije*. Radovljica: Didakta.

Globačnik, B. (2012). *Zgodnja obravnava*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Jurišić, B. D. (2016). *Otroci z avtizmom: priročnik za učitelje in starše*. Ljubljana: Izobraževalni center PIKA, Center Janeza Levca.

Juul, J. (2010). *Družine s kronično bolnimi otroki*. Ljubljana: Inštitut za sodobno družino Manami.

Kobal Grum, D., Kobal B., Celeste M., Dremelj, P., Smolej, S., & Nagode, M. (2009). *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Kobolt, A., Caf, B., Brenčič, I., Lesar, I., Rapuš Pavel, J., Pelc Zupančič, K., Peček Čuk, M., Metljak, U., Potočnik, Š., Verbnik Dobnikar, T., & Cimermančič, Z. (2010). *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Krapše, Š. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Nova Gorica: Educa.

Krek, J., & Metljak, M. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Lamovec, T. (1999). *Kako misliti drugačnost*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Lebarič, N., Kobal Grum, D., & Kolenc, J. (2006). *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami*. Radovljica: Didakta.

Murgel, J. (2006). *Vodnik po pravicah otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: GV založba.

Murgel, J. (2019). Zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji. *Socialno delo*, 58(1), 57-70.

O Hanlon, C. (1993). *Special Education Integration in Europe*. London: D. Fulton Publishers.

Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo: priročnik*. Ljubljana: Centerkontura.

Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.

Rovšek, M. (2008). *Otroci s posebnimi potrebami*. Nova Gorica: Melior, Educa.

Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., & Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Restoux, P. (2010). *Življenje z drugačnim otrokom: za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati*. Radovljica: Didakta.

Schmidt, I., Schmidt, J., & Schmidt, M. (2017). *Drama je biti starš veseljca: drugačnost ni dolgočasna, je univerzalna*. Maribor: Pivec

Satler, N., & Tkalec, L. (2016). Vključenost otrok s posebnimi potrebami v programe za predšolske otroke v obdobju 2000 do 2015. *Vzgoja in izobraževanje*, 47(5/6), 21-26.

Šugman Bohinc, L. (ur.) (2011). *Učenci z učnimi težavami: izvirni delovni projekt pomoči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P., & Škerjanc, J. (2007). *Življenjski svet uporabnika: raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Terčon, J. (2015). Dejavniki dodatnega usposabljanja vzgojiteljev za delo s predšolskimi otroki s posebnimi potrebami. *Vzgoja in izobraževanje*, 46(6), 29-34.

Toplak Primc, M. (2020). Vpliv otrok s posebnimi potrebami v skupini na profesionalni razvoj vzgojitelja. *Didakta*, 30(207), 12-15.

Ustava Republike Slovenije (URS) (1991). Ur. l. RS 33/1991.

Vöröš, B. (2015). Otroci s posebnimi potrebami. *Didakta*, 25(177), 2-5.

Založnik, B. (2006). *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija*. Nova Gorica: Melior, Educa.

Zaviršek, D., Lesar, I., Razpotnik, Š., Kroflič, R., Zadnikar, D., & Rutar, D. (2018). *Egalitarne simbolizacije življenja s posebnimi potrebami*. Kamnik: Cirius.

Zobec, T. (2013). Vloga spremljevalca gibalno oviranega otroka. *Vzgoja (Ljubljana)*, 15(57), 43-44.

Žagar, D. (2012). *Drugačni učenci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Željeznov Seničar, M. (2019). *Osebnostni razvoj predšolskega otroka, XII. mednarodna (Slovenija, Hrvaška, Srbija, Finska, Italija) strokovna konferenca za vzgojitelje v vrtcih 2019*, Ljubljana: MiB.

Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.

Whitaker, P. (2018). *Težavno vedenje in avtizem: razumevanje je edina pot do napredka*. Mengeš: Svetovalnica za avtizem.

9 Priloge

9.1. Priloga A: Vprašanja intervjuja

SPREMLJEVALCI

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?
2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?
3. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?
4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?
5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?
6. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?
7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?
8. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?
9. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?
10. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?
11. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

VZGOJITELJI

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?
2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?
3. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?
4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?
5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?
6. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?
7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?
8. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?
9. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?
10. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

SVETOVALNI DELAVCI

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?
2. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?
3. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?
4. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?
5. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

OCENJEVALNA LESTVICA – STARŠI

Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, po katerih znakih to pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelek vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / Nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

9.2 Priloga B: Intervjuji

INTERVJUJI SPREMLJEVALCI

INTERVJU 1

Sogovornik 1: Neža, spremljevalka

Datum in kraj: 5. marec 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 9.45 – 10.30

Spol: Ž

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?

Sedaj sem že 2. leto spremljevalka fantku z avtizmom. To je moja prva zaposlitev, saj sem bila pred tem študentka predšolske vzgoje, tako da več izkušenj kot spremljevalka nimam. V času zaposlitve še nisem imela dokončane diplome, tako da so mi dodelili delovno mesto spremljevalke, sedaj pa čakam če se bo kakšno delovno mesto pomočnice vzgojiteljice sprostilo, ker fant, kateremu sem spremljevalka s septembrom odhaja v šolo.

2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Nisem se posebej pripravila, kar je bil na začetku kar velik izziv.

3. Lahko poveste, kaj več o tem?

Seveda. Na začetku sem si rekla nekako bom že, ampak ni bilo tako lahko. Nekaj mesecev na začetku je bilo izredno težkih, ker sva se tako jaz kot fant privajala drug na drugega, morala sva načrtovati meje, ki jih prej ni imel. Bilo je težko, ker sem domov prihajala psihično zelo izčrpana.

4. Ste imeli s strani zaposlenih na začetku kakšno podporo?

Iskreno povedano ne. Ravnateljica mi je na razgovoru predlagala naj si preberem kakšno stvar v avtizmu. Seveda sem si, ampak mi ni bilo nič v pomoč, ker si nista dva avtista podobna. Nisem imela nikakršnih predhodnih informacij o tem fantu, pred začetkom dela in sem bila nekako »vržena v vodo«. Preostali zaposleni v kolektivu pa tudi niso pokazali zanimanja, da bi od njih pridobila kakšen nasvet ali drug pogled.

5. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?

Res je pomembno, da otroka dobro spoznaš, ker je potem vse lažje. Kot sem že rekla pri meni je bilo zelo pomembno, da sem že na začetku postavila meje in vztrajala na tem. Otroci so zelo dovzetni in se hitro naučijo, kaj je prav in kaj ne. Sedaj, ko že dolgo sodelujem s fantom bi rekla, da ima povsem običajen dan, kot ostali otroci. Zjutraj zajtrkuje, potem se vključuje v aktivnosti, sodeluje v jutranjem krogu, se igra zunaj, poje kosilo, počiva in sledi prosta igra do odhoda domov. Posebnosti pri fantu so, da ga motijo glasni zvoki, ne želi da kdo drug preveč sili v njega in da je zelo izbirčen glede hrane.

6. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?

Povsem običajno. Ponudim mu možnost, kaj se lahko igra in nato sam izbere. Zelo rad se vključuje v aktivnosti, ki so zanj nove in v aktivnosti kjer so otroci, s katerimi se več druži. Sam se zaigra, tako da pri tem ne potrebuje pomoči. Sem pa prisotna, v primeru da bi ga pri igri kaj zmotilo in bi postal agresiven.

7. Kdaj se pojavi agresivno vedenje in kako vi odreagirate ob tem?

Zelo redko ima kakšen izpad. Pogojeno je s tem, kakšnega razpoloženja že pride v vrtec ali pa če nekdo vzame neko stvar, ki jo je on želel. Ob izpadu izrečem njegovo ime in ga primem za roko. To ga zelo umiri. Za roke ga držim dokler ne vidim, da se je pomiril in je pripravljen na nadaljevanje igre. Včasih pa to ni dovolj in pomaga objem, ali pa da greva za nekaj časa stran od trenutne igre.

8. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Sedaj se res veliko družim z ostalimi otroci, v primerjavi z začetkom. V skupini načeloma ne izstopa od drugih otrok, ker sledi rutini in upošteva navodila. Kot sem pa že rekla, je zelo odvisno od tega kakšen je njegov prihod v vrtec in kaj se tisti dan v vrtcu dela.

9. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Predvsem se mi zdi, da je napredoval v socializaciji. Družim se z otroki, česar na začetku ni bilo. Upošteva navodila, razširil je svoj besedni zaklad, naučil se je že brati.

10. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?

Na začetku mi je bilo zelo težko, ker sem sebe krivila za njegove izpade, sedaj pa sem se naučila, da to ni odvisno od mene in je moja naloga, da sem tam za njega in ga poizkušam pomiriti. Drugih ovir praktično ni. Kadar ima slab dan, ali ga kakšna stvar zmoti greva ven iz igralnice, da zamenja okolje, prebereva kakšno knjigo, zapojeva pesmico ali pa greva za kratek čas na obisk v kakšno drugo skupino.

11. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?

Ker moram biti iskrena bi rekla, da je zelo slabo. Sama že od začetka nisem bila deležna podpore in tudi zdaj sem prepuščena bolj sama sebi. Pri nas je zelo hierarhično razdeljeno, kaj kdo počne. Vzgojiteljica in pomočnica sta pretežno z ostalimi otroki in se v delo mene in fanta ne vključujeta.

12. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?

Definitivno neenakovreden, ker kot sem že omenila se vidi da me ne smatrajo kot enako sebi. Tudi na sestankih za fanta sem res redko prisotna in tudi kadar sem sem tam zaradi številčnosti. Vzgojiteljica me že pred sestanki vpraša, kako vidim fanta in potem uporabi moje besede, kot svoje.

13. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši imamo super odnos že od začetka. Ves čas si izmenjujemo informacije, poslušajo, dajo kakšen nasvet ali opazanje. Kadar pridejo po fanta jim vedno povem, kako je potekal dan ali če so bile kakšne posebnosti.

14. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Predvsem mislim, da bi pri nas morali delati na kolektivu in na odnosih. Včasih potrebuješ zase, da se z nekom pogovoriš o svojem delu, dobiš kakšen nasvet, ker lahko s tem izboljšaš svoje delo. Več bi se morali izobraževati o svojem delu, ker jaz sem bila v 2 letih na samo 1 izobraževanju.

INTERVJU 2

Sogovornik 2: Sladžana, spremljevalka

Datum in kraj: 5. marec 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 12.00 – 12.35

Spol: Ž

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?

Prvič sem spremljevalka v vrtcu deklici z ADHD, pred tem pa sem bila spremljevalka dvema fantoma v šoli.

2. Koliko let ste pa bili v šoli spremljevalka?

Vse skupaj neke 8 let. Prvi fant je bil samo gibalno oviran in sem bila z njim 6 let do konca osnovne šole, z drugim fantom pa sem bila 2 leti, ker so ga potem prestavili na nižji program.

3. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Prebrala sem nekaj knjig, ker o ADHD nisem pred tem vedela ničesar. Na razgovoru sem dobila veliko informacij o punčki s strani svetovalne delavke, tako da mi je že to veliko pomagalo, da sem si naredila predstavo o tem. Za pomoč sem prosila tudi prijateljico, ki ima otroka s to diagnozo, da mi je nekaj o tem povedala in dala kakšen nasvet.

4. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?

Dnevi so različni, od bolj uspešnih, do manj uspešnih. Dan poteka povsem običajno, kot pri ostalih otrocih. Ves čas pa moram imeti v glavi, da ji vedno dajem jasna navodila, ki jih je potrebno večkrat ponoviti. Med aktivnostmi si zastaviva manjše cilje, da vidiva do kod bova prišli, kar je odvisno od njene pozornosti. Med aktivnostjo imava veliko očesnega stika, kar se mi zdi da ji veliko pomeni in to, da ve, da sem vedno poleg nje. Večkrat jo pohvalim, ker to vpliva na njeno motivacijo.

5. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?

Punčka se sama vključuje v igro ostalih otrok. Težava je le, da dolgo pri igri ne zdrži. Navadno jo potem z besedami ali s kakšno dodatno aktivnostjo prepričam, da še nekaj časa vztraja pri igri.

6. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Zelo rada ima otroke, predvsem te v skupini. Rada je v njihovi družbi in sedaj so se že drugi otroci naučili, da jo sprejemajo takšno kot je, pa čeprav le za kratek čas. Velikokrat opazim, da se drugi otroci prilagodijo njej in ji posvetijo več pozornosti, ker so se naučili, da bo prisotna le kratek čas. Njena največja težava pri igri z drugimi je, kadar mora pri čem, počakati da pride na vrsto in da večkrat prekine igro drugih.

7. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

S to punčko sva skupaj pol leta in sem opazila, da se je njen čas pozornosti podaljšal, več navezuje stike z drugimi otroci izven skupine in zelo uživa v igri na prostem.

8. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?

Občasno je zaradi njene pozornosti težko, ker jo je težko zadržati pri eni stvari, ko sama ne želi več vztrajati. Nemočno se počutim, ko ne zmore dokončati zastavljene stvari in ko me ne želi poslušati. Največja težava na začetku je bila njena hiperaktivnost, ker ni zmogla sedeti na miru, ves čas je krilila z rokami in je bila nemirna pri počitku. Pri počitku sedaj več ni prisotna, ampak greva po kosilu ven, da se lahko sprosti in tudi meni pomaga, da dam glavo na off.

9. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?

Zelo dobro. S strani zaposlenih sem dobila veliko nasvetov, ki so že imeli v skupini otroke z ADHD, glede veliko dilem se obrnem na svetovalno delavko, ki se tudi veliko vključuje. Tudi v samem kolektivu se

odlično razumemo, predvsem z vzgojiteljico. Zjutraj vedno načrtamo skupaj, kaj bomo počeli in kako bomo kaj naredili in konec dneva naredimo takšno evalvacijo.

10. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?

Počutim se enakovredna, ker se super razumemo, poslušamo in vsako mnenje se upošteva.

11. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Vsak dan dorečemo kakšno stvar. Zjutraj oče pripelje punčko v vrtec in vedno pove, kaj se je dogajalo prejšnje popoldne po vrtcu. Večkrat se starši obrnejo name za kakšen nasvet, kako to delamo v vrtcu, da lahko isto naredijo doma.

12. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Slabih izkušenj nimam. Je pa bolje, kadar je v skupini manj otrok in je manj motečih dejavnikov, tako da če bi imeli manjše normative, mislim da bi bilo to za otroke s posebnimi potrebami bolje. Na splošno pa več vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne programe, ker veliko odnesejo sami in tudi ostali otroci, ki so z njimi.

INTERVJU 3

Sogovornik 3: Matej, spremljevalec

Datum in kraj: 8. marec 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 8.15 – 8.45

Spol: M

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?

Prvič sem spremljevalec fantu, tako da se še privajam na vse.

2. Kakšno diagnozo pa ima fant, kateremu ste spremljevalec?

Točno opredeljeno ni, ker njegova težava je, da je agresiven, tako da se nakazuje na nekakšne vedenjske težave. V skupini je bil enostavno preveč moteč, tako da so me zaposlili zaradi tega, ker so bile vzgojiteljice že povsem izčrpane, saj so se ukvarjale samo z njim.

3. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Prav da bi se pripravljaj, se nisem. Pridobil sem informacije o fantu, kako funkcionira v skupini, kaj ga zmoti, kako so do sedaj delali z njim. Pred začetkom dela, sem ga nekaj časa opazoval v skupini in kasneje opravil krajši pogovor s staršema o njem. Predvsem, da sem videl, kdo sploh je ta otrok.

4. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?

Bi rekel, da je kar izziv. Posebnost je seveda agresivno vedenje, ki občasno ima kakšen vzrok, včasih pa se pojavi brez kakšnega posebnega razloga. Ob tem je res pomembno, da se jasno izrazim in ko naredi kaj ustreznega ga večkrat pohvalim, da vidi da opazim to pri njem. Bi si upal trditi, da dobro sodelujeva, ker sem moški in v meni ne vidi »lahke tarče«. Ker ko sodeluje s katero sodelavko se mi zdi, da večkrat poizkuša kaj izsiliti in se večkrat pokaže njegova agresivna stran. In to izhaja predvidevam, da tudi od doma, ker je oče tisti, ki ima bolj strogo vzgojo, pri mami pa ve, da lahko doseže kar želi.

5. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?

Vključujem ga ves čas, tako da se skupaj pridruživa igri. Ves čas moram biti pozoren, da ne postane agresiven do drugih, ker ga zelo hitro kaj zmoti. Drugi otroci se z njim družijo, če sem jaz zraven, drugače se ga raje izogibajo.

6. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Bolj kot z drugimi je raje sam. Kadar išče stik z drugimi otroci je to zato, ker želi nekomu nagajati, biti agresiven do njega, ker ima premalo pozornosti. Res je pomembno, da me ves čas vidi, ker se mi zdi, da se potem »drži nekako nazaj«.

7. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

V tem kratkem času sem se osredotočil na odkrivanje njegovega močnega področja. Zelo je napredoval v fini motoriki in ga to tudi zanima. Tako, da pri njem spodbujam predvsem to in gibanje, ki mu pomaga, da se znebi odvečne energije, ki bi jo usmeril v agresivno vedenje.

8. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?

Ni prijetno, kadar postane agresiven. Ne posvečam temu toliko pozornosti, ampak se osredotočam, da ga je potrebno v tistem trenutku umiriti in mu dati vedeti, da to ni bilo prav. Seveda sledi kazen, ponavadi mora nekaj minut sedeti pri miru na stolu. Naučil sem se, da mu nesmem reči, daje on nekaj narobe naredil: nisi se lepo obnašal, ampak da je bolje da izpostavim njegovo dejanje: to kar si naredil ni bilo dobro. Včasih je takšen dan, da sem po koncu dneva čisto brez energije in samo čakam da doma padem v posteljo, so pa dnevi ko ima fant super dan in naredima veliko.

9. Kako pa se kaže vse njegova agresivnost?

Tako da začne tepsti otroke, grize občasno, večkrat vrže kakšen predmet, razmetuje po igralnici ali pa kriči.

10. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?

Rekel bi, da se ga sodelavke bojijo in se ga izogibajo. Večkrat je tako, da drugi mene prosijo za nasvet, kot pa jaz njih. Super mi je, ker se lahko o vsem pogovarjamo, se pošalimo o kakšni stvari in predvsem mi je všeč ker se med seboj spodbujamo in podpiramo.

11. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?

Rekel bi, da enakovredno, čeprav mam občutek, da me včasih vidijo kot nekaj več. Kot sem že omenil, se mi zdi, da je to povezano s tem, da sem moški.

12. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Sodelovanje je zelo oteženo. Starša sta ločena in imata vsak svoj pogled in vzgojo za fanta. Za očeta bi rekel, da je občasno preveč strog, mama pa zagotovo premila. Ne poslušata nasvetov, tudi sama dva med seboj slabo komunicirata in sodelujeta. Kadar se o čem pomenimo in dorečemo, velja morda dan ali dva, potem se pa te stvari zopet pozabijo.

13. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Super bi bilo, da bi vrtci imeli kakšne dodatne prostore, telovadnico, ali pa senzorne sobe. Mislim, da to otrokom s posebnimi potrebami večkrat manjka, da imajo prostor, kjer bi se lahko odmaknili od drugih. Na splošno pa predvsem bi se moral dati poudarek na delo s starši, kakšna obvezna predavanja, delavnice,

ker se lahko še tako trudiš skozi leto pri otroku, se to nebo odražalo pri njem zaradi neurejenih družinskih razmer. Dobro bi bilo imeti tudi več uporabnih predavanj in usposabljanj.

INTERVJU 4

Sogovornik 4: Marjeta, spremljevalka

Datum in kraj: 13. marec 2024, Žalec

Čas trajanja pogovora: 15.00 – 15.40

Spol: Ž

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?

Pretekle izkušnje z delom spremljevalke nimam, sem pa pred to zaposlitvijo delala 2 leti preko javnih del, kot pomoč v skupini in sem bila prisotna v razvojnem oddelku, tako da sem tam spoznala nekaj otrok in na kakšen način se dela z njimi.

2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Nisem se posebej pripravljala, ker sem si rekla, da se bom tako jaz kot ta otrok sproti učila drug od drugega. Vedela sem, da dobim otroka z avtizmom, ki je bil pred tem vključen v razvojni oddelok tako da sem malo poznala trike in tudi njega.

3. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?

Sodelujeva zelo dobro, sva se navadila tudi eden na drugega. Ne želi navezovati stika z drugimi, mene pa je lepo sprejel. Morda zato, ker me je že navajen od prej. Večino časa sva nekako sama, da ga drugi ne motijo. Posebnost je tudi to, da še vedno uporablja plenico, kljub temu da je star 5 let. Zelo rad gleda knjige in se igra v koticu, kjer imamo naravne materiale.

4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?

Vključujeva se, kadar imajo določeno aktivnost, čeprav ni naklonjen temu. Posedem ga k preostalim otrokom za mizo, mu večkrat predlagam da pogleda k ostalim kaj počnejo. Najbolje se vključuje v jutranjem krogu, ki ga imamo, saj večkrat koga ogovori, sodeluje pri kakšni igri z otroki.

5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Najraje je sam s sabo, ne želi navezovati stike. Tudi kadar gremo ven se drži zase, ali pa se skrije za kakšno drevo. V skupini se opazi, da je drugačen, ker je vedno sam in ne želi nikogar zraven sebe. V skupini je nekaj punc, ki opazijo, da je sam in želijo pristopiti k njemu, da ga pobožajo po hrbtu, ga ogovorijo, ampak po navadi fant te bližine ne želi in gre stran.

6. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Napredoval je v tem, da odkar je v redni skupini nima več izpadov, kot prej v razvojnem oddelku. Veliko bolj se je »zlil« v skupino otrok, kot pa prej in naučil se je uporabljati besede v kontekstu: hvala in prosim.

7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?

Hudo mi je, ker želi biti sam. Včasih tudi mene noče in me odrine. Mi je težko, ker želim, da bi napredoval tudi v tem, pa mu neznam pomagati. Pogovarjam se o teh stvareh z vzgojiteljico v razvojnem oddelku, ki me posluša in mi da kakšen nasvet.

8. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?

Sodelujem kot sem že omenila z vzgojiteljico v razvojnem oddelku, ki fanta zelo dobro pozna. S to vzgojiteljico pa ne sodelujem, ker se tudi ona ne vključuje v delo s tem fantom, saj je njen odgovor, da on tako nikogar ne želi ob sebi. Je nekako prepuščen meni.

9. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?

V skupini se počutim neenakovredno, ker mi dajejo drugi takšen občutek. Za vse stvari izvem zadnja, nevem kaj se dela v skupini in vzgojiteljica ne vidi rada, da se družim z preostalimi otroki.

10. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši si izmenjamo informacije, kako je bilo, drugače pa večinoma komunicirajo z vzgojiteljico na govorilnih urah.

11. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Mislim, da se spremljevalce premalo upošteva in se jih postavlja v neenakovreden položaj. Mi smo tisti, ki dobro poznamo otroka, ker smo ves čas z njim, ampak vzgojitelji tega enostavno ne vidijo tako. Večkrat bi morali na ravni kolektiva imeti kakšne sestanke o odnosih in otrocih, boljši pretok informacij in kar sem sama opazila nimajo strokovni delavci volje za učenje novih stvari, tako da se stvari ne premaknejo naprej. Več otrok s posebnimi potrebami bi lahko iz razvojnih oddelkov vključili v redne programe, kjer povsem super funkcionirajo in bi tudi bolje napredovali.

INTERVJU 5

Sogovornik 1: Katja, spremljevalka

Datum in kraj: 15. marec 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 8.10 – 8.45

Spol: Ž

1. Kakšne so vaše morebitne pretekle izkušnje kot spremljevalec ali spremljevalka otroka s posebnimi potrebami?

Pred tem sem delala 1 leto kot vzgojiteljica, ker sem nadomeščala porodniško. V skupini sem imela deklico, ki je bila gibalno ovirana ampak nič posebnega, ker je povsem lepo delovala v skupini. Sedaj sem pa sprejela delo spremljevalke za deklico z aspergerjevim sindromom.

2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Posebej se nisem dosti pripravljala, sem pa predvsem njeno vzgojiteljico prosila, da mi pove kaj več o deklici. Zanimale so me predvsem če ima kakšne posebnosti glede hrane, funkcioniranja, navezovanja stikov in kako sodelujejo s starši.

3. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva idr.)?

Deklica se zelo lepo vključuje v potek dneva, opravi vse zadolžitve in upošteva navodila. Posebnosti pri njej so, da ponavadi ne razume točno kaj ji nekdo želi povedati, predvsem pri interakciji z drugimi otroki. Ne razume, kadar ji nekdo pove šalo ali ji želi z gibi telesa kaj povedati.

4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med ostale otroke?

Vključujem jo tako, da sem pri igri zraven in kadar vidim, da je v stiski, ko nečesa ne razume ji poizkušam razložiti situacijo. Tudi ostalim otrokom včasih razložim, kaj je želela z nečem povedati, ker je včasih ne razumejo.

5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroki, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Zelo rada je med otroki in se ves čas vključuje v igro z njimi. Občasno ji pri čem pomagam, ko res vidim, da ne bo zmogla sama. Jo pa večkrat pustim, da vidim, kako se sama znajde v situaciji. Od drugih otrok se na prvi pogled ne razlikuje. Razlike se opazijo, ko začne govoriti, saj jo zanima le ena stvar, kmetija. Doma imajo kmetijo in do pike pozna vse kaj se dela, katere stroje imajo,.. Govori vedno v istem tonu, tako da drugi otroci včasih ne vedo ravnokaj želi povedati.

6. Kako ocenjujete napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Od septembra do zdaj je napredovala v tem, da je razširila svoj besednjak. Čeprav kar naprej govori o kmetiji, lahko sedaj pove tudi kaj več o čem drugem. Z ostalimi otroki ima pri sami igri manj težav in je bolj samostojna, saj so se je že navadili in tudi ona njih. Naučila se je bolj prisluhniti drugim in ne, da drugi poslušajo samo njo. Velikokrat se iz kakšne situacije že tudi sama znajde in ne potrebuje vedno moje pomoči.

7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (otrokovi izbruhi jeze, agresija, ovire pri delu z otrokom)?

Ovir pri delu z deklico skoraj ni. Največja ovira so odnosi, kadar ne razume kaj ji želi kdo povedati in ima stisko. Navadno zbeži stran in se ne želi več pogovarjati s tisto osebo, ki je ni razumela. Slabo izraža svoja čustva, predvsem na njenem obrazu je to večkrat težko razbrati, tako da ji ne zmorem pravočasno priskočiti na pomoč, kadar se znajde v stiski. Kadar se spremeni rutina je povsem iz sebe in navadno kriči in zbeži v kot. Takrat sem enostavno z njo in čakam, da se pomiri. Navadno traja to nekaj minut, potem pa sama pristopi do mene in potrebuje objem.

8. Kako poteka sodelovanje med strokovnimi delavci?

Sodelovanje poteka odlično. Ves čas se pogovarjamo o tej tematiki in dobro se mi zdi, da se povezujemo tako z našo svetovalno delavko, kot tudi z zunanjimi izvajalci, kot je logopedinja.

9. Kako ocenjujete svoj položaj oz. status v primerjavi z drugimi profili (enakovreden ali neenakovreden, na kakšen način se to kaže)?

Rekla bi, da kar enakovredno, ker me tudi vedno vprašajo za mnenje, sem prisotna na sestankih. Se mi zdi, da se zelo ceni to, da ima vsak določene kompetence in znanje, ki si jih med seboj delimo.

10. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši zelo dobro sodelujemo, ker je tudi njim v interesu, da se deklica dobro počuti in napreduje. Vsi delamo na isti način in doma se tudi trudijo, da ji pomagajo, kar se tudi odraža pri njenem napredku v vrtcu. Starša jo tudi enkrat tedensko vozita na senzorno masažo, kar sta tudi sama opazila, da ji je pomagalo, da ni več tako občutljiva na dotike drugih.

11. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Sama menim, da se o tem veliko premalo govori. Menim, da bi se več otrok moralo vključevati v redne oddelke in ne da velja prepričanje, da bi morali biti v posebnih oddelkih. Veliko več uporabnih predavanj na to temo bi bilo smiselno imeti za vse starše. Za otroke s posebnimi potrebami pa menim, da bi bilo dobro

imeti kakšen kotiček v igralnici ali zunaj nje, ki bi bil samo njihov in bi se tam lahko umaknili od drugih in imeli svojo zasebnost.

INTERVJUJI VZGOJITELJI

INTERVJU 6

Sogovornik 6: Katja, vzgojiteljica

Datum in kraj: 5. marec 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 10.45 – 11.10

Spol: Ž

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?
To je prvi fant s posebnimi potrebami, ki ga imam v skupini. Preteklih izkušenj nimam, čeprav se mi pa zdi, da se je tudi pri nekaterih otrocih, ki sem jih imela nakazovalo nekakšno drugačno vedenje.
2. Lahko malo bolj opišete, kakšno drugačno vedenje se je nakazovalo pri otrocih?
Veliko jih je imelo težave s koncentracijo, z učenjem novih stvari. Eden fant je bil agresiven do drugih in mu je bilo ob tem smešno, ni imel empatije do drugih otrok.
3. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?
Nisem se pripravila in niti nisem bila pripravljena. Izvedela sem malo pred začetkom novega vrtčevskega leta, da v skupino dobimo fanta z avtizmom, ki bo imel spremljevalko. Bilo me je strah, ker sem izvedela zadnji moment in nihče ni prišel do mene in mi predal kakšne informacije o fantu. Spremljevalko sem spoznala na konferenci, s fantovimi starši pa smo se srečali na uvodnem sestnaku in dorekli par stvari za delo.
4. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?
Posebnega načina nimam, ker se mi zdi, da je bolje, da se vidijo med sabo, kot enakovredne. Fant ima spremljevalko, ki je bolj vpeta v njegovo življenje. Moje delo je, da pripravim načrt in aktivnosti in ob izvajanju teh se s spremljevalko dogovarjava, kako bi lahko fantu kakšno stvar olajšali.
5. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?
Kot sem že rekla, je v to bolj vpeta fantova spremljevalka s katero se vključujeta v igro z drugimi otroki. Povabimo ga k vsaki aktivnosti, vključimo v rutine in naloge, ter sodeluje v jutranjem krogu.
6. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?
Je zelo napredoval, kar se tiče druženja z ostalimi otroki, tudi v celotni skupini po mojem mnenju ne izstopa od drugih. V nekaterih stvareh je celo boljši od vrstnikov, saj že bere. Ne mara pa dotikov in redko pride po kakšen objem.
7. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?
Napredoval je v socializaciji, glede na to da ima vedno manj izpadov menim, da se v skupini dobro počuti in poje vse pesmice, ki se jih učimo.
8. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?
Te stvari prepustim spremljevalki, ker je ona vedno prva ob njem in ga zna tudi zelo lepo pomiriti.

9. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

K naši skupini je zelo veliko doprinesla, ne samo kot pomoč fantu ampak vsem otrokom. Vidi stvari, ki jih je potrebno postoriti in večkrat naredi kakšno stvar namesto mene ali pomočnice. S fantom menim, da sta se zelo lepo ujela, zjutraj jo on vedno lepo pozdravi in kadar ima stiske gre do nje in jo prime za roko. Vidim ju kot prijatelja, ki lepo sodelujeta.

10. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši občasno dogovorimo kakšno stvar zjutraj, ko pripeljejo fanta in na govorilnih urah. Predvsem mama je zelo aktivna in si želi, da bi fant napredoval in se dobro počutil, tako da posluša in upošteva stvari, ki se jih dogovorimo.

11. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Sama sem pogrešala več informacij o fantu preden je prišel k nam v skupino. Pogrešala pa sem tudi podporo s strani vodstva in svetovalne službe, ki je ni bilo. Bili smo povabljeni na predavanje o avtizmu po več kot pol leta, ko je bil fant že v skupini. Dobro bi bilo sodelovati tudi z zunanjimi strokovnjaki, ki delajo z otroki. Ta fant je imel logopedinjo in hodil je še na nekatere dodatne obravnave. Vsak bi lahko iz svoje strani in iz znanja pomagal, da bi bili ti otroci v svojem razvoju še uspešnejši.

INTERVJU 7

Sogovornik 7: Lilijana, vzgojiteljica

Datum in kraj: 6. marec 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 7.15 – 7.40

Spol: Ž

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?

Nekaj let nazaj sem imela v skupini fanta z avtizmom, ki pa še ni imel odločbe ampak je bil drugačen od ostalih otrok. Kasneje je dobil odločbo in tudi spremljevalko. Od letošnjega leta naprej pa imamo uradno v skupini deklico z ADHD, ki ima svojo spremljevalko.

2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Prebrala sem nekaj literature na to temo in predvsem mi je pomagalo to, da sem starše deklice poznala, tako da smo si že pred začetkom izmenjali nekaj informacij.

3. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?

Sodelujem veliko s spremljevalko. Deklici dajemo kratka in jasna navodila in večkrat potrebuje pohvalo, tudi za malenkosti ki jih naredi. Poizkušamo jo vključevati v vse aktivnosti, ki jih sicer izvajamo, tako da v večini stvareh ne izstopa od drugih otrok.

4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?

Jaz je ne vključujem, ker vidim da se vključi sama. Njena zbranost sicer potem hitro popusti, tako da tu še nisem dodelala trika, kako bi jo vključila nazaj.

5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Mislim da je punca zelo dobro sprejela otroke v skupini in tudi otroci so zelo lepo sprejeli njo. Veliko ji pomagajo, kar se mi zdi da ji tudi ugaja, saj ima tako veliko pozornosti. Težava je njena koncentracija, ker hitro izgubi zanimanje.

6. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Lepo se je vklopila v skupino otrok, predvsem deklic in se z njimi tudi igra. Napredovala je tudi v tem, da sledi naši rutini in sedaj brez težav opravi naloge dežurnega otroka.

7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?

S tem se v večini ukvarja predvsem spremljevalka. Nekako bolj sodelujeta, tako da ji ta del povsem prepustim. Pri njej je res težava pomanjkanje pozornosti in da je velikokrat nemirna.

8. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

S spremljevalko super delamo. Moj način je vedno bil še preden je bila v naši skupini, da sva zjutraj s pomočnico naredili plan in ga konec delovnega dne preleteli in to počnemo tudi sedaj. To se mi zdi, da je ključno ker imamo res čas, da se vsedemo, debatiramo in si podelimo kakšne nasvete in ideje.

9. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Predvsem se dogovarjamo na govorilnih urah, ker se o ostalih sprotnih stvareh že starši sami pogovorijo s spremljevalko.

10. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Menim, da bi bilo dobro spremljevalce otrok vključevati v več izobraževanj, ker trenutno so izobraževanja namenjena samo za strokovne delavce, kamor se spremljevalci ne uvrščajo. Že res, da jim potem mi vzgojitelji predamo informacije, ampak je povsem drugače, če ima nekdo izkušnjo poslušati direktno od predavatelja. To bi po mojem mnenju pripomoglo k bolj kakovostnemu delu.

INTERVJU 8

Sogovornik 8: Marjana, vzgojiteljica

Datum in kraj: 8. marec 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 8.50 – 9.10

Spol: Ž

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?

Sedaj v redni skupini nimam izkušenj z otroci s posebnimi potrebami. Preden pa sem dokončala faks in diplomirala kot vzgojiteljica, pa sem delala kot pomočnica vzgojiteljice v razvojnem oddelku.

2. Kako pa je potekalo vaše delo kot pomočnica vzgojiteljice v razvojnem oddelku?

Bilo je naporno, ampak sem dobila širši pogled na samo delo z različnimi otroki. Tudi, ko smo v skupino dobili fantka s posebnimi potrebami mi je bilo nekako lažje, ker sem imela nekaj znanja, čeprav pa moram priznati, da je vsak otrok drugačen.

3. Ste se še sedaj kako dodatno pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Kot sem že rekla, otrok je že dve leti v naši skupini, kar je novost je to, da ima od letos naprej spremljevalca. Otroka sem že poznala, ampak enostavno smo rabili dodatno pomoč, ker s sodelavko nisva zmogli preostalim otrokom zagotoviti dovolj pozornosti.

4. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?

Jaz ga vključujem v načrtovane aktivnosti, kadar nekaj posebej počnemo, drugače sodeluje s spremljevalcem. Nekako nam je to lažje, zaradi organizacije dela. Predvsem poizkušam nastopiti proti njemu pozitivno in da ima v času dela res moja 100% pozornost. Ponavadi, kadar skupaj delava, počnem to stvar samo z njim in ni ostalih otrok zraven, da ga nebi motili.

5. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?

Pri raznih igrah se vedno s spremljevalcem priključita zraven, kadar imamo kakšno druženje ali pa pri igri na prostem v okolici vrtca. Spremljevalec je tisti, ki za to odlično poskrbi.

6. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Ni družben otrok in tudi veliko bolje funkcioniira sam. Kadar je v skupini otrok ves čas opazujemo, kdaj ga bo kaj zmotilo in bo postal agresiven do drugih. Ni prilagodljiv, ker želi da bi se drugi njemu in njegovim željam prilagodili. Predvsem se to opazi, ko začnemo nekaj početi, on pa se je odločil za nekaj drugega. Čisto pade ven in začne razbijati, ker želi doseči svoje.

7. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Težko bi rekla, da je v čem posebej napredoval. Kar nam je do sedaj uspelo je to, da ne uporablja več pleničk in gre samostojno na stranišče. To bi pri njemu izpostavila kot napredek.

8. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?

Pri njemu je težko, ker nikoli ne veš kaj ga bo zmotilo in se mi zdi, da smo vsi v nekem krču in ves čas čakamo da eksplodira. Predvsem nam je delo olajšal spremljevalec, do katerega ima fant določeno mero spoštovanja, kar se vidi po tem, da njega tudi velikokrat uboga in upošteva.

9. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Kot sem že rekla, zelo nam je olajšal delo, ker se lahko z pomočnico sedaj posvetiva še preostalim otrokom. Večkrat nam, da tudi kakšne ideje, kaj bi lahko v skupini naredili in izboljšali, kar vedno radi slišimo, ker lahko na ta način bolje delamo.

10. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Najbolje sodelujemo z mamo fanta, ki nas posluša, je pa težava pri njej, da na dogovore hitro pozabi. Bi pa rekla, da je to popuščanje pri mejah pogojeno s tem, da starša ne živita skupaj in na nek način tekmujeta med sabo, kdo bo fantu nudil več.

11. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Mislím, da bi vsaka strokovna delavka, preden dobi v skupino otroka s posebnimi potrebami morala za nekaj časa delati v razvojnem oddelku. Tam pridobiš ogromno znanja, nekatere malenkosti, ki so kasneje zelo dragocene pri samem delu. Že dovolj bi bilo, da bi med poletjem, ko so počitnice in dopusti, vzgojiteljica za nekaj časa bila v razvojnem oddelku in morda že v tem času delala z otrokom, ki bi bil z novim letom v njeni skupini.

INTERVJU 9

Sogovornik 9: Anja, vzgojiteljica

Datum in kraj: 13. marec 2024, Žalec

Čas trajanja pogovora: 14.30 – 14.55

Spol: Ž

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?

Preden sem se zaposlila kot vzgojiteljica, sem bila spremljevalka deklici s sladkorno boleznijo, vendar je to neprimerljivo, ker so v ospredju predvsem druge stvari na katere je potrebno biti pozoren.

2. Kako to mislite, da so v ospredju druge stvari?

Pri otrocih s sladkorno boleznijo ne potrebuješ imeti posebnega načina dela z otroki, ker delujejo povsem običajno, kot ostali otroci. Pomembno je, da spremljaš njihov nivo sladkorja v krvi, jim ga meriš in kadar je potrebno morajo zaužiti kakšno dodatno stvar, da je krvni sladkor v ravnovesju. Pri otrocih s posebnimi potrebami pa je veliko več dela pri njihovem prilagajanju v skupini, vključevanju in sprejemnanju in več vzgojnih pristopov.

3. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Prijavila sem se na dve izobraževanji, ki sta bili na temo avtizma, da sem dobila nekaj osnovnih informacij in napotkov. Nekaj informacij o samem fantu pa sem dobila s strani naše svetovalne delavke, ki je otroka že poznala.

4. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?

Delo s fantom je zahtevno, ker ne sprejema ljudi v svojo bližino. Trudimo se, da aktivnosti prilagodimo njemu in vključujemo material iz gozda, kar mu je všeč, ampak ponavadi nismo uspešni. Kadar sicer ne želi pri čem sodelovati, gresta s spremljevalko tudi na samo.

5. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?

Vedno imamo kakšen naravni material v skupini tako, da ga nekako s tem privabimo da ga začne aktivnost zanimati. Otroci se tudi z njim družijo v gozdnem kotičku, čeprav bi on bil najraje sam tam.

6. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navzovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Je zelo miren, nekonflikten in samotar. Najraje ima če ga pustiš pri miru, ampak to enostavno ne gre. Je potrebno večkrat dregniti vanj, da dobiš kaj nazaj od njega.

7. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Ima veliko manj izpadov, kot na začetku. Našli smo pa stvari, ki ga zanimajo, tako da delamo trenutno na tem, da odkrijemo še kaj kar bi mu lahko ponudili.

8. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?

Njegovih izpadov je vedno manj, so pa seveda še vedno moteči, ker tudi pri drugih otrocih vidim, da si začejo zatiskati ušesa. Navadno spremljevalki takrat nakažem, da ga odpelje stran od skupine, da ne moti še ostalih otrok.

9. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Če sem iskrena bi rekla, da se s spremljevalko nismo ravno dobro ujeli pri načinu dela. Nekako nam ne zaupa in se po nasvete obrača k vzgojiteljici v razvojnem oddelku, kjer je fant prej tudi bil. Z otrokom se sicer razumeta in imata lep odnos.

10. Zakaj pa mislite, da se obrača spremljevalka pretežno na vzgojiteljico v razvojnem oddelku?

Mogoče, ker je imela prej tega fanta v skupini in meni, da ima več znanja kot jaz. Nebi vedela, kaj bi lahko bilo še drugega.

11. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Starša sta zelo sodelujoča. Vsak drugi mesec se oba oglasita na govorilnih urah in se pogovorimo, kako funkcionira fant doma in kako v vrtcu. Sta zelo razumevajoča in si želita, da bi njun otrok napredoval v redni skupini.

12. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Mislim, da so za te stvari zaposleni ljudje, ki bi morali vedeti kaj je za otrokov razvoj najboljše in ki vedo kaj so še tiste priložnosti, ki bi jih lahko izkoristili za napredek.

13. To že, ampak vi ki ste vsak dan npr. s tem fantom, kaj menite, da bi se lahko še izboljšalo zanj?

Težko rečem, ampak tudi to, da bi imeli v skupini spremljevalko s katero bi se bolje ujeli mislim, da bi pripomoglo k bolj kakovostnemu delu, ker bi bolje sodelovali. Ne vidim pa dodatnih možnosti, ki bi bistveno vplivale na samo delo z otroki s posebnimi potrebami.

INTERVJU 10

Sogovornik 10: Nives, vzgojiteljica

Datum in kraj: 13. marec 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 7.50 – 8.10

1. Ali imate kakšne pretekle izkušnje z vključevanjem otrok s posebnimi potrebami v skupini?

Ja. Lani sem imela predšolskega fanta z vedenjskimi težavami, pred tem pa sem imela tri leta deklico z avtizmom.

2. Kako ste se pripravili na vključitev otroka s posebnimi potrebami v skupino?

Nisem se posebej pripravila, ker sem za njeno vključitev v skupino izvedela en mesec po začetku novega vrtčevskega leta. Predvsem sem spoznala njene starše.

3. Kakšen je vaš način dela z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti, potek dneva)?

Posebnost dela je že to, da imamo v skupini spremljevalko, s katero se dogovarjava kako deklico čim več in čim bolje vključiti v samo skupino in delo. Počne večinoma vse, kar tudi drugi otroci in sodeluje pri vseh stvareh, za kar je najbolj zaslužna njena spremljevalka.

4. Kako vključujete otroka s posebnimi potrebami med preostale otroke?

Vedno jo povabimo zraven otrok ki se igrajo saj je zelo družabna, delo prilagodimo njej, čeprav to pomeni, da se nam kakšna aktivnost zavleče.

5. Kako vidite otroka s posebnimi potrebami v skupini (navezovanje stikov z drugimi otroci, prilagodljivost, obnašanje otroka v skupini itn.)?

Zelo rada ima otroke, kar mi je super ker jo lahko v vse vključimo. Tudi pri ostalih otrocih v skupini je zelo priljubljena in so jo lepo sprejeli. Vidim, da je tudi rada ukazovalna in ima rada zadnjo besedo. Najbolj je vesela, kadar lahko razlaga otrokom ali nam zaposlenim o kmetiji, ki jo imajo doma.

6. Napredovanje otroka (v čem se kaže, če je napredoval)?

Čeprav je že od začetka zelo zgovorna, bi rekla da je še obogatila svoj besedanjak in tudi lepše govori, da jo lahko razumemo. K temu je pripomogla najvrjetneje tudi logopedinja, k kateri leto hodi in jo tudi ona pohvali da vidi pri njenem govoru velik napredek.

7. Kako se soočate z negativnimi vidiki dela (izbruhi otroka, agresija, ovire)?

Ni moteča v skupini. Težava je, kadar imamo za narediti več stvari nekoliko hitimo in kakšno stvar v naši rutini izpustimo, jo to zelo hitro zmoti. Takrat je res pomembno, da se ustavimo in ji damo nekaj minut, da se pomiri. Se pa trudimo, da vsak dan poteka podobno, da je čim mnaj motečih dejavnikov za njo.

8. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Zelo nam je v pomoč. Ona je tista, ki je ves čas z deklico, se družita in ne le da sodeluje s to deklico, ampak z vsemi otroci v skupini, ki jo imajo zelo radi. Tako da, kadar deklica ne potrebuje toliko pomoči še večkrat priskoči na pomoč pri kakšnem drugem otroku, ki tudi rabi več pozornosti.

9. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Starša sta zelo razumna in želita narediti, kar lahko da bi se punca dobro počutila. Upoštevata naše dogovore, sta redno prisotna na govorilnih urah in letnih sestankih.

10. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

S spremljevalko punce smo se o tem že pogovarjale, kaj bi bil lahko dodaten plus pri delu. Nekako smo skupnega mnenja, da smo zelo prostorsko omejeni in otroci s posebnimi potrebami bi potrebovali kakšno dodatno sobo, ki bi bila namenjena samo njim. Seveda je vse to povezano s financami, ki so večni problem, ampak se mi zdi, da so to nekakšne malenkosti, ki pa bi tem otrokom lahko doprinesle veliko dobrega.

INTERVJUJI SVETOVALNI DELAVCI

INTERVJU 11

Sogovornik 11: Nataša, svetovalna delavka

Datum in kraj: 5. april 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 10.45 – 11.00

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?

S tem otrokom sem sodelovala predvsem poleti, ko je bilo manj kadra, ni še imel spremljevalke in sem bila več prisotna v skupini. Pri njem je potrebno biti previden, ker ga zelo hitro zmoti če je v igralnici preglasno. Pri njem vem, da je bila izziv prehrana ker je zelo neješč. Navadno ga nismo nikoli silili s kakšno hrano če je ni želel, ker je drugače vedno imel glasne izpade.

2. Kako pa sedaj, sodelujete z otrokom?

Sedaj grem otroka nekje 2x na leto opazovati, kako deluje v skupini in kako se razumeta s spremljevalko. Že ko sem bila prvič na opazovanju sem opazila ogromen napredek in sem bila pomirjena ko sem videla na kakšen način spremljevalka dela z njim, tako da jima pustim, da delata sama.

3. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?

Pri tem otroku se več ne vključujem. Prisotna sem v skupinah, kjer izrazijo potrebo po tem, da me potrebujejo, navadno pri otrocih, ki še nimajo odločbe in bi potrebovali spremljevalca. Tam pa pomagam pri vsakodnevnih stvareh, kot je hranjenje, igra, tudi previjanje če je potrebno.

4. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Mislím, da je zelo dobrodošla pomoč. Pri tej spremljevalki bi res pohvalila to, da ne le da je tam za tega fanta, je tudi za ostale otroke in kot sem videla in slišala je v ogromno pomoč vsem strokovnim delavkam pri njihovem delu.

5. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši sedaj bolj malo komuniciramo, odkar ima fant spremljevalko, ker so tudi sami izrazili zadovoljstvo. Se pa redno srečujemo na IP sestankih, kjer podebatiramo o otroku, kako napreduje, kako deluje v skupini in kaj bi si še lahko pri delu z njim zastavili.

6. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Najti tako srčne in vsestranske spremljevalke, kot jo ima ta fant. Z njim je sodelovalo že veliko oseb, ampak ga še z nobeno nisem videla tako srečnega kot ga sedaj. Izboljšati bi bilo potrebno sam postopek, ko otrok pridobiva odločbo o usmeritvi, ker to traja predolgo. Če bi vsak otrok, ki potrebuje dodatno pomoč imel že od začetka ob sebi spremljevalca, mislim, da bi se to pri otrocih poznalo kot zelo dobra korist in bi jih omogočala bolj kakovostni razvoj in napredek.

INTERVJU 12

Sogovornik 12: Damljana, svetovalna delavka

Datum in kraj: 10. april 2024, Trbovlje

Čas trajanja pogovora: 13.30 – 13.40

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?

Sodelujem predvsem s spremljevalko punčke in vzgojiteljico. Če je le možno se vsak teden oglasim v skupini, da vidim ali potrebujejo pri čem mojo pomoč, nasvet, drugače smo pa ves čas v kontaktu glede njenega razvoja in napredka v skupini.

2. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?

Kadar pridem v skupino, me je punčka vedno vesela, mi prihiti v objem, potem pa se malo z njo poigram in jo med tem kaj vprašam. Posebnega pristopa nimam, ker tudi nisem dlje časa prisotna.

3. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Delo spremljevalcev je ključno kadar govorimo o otrocih s posebnimi potrebami. Veliko bolj kot delo vzgojiteljice. Spremljevalci so tisti, ki otroka poznajo do pike, imajo svoj način dela ki je za njih in

otroka najboljši. So člen, ki je je nepogrešljiv v skupini, ker opažam, da otroci s spremljevalcem bolje in hitreje napredujejo v svojem razvoju.

4. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Večkrat se slišimo po telefonu, nekje 1x mesečno. Imamo dogovorjeno, da jih obveščam, če zasledim kakšno predavanje za starše. Če bi bili vsi tako zavzeti starši bi bilo veliko manj težav.

5. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Pri nas imamo zelo dolgo čakalno vrsto za razvojni oddelek in starše je nekako strah, da bi otroka vključili v redni oddelek s spremljevalcem. Sama miselnost, da je otrok s posebnimi potrebami v redni skupini jih na nek način straši. Tako, da na tem bi bilo dobro delati s kakšnimi predavanji, da bi predstavili tem staršem delo v redni skupini, delo spremljevalcev in možnosti za otroka, ki se ob tem ponujajo.

INTERVJU 13

Sogovornik 13: Milena, svetovalna delavka

Datum in kraj: 8. april 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 14.40 – 14.55

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?

Preden je fant dobil spremljevalca, sem bila redno v tej skupini, ker je bil zelo naporen. Njegovo agresivno vedenje je vplivalo tudi na ostale otroke in kljub temu, da smo bile v skupini tri strokovne delavke je bilo zelo težko. Takšnega otroka še v svoji dolgi karieri nisem imela, ker nikoli nisem bila prepričana ali bo neka stvar delovala ali ne. Dokler si mu pustil, da dela stvari po svoje in to kar mu je všeč je bilo uredno, ko pa si ga omejil je bilo pa dretje in metanje. Poizkušali pa smo z vsem, da smo mu takrat namenili pozornost, ali mu je pa nismo, je bil vedno odziv enak.

2. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?

Delo smo sedaj prepustili spremljevalcu. Mislim, da če dobro sodelujeta je bolje da se drugi ne vmešavamo v to. Sedaj je moje delo bolj birokratsko, da izpolnjujem dosežene cilje v pol leta pri fantu, ter povabim starše na kakšen sestanek.

3. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Pri tem fantu, kolikor sem na tekočem je bilo zelo dobrodošlo. Vzgojiteljice vem, da so bile že izčrpane od dela, tako da sedaj tudi same povedo, kako je veliko lažje. Tudi fant se ga je navadil in upošteva njegova navodila. Ko sem bila nazadnje na obisku sem videla, da ga ima za avtoriteto, tako da je lepo videti, da nekoga končno upošteva.

4. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Kot sem že rekla se srečamo na letnih sestankih. Ponavadi se ga udeleži samo mati, tako da očeta niti ne poznam dobro.

5. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Težko rečem kaj konkretnega, ampak pri nas se kaže pomanjkanje kadra, ki ga je premalo že za v redne skupine, da ne govorimo o otrocih s posebnimi potrebami. Težko je o tem govoriti, ker vsak otrok potrebuje nekaj drugega, saj so si med seboj različni in bi težko naredili eno stvar, ki bi bila za vse funkcionalna.

INTERVJU 14

Sogovornik 14: Brigita, svetovalna delavka

Datum in kraj: 8. april 2024, Žalec

Čas trajanja pogovora: 13.10 – 13.25

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?

Z fantom sem bila veliko prisotna, ko je bil še v razvojnem oddelku, ker tam preživim tudi veliko časa. Ker je bolj zadržan, sem z njim delala predvsem aktivnosti na fini motoriki, kjer sem bila z njim in mu kaj govorila. Ko je bil pri volji je odgovoril, ko pa ne pa je bil tiho in me gledal. Sprejela sem ga takšnega kot je in kadar je imel slab dan, nisem drezala vanj.

2. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?

Sedaj nisem tako vpeta v njegovo vzgojo, ker je v drugi enoti, v kateri nisem tako veliko prisotna. Se pa udeležim, kadar imajo kakšne predstave in ga takrat malo pocartam, ker to pa sva že imela v razvojnem oddelku vedno navado.

3. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Super se mi zdi, ker je sedaj fantova spremljevalka oseba, ki je bile že pred tem prisotna v razvojnem oddelku. To se mi zdi zelo pozitivno, ker je za otroka lažje, saj je manj sprememb. Že to, da je menjal manjšo skupino za večjo in okolje je zalogaj. Spremljevalka vem, da se zelo trudi, ker sem opazila, da fant tudi pri njej vidi osebo, k kateri se zateče ko je v stiski. Vedno ga poizkuša vključiti v delo v skupini, z njim zunaj teče in igra nogomet. Sem pa slišala, da se z vzgojiteljico najbolj ne ujameta.

4. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

S starši sem imela v razvojnem oddelku veliko stika, sedaj pa bolj redko. Navadno se obračajo na vzgojiteljico v skupini, kar je tudi prav, ker je ona sedaj več vpeta v fantovo vzgojo. Občasno imajo kakšno vprašanje, ki je bolj vezano na kakšne stvari, ki se jih ureja na Centrih za socialno delo ali pa na zunanje izvajalce, kot sta fizioterapevt in logoped.

5. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Prenoviti bi se moral celoten vzgojno-izobraževalni proces. Mislim, da so otroci že v vrtcih preveč obremenjeni z določenimi informacijami za naprej, v šoli pa se potem to samo še stopnjuje. Sploh pri otrocih s posebnimi potrebami je res ključno, da je poudarek na njihovem razvoju in na tem, da so tudi oni samo otroci, ki morajo doživeti tisto pravo otroštvo. Opustiti bi bilo potrebno posebne zavode in združiti vse otroke skupaj že od majhnega, ker bi to bilo dobro za obe strani in bi kasneje v življenju pripomoglo k manjši segregaciji v družbi.

INTERVJU 15

Sogovornik 15: Nina, svetovalna delavka

Datum in kraj: 11. april 2024, Celje

Čas trajanja pogovora: 7.00 – 7.10

1. Kakšen je vaš način sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (posebnosti pri vašem delu)?

Z deklico super sodelujeva. Res je, da sva skupaj samo kakšno uro na teden, vendar se res trudim, da govorim jasno in razumljivo. Že to, da sva sami in okoli ni drugih otrok vidim, da ji veliko pomeni, čeprav včasih izrazi željo, da povabiva s seboj kakšno prijateljico. Takrat mi je tudi zanimivo opazovati, kako deluje v družbi in sodeluje v pogovoru.

2. Na kakšen način se vi vključujete v vzgojo otroka s posebnimi potrebami v skupini?

Kot sem že rekla se vidiva 1x na teden. Takrat se predvsem igrava kakšno družabno igro, se pogovarjava ali pa prebereva kakšno pravljico.

3. Kako vidite delo spremljevalca otroka v skupini (sodelovanje z otrokom, vključevanje otroka, pomoč pri delu)?

Menim, da je deklici zelo pomagalo to, da ima nekoga ves čas ob sebi. Tudi sama opazim, da se lepše izraža, začele so jo zanimati različne teme, kar pred tem ni bilo izraženo z njene strani.

4. Kako poteka vaše sodelovanje s starši otroka?

Starši deklice so zelo razumevajoči. Imamo dogovorjeno, da jim vsak teden pošljem zapis najinega druženja, moja opažanja in predloge ob tem. Vedno pa sem jim na voljo, da me pokličejo in se na začetku in koncu leta srečamo na krajšem sestanku, kjer se malo pogovorimo in načrtamo kako naprej.

5. Kakšni so vaši morebitni predlogi za izboljšanje načina sodelovanja z otrokom s posebnimi potrebami (kaj bi bilo treba opustiti, dodati, prenoviti itn.)?

Sama sem mnenja, da lahko vsak zaposleni že pri sebi naredi določene spremembe. To kar počnem sama in si vzamem čas za otroke, ki imajo odločbe oz. menim, da bi potrebovali na kakšnem področju kakšno pomoč ni moje delo. Se mi pa zdi pomembno, da dobijo otroci čim več izkušenj in priložnosti za spoznavanje sveta. Vidim koliko jim pomeni, ker se poizkušam aktivno vključevati v njihov vsakdan, čeprav mi birokratsko delo medtem stoji.

OCENJEVALNE LESTVICE STARŠI

OCENJEVALNA LESTVICA 1

Vprašanec 1: Renata, starš

Kraj: Trbovlje

1. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, po katerih znakih to pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Zelo rad gre v vrtec in zjutraj nimamo več borb zaradi tega. Ko pride v vrtec spremljevalko objame, tako da vem da se počuti dobro in varno. Doma pripoveduje o tem, kaj je počel v vrtcu, česar prej ni.

2. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelek vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Zelo sem zadovoljna, da je dobil tako super spremljevalko, ki je v glavni meri zaslužna za razvoj in napredek mojega otroka. S partnerjem nama je odprla oči, ker pred tem nisva upala postavljati mej, zaradi njegovih izpadov, ampak sva sedaj videla, da je to ključnega pomena. Super se mi zdi, ker smo ves čas na tekočem, kaj se dogaja tisti dan.

3. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

V dveh letih je v redni skupini zelo napredoval, ker ima zelo malo izpadov in v vrtec zelo rad gre, kar je bila prej velika težava. Čeprav še vedno malo je, večkrat poizkusi kakšno stvar in spije tudi več tekočine. Napredoval je tudi v tem, da več govori in doma poje pesmice, ki se jih učijo v vrtcu.

OCENJEVALNA LESTVICA 2

Vprašanec 2: Primož, starš

Kraj: Trbovlje

1. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, po katerih znakih pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Kadar vidi otroke iz skupine po vrtcu se jih vedno razveseli in odhiti k njim. Vidim, da jo tudi drugi lepo sprejmejo in se z njo igrajo.

2. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelek vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Doma je včasih težko, ker prideš utrujen iz službe in si zaželiš malo miru. Od kar je najina punca v redni skupini je bolj dojemljiva in te stvari opazi. Večkrat pride in mene ali ženo objame. Seveda potrebuje veliko pozornosti in gibanja ampak postala je tudi bolj razumljiva do naju.

3. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

Z ženo sva opazila, da se več vključuje v igro ostalih otrok in jo je tudi to začelo bolj zanimati. Postala je tudi bolj sočutna do drugih.

OCENJEVALNA LESTVICA 3

Vprašanec 3: Štefanija, starš

Kraj: Celje

1. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, po katerih znakih to pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Težko je opisati, ker ne dobim od njega odgovora. Vidim, da je zjutraj dobre volje, ko prideva v vrtec in je dobre volje ko greva. Včasih, ko pridem po njega vidim, da bi raje bil še v vrtcu, tako da menim, da se tam dobro počuti.

2. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelek vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / Nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Je že nekaj časa v redni skupini, le da ima od letos naprej spremljevalca. Zadovoljna sem, ker vem, da lepo sodelujeta in ga moj sin tudi uboga.

3. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

Bolj je vesel, ko gre v vrtec kot prejšnja leta in več ima dobrih dnevo, ko ni agresiven in ga lahko zamotim.

OCENJEVALNA LESTVICA 4

Vprašane: 4: Eva, starš

Kraj: Žalec

1. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dapišite, po katerih znakih pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Rekla bi, da odlično, čeprav težko govorim za njega. Ker živimo nasproti vrtca vidim ko so zunaj, da se vključuje v igro z ostalimi otroki, je nasmejan in ima manj izpadov, kot prej.

2. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelk vrtca? Na črte spodaj nato dapišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Pred tem je bil v razvojnem oddelku, tako da sem bila skeptična, kako bo uspelo. Zelo sem zadovoljna s kolektivom, vseč mi je ker smo ves čas v kontaktu in dobimo kakšen nasvet.

3. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dapišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

Doma se veliko več igra z mlajšo sestro in bratom, kot prej. Postal je tudi vljuđen in nas ostale opozarja, da smo vlujudni nazaj.

OCENJEVALNA LESTVICA 5

Vprašane 4: Andreja, starš

Kraj: Celje

1. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako menite, da se vaš otrok počuti v skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, po katerih znakih to pri otroku opazite?

1 – zelo slabo	2 – slabo	3 – srednje dobro	4 – dobro	5 – odlično
----------------	-----------	-------------------	-----------	-------------

Doma ves čas omenja spremljevalko, kaj počneta skupaj in ostale otroke, ki se z njimi igra. Veliko se ji prilagajajo, tako da se to tudi pozna na njenem obnašanju.

2. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako ste zadovoljni z vključitvijo vašega otroka v redni oddelek vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se odraža vaše zadovoljstvo?

1 – zelo nezadovoljen / nezadovoljna	2 – nezadovoljen / nezadovoljna	3 – srednje zadovoljen / zadovoljna	4 – zadovoljen / zadovoljna	5 – zelo zadovoljen / zadovoljna
--------------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	----------------------------------

Naši dnevi doma so veliko bolj pozitivni, nasmejani. Všeč mi je, ker še ima vedno dodatne ure s svetovalno delavko, s spremljevalko sem pa tudi zelo zadovoljna, ker sta postali pravi prijateljici.

3. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, ali se vam zdi, da je vaš otrok napredoval v redni skupini vrtca? Na črte spodaj nato dopišite, kako se to pri otroku odraža?

1 – ni napredka	2 – minimalni napredek	3 – srednje napredoval / napredovala	4 – napredoval / napredovala	5 – zelo napredoval / napredovala
-----------------	------------------------	--------------------------------------	------------------------------	-----------------------------------

Končno doma govorimo o čem drugem, kot pa samo o naši kmetiji. Na raznih nastopih v vrtcih sem opazila, kako se družijo z ostalimi otroci. Ni me več strah, če gremo na kavo in so tam otroci, ki jih ne pozna, se zelo lepo vklopi med njih in zaigra.

9.3. Priloga C: Odprto kodiranje intervjuja 1

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S1 T1 I1	Sedaj sem že 2. leto spremljevalka fantku z avtizmom	Dve leti spremljevalka fantu z avtizmom	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S1 T1 I2	To je moja prva zaposlitev	Prva zaposlitev kot spremljevalka	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S1 T2 I3	Nisem se posebej pripravila	Brez posebnih priprav	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I4	Nekaj mesecev na začetku je bilo izredno težkih,	Težki začetni meseci	Počutje	Delo v vrtcu
S1 T2 I5	ker sva se tako jaz kot fant privajala drug na drugega,	Začetno privajanje drug na drugega	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I6	morala sva začrtati meje, ki jih prej ni imel	Začrtanje mej, ki jih otrok ni imel	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I7	Bilo je težko, ker sem domov prihajala psihično zelo izčrpana	Izčrpanost ob prihodu domov iz službe	Počutje	Delo v vrtcu
S1 T2 I8	Iskreno povedano ne	Brez podpore zaposlenih	Sodelovanje s sodelavci	Delo v vrtcu
S1 T2 I9	Ravnateljica mi je na razgovoru predlagala naj si preberem kakšno stvar v avtizmu	Nasvet ravnateljice o branju primerne literature	Sodelovanje s sodelavci	Delo v vrtcu
S1 T2 I10	Nisem imela nikakršnih predhodnih informacij o tem fantu	Pomanjkanje informacij o otroku	Sodelovanje s sodelavci	Delo v vrtcu
S1 T2 I11	Preostali zaposleni v kolektivu pa tudi niso pokazali zanimanje, da bi od	Nezanimanje s strani zaposlenih za kakšen nasvet	Sodelovanje s sodelavci	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	njih pridobila kakšen nasvet ali drug pogled			
S1 T2 I12	Res je pomembno, da otroka dobro spoznaš, ker je potem vse lažje	Pomembnost dobrega poznavanja otroka	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I13	zelo pomembno, da sem že na začetku postavila meje in vztrajala na tem	Začrtanje mej, ki jih otrok ni imel	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S1 T2 I14	Otroci so zelo dovzetni in se hitro naučijo, kaj je prav in kaj ne	Otroci vedo, kaj je prav	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S1 T2 I15	ima povsem običajen dan, kot ostali otroci	Enak potek dneva, kot pri ostalih otrocih v skupini	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S1 T3 I16	da ga motijo glasni zvoki,	Otroka motijo glasni zvoki	Značilnosti otroka	Otrok
S1 T3 I17	ne želi da kdo drug preveč sili v njega	Ne mara bližine drugih otrok	Značilnosti otroka	Otrok
S1 T3 I18	in da je zelo izbirljen glede hrane	Izbirljenost glede prehrane	Značilnosti otroka	Otrok
S1 T3 I19	Ponudim mu možnost, kaj se lahko igra in nato sam izbere	Izbere eno izmed aktivnosti iz več danih	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I20	Zelo rad se vključuje v aktivnosti, ki so zanj nove	Rad se vključuje v zanj nove aktivnosti	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I21	in v aktivnosti kjer so otroci, s katerimi se več družijo	Vključevanje v aktivnosti z otroci s katerimi se več družijo	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I22	Sam se zaigra	Igra se sam	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I23	Zelo redko ima	Redki izpadi	Agresivno vedenje	Otrok

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	kakšen izpad			
S1 T3 I24	Pogojeno je s tem, kakšnega razpoloženja že pride v vrtec	Izpadi so pogojeni z otrokovim razpoloženjem	Agresivno vedenje	Otrok
S1 T3 I25	ali pa če nekdo vzame neko stvar, ki jo je on želel	Pojav izpada če nekdo vzame stvar, ki si jo on želi	Agresivno vedenje	Otrok
S1 T2 I26	Ob izpadu izrečem njegovo ime	Izrečeno ime otroka	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I27	in ga primem za roko	Dotik z roko	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I28	Včasih pa to ni dovolj in pomaga objem	Objem	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I29	ali pa da greva za nekaj časa stran od trenutne igre	Odmik od trenutne igre	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T3 I30	Sedaj se res veliko družijo z ostalimi otroci, v primerjavi z začetkom	Več se družijo z vrstniki	Napredek otroka	Otrok
S1 T3 I31	V skupini načeloma ne izstopa od drugih otrok, ker sledi rutini in upošteva navodila	Ne izstopa od drugih, sledi rutini in upošteva navodila	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I32	je zelo odvisno od tega kakšen je njegov prihod v vrtec	Pogojeno je z razpoloženjem otroka ob prihodu v vrtec	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I33	in kaj se tisti dan v vrtcu dela	Pogojeno je z izbiro aktivnosti	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S1 T3 I34	je napredoval v socializaciji	Napredovanje v socializaciji	Napredek otroka	Otrok
S1 T3 I35	Upošteva navodila	Upošteva navodila	Napredek otroka	Otrok
S1 T3 I36	razširil je svoj besedni zaklad	Razširjen besedni zaklad	Napredek otroka	Otrok
S1 T3 I37	naučil se je že brati	Naučil se je brati	Napredek otroka	Otrok

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S1 T2 I38	Na začetku mi je bilo zelo težko, ker sem sebe krivila za njegove izpade,	Težki začetni meseci	Počutje	Delo v vrtcu
S1 T2 I39	moja naloga, da sem tam za njega in ga poizkušam pomiriti	Tam sem zanj in ga skušam pomiriti	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I40	Kadar ima slab dan, ali ga kakšna stvar zmoti greva ven iz igralnice, da zamenja okolje	Odmik od trenutne igre	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I41	prebereva kakšno knjigo	Branje knjig	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I42	zapojeva pesmico	Petje pesmic	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I43	greva za kratek čas na obisk v kakšno drugo skupino	Umik v drugo skupino	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S1 T2 I44	da je zelo slabo	Slabo sodelovanje med sodelavci	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I45	že od začetka nisem bila deležna podpore	Brez podpore zaposlenih	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I46	in tudi zdaj sem prepuščena bolj sama sebi	Brez podpore zaposlenih	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I47	je zelo hierarhično razdeljeno, kaj kdo počne	Hierarhično je razporejeno, kaj kdo dela	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I48	Definitivno neenakovreden	Neenakovreden položaj	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I49	se vidi da me ne smatrajo kot enako sebi	Neenakovreden položaj	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I50	Tudi na sestankih za fanta sem res redko prisotna	Redka prisotnost na sestankih za otroka	Sodelovanje s sodelvci	Delo v vrtcu
S1 T2 I51	Vzgojiteljica me že	Vzgojiteljica na	Sodelovanje s	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	pred sestanki vpraša, kako vidim fanta in potem uporabi moje besede, kot svoje	sestankih uporablja moje besede in si pripisuje zasluge	sodelvci	
S1 T3 I52	S starši imamo super odnos že od začetka	Super odnos	Sodelovanje s starši	Otrok
S1 T3 I53	Ves čas si izmenjujemo informacije	Konstantno izmenjevanje informacij	Sodelovanje s starši	Otrok
S1 T3 I54	poslušajo	Poslušajo	Sodelovanje s starši	Otrok
S1 T3 I55	dajo kakšen nasvet ali opažanje	Podajo nasvet ali opažanje	Sodelovanje s starši	Otrok
S1 T3 I56	Kadar pridejo po fanta jim vedno povem, kako je potekal dan	Izmenjava informacij ob otrokovem odhodu domov	Sodelovanje s starši	Otrok
S1 T4 I57	morali delati na kolektivu in na odnosih	Delo na kolektivu in odnosih	Sodelovanje s sodelvci	Predlogi
S1 T4 I58	zase, da se z nekom pogovoriš o svojem delu,	Več pogovarjanja o delu	Sodelovanje s sodelvci	Predlogi
S1 T4 I59	dobiš kakšen nasvet	Več sodelovanja med zaposlenimi	Sodelovanje s sodelvci	Predlogi
S1 T4 I60	Več bi se morali izobraževati o svojem delu	Več izobraževanj	Delo	Predlogi

9.4. Priloga D: Odprto kodiranje intervjuja 6

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S6 T1 I1	To je prvi fant s posebnimi potrebami, ki ga imam v skupini	Brez predhodnih izkušenj	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T1 I2	Preteklih izkušenj nimam,	Brez predhodnih izkušenj	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T1 I3	čeprav se mi pa zdi, da se je tudi pri nekaterih otrocih, ki sem jih imela nakazovalo nekakšno drugačno vedenje	Nakaz drugačnega vedenja od običajnega pri nekaterih otrocih v skupini	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T1 I4	Veliko jih je imelo težave s koncentracijo	Težave otrok s koncentracijo	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T1 I5	z učenjem novih stvari	Težave otrok z učenjem novih stvari	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T1 I6	Eden fant je bil agresiven do drugih in mu je bilo ob tem smešno, ni imel empatije do drugih otrok	Težave otrok z agresivnostjo	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S6 T2 I7	Nisem se pripravila in niti nisem bila pripravljena	Brez posebnih priprav	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I8	Izvedela sem malo pred začetkom novega vrtčevskega leta, , da v skupino dobimo fanta z avtizmom, ki bo imel spremljevalko	Pozno predajanje informacij o vključitvi otroka s spremljevalcem	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I9	Bilo me je strah,	Strah	Počutje	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S6 T2 I10	ker sem izvedela zadnji moment	Pozno predajanje informacij o vključitvi otroka s spremljevalcem	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I11	in nihče ni prišel do mene in mi predal kakšne informacije o fantu	Pozno predajanje informacij o vključitvi otroka s spremljevalcem	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I12	Spremljevalko sem spoznala na konferenci	Spoznavanje s spremljevalko na konferenci	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I13	s fantovimi starši pa smo se srečali na uvodnem sestanku in dorekli par stvari za delo	Spoznavanje s starši na uvodnem sestanku	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I14	Posebnega načina nimam,	Enak način dela kot z ostalimi otroki	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T2 I15	ker se mi zdi, da je bolje, da se vidijo med sabo, kot enakovredne	Enak način dela kot z ostalimi otroki	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T2 I16	Fant ima spremljevalko, ki je bolj vpeta v njegovo življenje	Spremljevalka dela z otrokom	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T2 I17	Moje delo je, da pripravim načrt in aktivnosti	Priprava načrta in aktivnosti	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T2 I18	in ob izvajanju teh se s spremljevalko dogovarjava, kako bi lahko fantu kakšno stvar olajšali	Dogovarjanje o aktivnostih za otroka s spremljevalko	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T2 I19	Kot sem že rekla, je v to bolj vpeta fantova spremljevalka	Spremljevalka dela z otrokom	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S6 T3 I20	s katero se	S pomočjo	Vključevanje	Otrok

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	vključujeta v igro z drugimi otroki	spremljevalke	otroka v skupino	
S6 T3 I21	Povabimo ga k vsaki aktivnosti	Povabilo k vsaki aktivnosti	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S6 T3 I22	vključimo v rutine in naloge	Vključenost v rutine in naloge	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S6 T3 I23	ter sodeluje v jutranjem krogu	Sodelovanje v jutranjem krogu	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S6 T3 I24	Je zelo napredoval, kar se tiče druženja z ostalimi otroki,	Socializacija	Napredek otroka	Otrok
S6 T3 I25	tudi v celotni skupini po mojem mnenju ne izstopa od drugih	Ne izstopa od drugih otrok	Značilnost otroka	Otrok
S6 T2 I26	V nekaterih stvareh je celo boljši od vrstnikov,	Boljši od vrstikov v določenih stvareh	Napredek otroka	Otrok
S6 T2 I27	saj že bere	Branje	Napredek otroka	Otrok
S6 T2 I28	Ne mara pa dotikov	Ne mara dotikov	Značilnost otroka	Otrok
S6 T2 I29	in redko pride po kakšen objem	Ne želi bližine	Značilnost otroka	Otrok
S6 T3 I30	Napredoval je v socializaciji,	Socializacija	Napredek otroka	Otrok
S6 T3 I31	glede na to da ima vedno manj izpadov	Manj izpadov	Napredek otroka	Otrok
S6 T3 I32	menim, da se v skupini dobro počuti	Dobro počutje otroka v skupini	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S6 T3 I33	in poje vse pesmice, ki se jih učimo	Petje pesmic	Vključevanje otroka v skupino	Otrok
S6 T2 I34	Te stvari prepustim spremljevalki	Prepustitev spremljevalcu	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S6 T2 I35	ker je ona vedno prva ob njem in ga zna tudi zelo lepo pomiriti	Spremljevalec pomiri otroka	Reakcija na agresivno vedenje	Delo v vrtcu
S6 T2 I36	K naši skupini je zelo veliko	Velik doprinos k celotni skupini	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	doprinesla, ne samo kot pomoč fantu			
S6 T2 I37	ampak vsem otrokom	Pomoč tudi ostalim otrokom	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I38	Vidi stvari, ki jih je potrebno postoriti	Marljiv	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I39	in večkrat naredi kakšno stvar namesto mene ali pomočnice	Opravljanje tudi nalog drugih zaposlenih	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I40	S fantom menim, da sta se zelo lepo ujela,	Lep odnos do otroka	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I41	in kadar ima stiske gre do nje	Zatočišče za otroka v stiski	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I42	in jo prime za roko	Lep odnos do otroka	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I43	Vidim ju kot prijatelja,	Vloga prijatelja do otroka	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T2 I44	ki lepo sodelujeta	Dobro sodelovanje z otrokom	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S6 T3 I45	S starši občasno dogovorimo kakšno stvar zjutraj, ko pripeljejo fanta	Dogovarjanje ob prihodu v vrtec	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T3 I46	in na govorilnih urah	Dogovarjanje na govorilnih urah	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T3 I47	Predvsem mama je zelo aktivna	Aktivna mama	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T3 I48	in si želi, da bi fant napredoval in se dobro počutil	Želja po napredovanju in dobrem počutju otroka	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T3 I49	tako da posluša	Poslušajo	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T3 I50	in upošteva stvari, ki se jih dogovorimo	Upošteevajo dogovore	Sodelovanje s starši	Otrok
S6 T2 I51	Sama sem pogrešala več informacij o	Pozno predajanje informacij o	Priprava na delo	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	fantu preden je prišel k nam v skupino	vključitvi otroka s spremljevalcem		
S6 T2 I52	Pogrešala pa sem tudi podporo s strani vodstva	Pomanjkanje podpore vodstva	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I53	in svetovalne službe, ki je ni bilo	Pomanjkanje podpore svetovalne službe	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T2 I54	Bili smo povabljeni na predavanje o avtizmu po več kot pol leta, ko je bil fant že v skupini	Pozno uporabno predavanje, ko je otrok bil že vključen v skupino	Priprava na delo	Delo v vrtcu
S6 T4 I55	Dobro bi bilo sodelovati tudi z zunanjimi strokovnjaki, ki delajo z otroki	Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki	Sodelovanje s sodelavci	Predlogi
S6 T4 I56	Vsak bi lahko iz svoje strani in iz znanja pomagal, da bi bili ti otroci v svojem razvoju še uspešnejši	Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki	Sodelovanje s sodelavci	Predlogi

9.5. Priloga E: Odprto kodiranje intervjuja 11

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
S11 T1 I1	S tem otrokom sem sodelovala predvsem poleti	Delo z otrokom čez poletje	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S11 T1 I2	ko je bilo manj kadra, ni še imel spremljevalke	Delo z otrokom pred dodelitvijo spremljevalke	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S11 T1 I3	in sem bila več prisotna v skupini	Prisotnost v skupini	Pretekle izkušnje	Izkušnje z otroci s posebnimi potrebami
S11 T2 I4	Pri njem je potrebno biti previden,	Previdnost ob delu	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S11 T3 I5	ker ga zelo hitro zmoti če je v igralnici preglasno	Otroka motijo glasni zvoki	Značilnost otroka	Otrok
S11 T3 I6	Pri njem vem, da je bila izziv prehrana ker je zelo neješč	Izbirčen glede prehrane	Značilnost otroka	Otrok
S11 T2 I7	Navadno ga nismo nikoli silili s kakšno hrano če je ni želel, ker je drugače vedno imel glasne izpade	Izogibanje situacijam, ki bi povzročile izpad pri otroku	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S11 T3 I8	Sedaj grem otroka nekje 2x na leto opazovati	Zgolj opazovanje otroka v skupini	Vključevanje v otrokovo vzgojo	Otrok
S11 T3 I9	kako deluje v skupini in kako se razumeta s spremljevalko	Zgolj opazovanje otroka v skupini	Vključevanje v otrokovo vzgojo	Otrok
S11 T3 I10	Že ko sem bila prvič na opazovanju sem opazila ogromen napredek	Viden napredek na opazovanju otroka v skupini	Napredek otroka	Otrok
S11 T2 I11	in sem bila pomirjena ko sem videla na kakšen	Lep odnos do otroka	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	način spremljevalka dela z njim			
S11 T2 I12	tako da jima pustim, da delata sama	Prepustitev dela spremljevalki	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S11 T3 I13	Pri tem otroku se več ne vključujem	Brez vključevanja	Vključevanje v otrokovo vzgojo	Otrok
S11 T2 I14	Prisotna sem v skupinah, kjer izrazijo potrebo po tem, da me potrebujejo	Pomoč kjer je potrebno	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S11 T2 I15	navadno pri otrocih, ki še nimajo odločbe in bi potrebovali spremljevalca	Delo z otroki, ki še nimajo dodeljenega spremljevalca	Delo z otrokom	Delo v vrtcu
S11 T3 I16	Tam pa pomagam pri vsakodnevnih stvareh, kot je hranjenje, igra, tudi previjanje če je potrebno	Pomoč pri vsakodnevnih stvareh	Vključevanje v otrokovo vzgojo	Otrok
S11 T2 I17	Mislim, da je zelo dobrodošla pomoč	Odlično dela	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S11 T2 I18	Pri tej spremljevalki bi res pohvalila to, da ne le da je tam za tega fanta, je tudi za ostale otroke	Pomoč tudi ostalim otrokom v skupini	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S11 T2 I19	in kot sem videla in slišala je v ogromno pomoč vsem strokovnim delavkam pri njihovem delu	Pomoč tudi ostalim strokovnim delavcem	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S11 T3 I20	S starši sedaj bolj malo komuniciramo, odkar ima fant	Manj komuniciranja od dodelitve spremljevalke	Sodelovanje s starši	Otrok

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
	spremljevalko			
S11 T2 I21	ker so tudi sami izrazili zadovoljstvo	Zadovoljstvo staršev	Delo spremljevalca	Delo v vrtcu
S11 T3 I22	Se pa redno srečujemo na IP sestankih	Srečevanje na sestankih	Sodelovanje s starši	Otrok
S11 T3 I23	kjer podebatiramo o otroku, kako napreduje, kako deluje v skupini in kaj bi si še lahko pri delu z njim zastavili	Dogovarjanje o napredovanju in ciljih	Sodelovanje s starši	Otrok
S11 T4 I24	Najti tako srčne in vsestranske spremljevalke, kot jo ima ta fant	Zaposlovanje srčnih spremljevalk	Sodelovanje s sodelavci	Predlogi izboljšav
S11 T3 I25	Z njim je sodelovalo že veliko oseb, ampak ga še z nobeno nisem videla tako srečnega kot ga sedaj	Zadovoljen in srečen otrok zaradi prisotnosti spremljevalca	Napredek otroka	Otrok
S11 T4 I26	Izboljšati bi bilo potrebno sam postopek, ko otrok pridobiva odločbo o usmeritvi, ker to traja predolgo	Krajši postopki pri pridobivanju odločb o usmeritvi otroka	Delo	Predlogi izboljšav
S11 T4 I27	Če bi vsak otrok, ki potrebuje dodatno pomoč imel že od začetka ob sebi spremljevalca, mislim, da bi se to pri otrocih poznalo kot zelo dobra korist	Več spremljevalcev za otroke	Delo	Predlogi izboljšav
S11 T4 I28	in bi jih omogočala bolj kakovostni razvoj in napredek	Več spremljevalcev za otroke	Delo	Predlogi izboljšav

9.6. Priloga F: Odprto kodiranje pojasnila ocen ocenjevalne lestvice 1

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
V1 T1 I1	Zelo rad gre v vrtec	Otrok rad hodi v vrtec	Odlično	Počutje otroka
V1 T1 I2	in zjutraj nimamo več borb zaradi tega	Otrok rad hodi v vrtec	Odlično	Počutje otroka
V1 T1 I3	Ko pride v vrtec spremljevalko objame,	Ob prihodu v vrtec objame spremljevalko	Odlično	Počutje otroka
V1 T1 I4	tako da vem da se počuti dobro in varno	Otrok se počuti varno	Odlično	Počutje otroka
V1 T1 I5	Doma pripoveduje o tem, kaj je počel v vrtcu, česar prej ni	Otrok doma veselo govori o vrtcu	Odlično	Počutje otroka
V1 T2 I6	Zelo sem zadovoljna, da je dobil tako super spremljevalko	Super spremljevalec	Zelo zadovoljen	Zadovoljstvo z vključitvijo otroka
V1 T2 I7	ki je v glavni meri zaslužna za razvoj in napredek mojega otroka	Napredek otroka zaradi vključenosti spremljevalca	Zelo zadovoljen	Zadovoljstvo z vključitvijo otroka
V1 T2 I8	S partnerjem nama je odprla oči, ker pred tem nisva upala postavljati mej, zaradi njegovih izpadov, ampak sva sedaj videla, da je to ključnega pomena	Pomoč pri postavljanju meja otroku doma	Zelo zadovoljen	Zadovoljstvo z vključitvijo otroka
V1 T2 I19	Super se mi zdi, ker smo ves čas na tekočem, kaj se dogaja tisti dan	Dober prenos informacij	Zelo zadovoljen	Zadovoljstvo z vključitvijo otroka
V1 T3 I10	V dveh letih je v redni skupini zelo napredoval, ker ima zelo malo izpadov	Manj izpadov	Zelo napredoval	Napredek otroka

Oznaka izjave	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija
V1 T3 I11	in v vrtec zelo rad gre, kar je bila prej velika težava	Otrok rad hodi v vrtec	Zelo napredoval	Napredek otroka
V1 T3 I12	Čeprav še vedno malo je, večkrat poizkusi kakšno stvar	Otrok je bolj ješč	Zelo napredoval	Napredek otroka
V1 T3 I13	in spi je tudi več tekočine	Otrok spi je več tekočine	Zelo napredoval	Napredek otroka
V1 T3 I14	Napredoval je tudi v tem, da več govori	Več govori	Zelo napredoval	Napredek otroka
V1 T3 I15	in doma poje pesmice, ki se jih učijo v vrtcu	Poje pesmice iz vrtca	Zelo napredoval	Napredek otroka

9.7. Priloga G: Oso kodiranje

OSNO KODIRANJE SPREMLJEVALCI

IZKUŠNJE Z OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

PRETEKLE IZKUŠNJE	– Dve leti spremljevalka fantu z avtizmom (S1 T1 I1) – Prva zaposlitev kot spremljevalka/spremljevalec (S1 T1 I2, S2 T1 I1, S3 T1 I1, S5 T1 I4) – Opravljanje dela spremljevalke dvema fantoma v šoli (S2 T1 I2) – Opravljanje dela spremljevalke v obdobju 8 let (S2 T1 I3) – Delo z gibalno oviranim otrokom (S2 T1 I4, S5 T1 I2) – Delo preko javnih del, kot pomoč v skupini (S4 T1 I2) – Spoznavanje z otroci v razvojnem oddelku (S4 T1 I3) – Spoznavanje z delom z otroki (S4 T1 I4, S5 T1 I3) – Eno leto dela kot vzgojiteljica (S5 T1 I1)
-------------------	--

DELO V VRTCU

PRIPRAVA NA DELO	– Brez posebnih priprav (S1 T2 I3, S3 T2 I5, S4 T2 I5, S5 T2 I5) – Začetno privajanje drug na drugega (S1 T2 I5) – Začrtanje mej, ki jih otrok ni imel (S1 T2 I6, S1 T2 I13) – Pomembnost dobrega poznavanja otroka (S1 T2 I12, S4 T2 I13) – Prebiranje literature (S2 T2 I5) – Pridobitev informacij o otroku (S2 T2 I6, S3 T2 I6, S3 T2 I7, S3 T2 I8, S3 T2 I12, S5 T2 I6) – Nasveti s strani prijateljice, ki ima otroka z enako diagnozo (S2 T2 I7) – Pridobitev informacij o dosedanjem delu z otrokom (S3 T2 I9, S5 T2 I7) – Opazovanje otroka v skupini (S3 T2 I10) – Pogovor s staršema o otroku (S3 T2 I11) – Želja, da poteka učenje med otrokom in spremljevalcem istočasno (S4 T2 I6) – Seznanjenje o diagnozi otroka (S4 T2 I7) – Predhodno poznavanje otroka (S4 T2 I8)
POČUTJE	– Težki začetni meseci (S1 T2 I4, S1 T2 I38) – Izčrpanost ob prihodu domov iz službe (S1 T2 I7, S3 T2 I47, S3 T2 I48) – Nemoč ob neuspešno izvedeni aktivnosti otroka (S2 T2 I33) – Nemoč ob neposlušnosti otroka (S2 T2 I34) – Neprijetnost ob pojavu agresije (S3 T2 I40) – Zadovoljstvo ob produktivnosti in dobrem dnevu otroka (S3 T2 I49)

	– Žalost ker si otrok ne želi bližine (S4 T2 I35) – Nemoč pri pomoči otroku (S4 T2 I38)
DELO Z OTROKOM	– Otroci vedo, kaj je prav (S1 T2 I14) – Enak potek dneva, kot pri ostalih otrocih v skupini (S1 T2 I15, S2 T2 I9) – Različno uspešni dnevi (S2 T2 I8) – Izražanje jasnih navodil (S2 T2 I10, S3 T2 I16) – Navodila je potrebno večkrat ponoviti (S2 T2 I11) – Zastavljanje manjših ciljev med aktivnostjo (S2 T2 I12) – Količina zastavljenih ciljev je odvisna od pozornosti otroka (S2 T2 I13) – Očesni stik med aktivnostjo (S2 T2 I14) – Pomembnost pohvale za nadaljno delo (S2 T2 I17) – Po kosilu sva zunaj (S2 T2 I38) – Izziv (S3 T2 I13) – Ustrezne pohvale (S3 T2 I17) – Dobro sodelovanje (S3 T2 I18, S4 T2 I9, S4 T2 I10) – Ob sodelovanju z žensko vlogo postane dominanten in agresiven (S3 T2 I19, S3 T2 I20) – Konstantna pozornost zaradi pogoste agresije do drugih (S3 T2 I25) – Odkrivanje močnih področji otroka (S3 T2 I34) – Sprejetost s strani otroka (S4 T2 I12) – Občasno ne želi bližine (S4 T2 I36) – Želja po napredovanju otroka v iskanju bližine (S4 T2 I37) – Nesodelovanje vzgojiteljice z otrokom (S3 T2 I43, S3 T2 I44) – Pomoč pri komunikaciji z drugimi otroki (S5 T2 I11, S5 T2 I15, S5 T2 I19)
REAKCIJA NA AGRESIVNO VEDENJE	– Izrečeno ime otroka (S1 T2 I26) – Dotik z roko (S1 T2 I27) – Objem (S1 T2 I28, S5 T2 I43) – Odmik od trenutne igre (S1 T2 I29, S1 T2 I40, S5 T2 I36, S5 T2 I37) – Tam sem zanj in ga skušam pomiriti (S1 T2 I39, S5 T2 I41, S5 T2 I42) – Branje knjig (S1 T2 I41) – Petje pesmic (S1 T2 I42) – Umik v drugo skupino (S1 T2 I43) – Ignoriranje agresije (S3 T2 I41) – Osredotočenost na pomiritev otroka (S3 T2 I42) – Agresiji sledi posledica (S3 T2 I43) – Kazen (S3 T2 I44) – Sedenje na stolu – kazen (S3 T2 I45)

	– Ob pogovoru se izpostavi negativno dejanje (S3 T2 I46)
SODELOVANJE S SODELAVCI	– Brez podpore zaposlenih (S1 T2 I8, S1 T2 I45, S1 T2 I46) – Nasvet ravnateljice o branju primerne literature (S1 T2 I9) – Pomanjkanje informacij o otroku (S1 T2 I10, S4 T2 I46) – Nezanimanje s strani zaposlenih za kakšen nasvet (S1 T2 I11) – Slabo sodelovanje med sodelavci (S1 T2 I44) – Hierarhično je razporejeno, kaj kdo dela (S1 T2 I47, S4 T2 I47) – Neenakovreden položaj (S1 T2 I48, S1 T2 I49, S4 T2 I45) – Redka prisotnost na sestankih za otroka (S1 T2 I50) – Vzgojiteljica na sestankih uporablja moje besede in si pripisuje zasluge (S1 T2 I51) – Dobro sodelovanje (S2 T2 I40, S2 T2 I44, S2 T2 I49, S3 T2 I56, S5 T2 I44, S5 T2 I50) – Pridobitev nasvetov s strani zaposlenih (S2 T2 I41, S5 T2 I45) – Pomoč s strani svetovalne delavke (S2 T2 I42, S5 T2 I46) – Svetovalna delavka se vključuje v skupino (S2 T2 I43) – Dobro sodelovanje z vzgojiteljico (S2 T2 I45, S4 T2 I39, S4 T2 I41) – Ob prihodu poteka dogovor o poteku dneva (S2 T2 I46) – Ob odhodu domov sledi evalvacija (S2 T2 I47) – Enakovreden položaj (S2 T2 I48, S3 T2 I59, S5 T2 I48) – Poslušanje (S2 T2 I50) – Upoštevanje vseh mnenj (S2 T2 I51, S5 T2 I49) – Dajanje nasvetov drugim (S3 T2 I55) – Šaljenje (S3 T2 I57) – Spodbuda in podpora (S3 T2 I58, S4 T2 I40, S5 T2 I51) – Občutek večvrednosti zaradi moške vloge (S3 T2 I60, S3 T2 I61) – Nesodelovanje z vzgojiteljico (S4 T2 I42, S4 T2 I43, S4 T2 I44) – Sodelovanje z zunanjimi izvajalci (S5 T2 I47)

OTROK

VKLJUČEVANJE OTROKA V SKUPINO	– Izbere eno izmed aktivnosti iz več danih (S1 T3 I19) – Rad se vključuje v zanj nove aktivnosti (S1 T3 I20) – Vključevanje v aktivnosti z otroci s katerimi se več druží (S1 T3 I21, S2 T3 I22) – Igra se sam (S1 T3 I22, S3 T3 I27, S4 T3 I14, S4 T2 I20, S4 T3 I29) – Ne izstopa od drugih, sledi rutini in upošteva navodila (S1 T3 I31, S5 T3 I9, S5 T3 I21)
----------------------------------	---

	– Pogojeno je z razpoloženjem otroka ob prihodu v vrtec (S1 T3 I32) – Pogojeno je z izbiro aktivnosti (S1 T3 I33) – Samostojno vključevanje v igro (S2 T3 I18, S5 T3 I20) – Kratek čas prisotnosti pri igri (S2 T3 I19) – Spodbuda z besedami za obstanek (S2 T3 I20, S4 T2 I22) – Drugi otroci sprejemajo otroka takšnega kot je (S2 T3 I24, S4 T3 I30, S5 T3 I24, S5 T3 I28) – Drugi otroci se prilagodijo (S2 T3 I25, S5 T3 I16) – Drugi otroci posvečajo več pozornosti (S2T3I26) – Vključevanje v vse aktivnosti (S3 T3 I23, S5 T3 I8, S5 T3 I18) – Vključevanje v igro s spremljevalcem (S3 T3 I24, S5 T3 I14) – Drugi otroci se ga izogibajo (S3 T3 I28) – Vključevanje ob določenih aktivnostih (S4 T2 I19) – Sedenje zraven ostalih otrok (S4 T3 I21) – Vključenost v jutranjem krogu (S4 T2 I23) – Sodelovanje v igri z otroki (S4 T2 I24) – Izstopa, ker je vedno sam (S4 T3 I28)
ZNAČILNOST OTROKA	– Otroka motijo glasni zvoki (S1 T3 I16) – Ne mara bližine drugih otrok (S1 T3 I17, S3 T3 I29, S4 T3 I11, S4 T3 I15, S4 T3 I25, S4 T3 I26, S4 T3 I27, S4 T3 I31) – Izbirčnost glede prehrane (S1 T3 I18) – Pomembnost očesnega stika med aktivnostjo (S2 T3 I15) – Otroku veliko pomeni bližina spremljevalca (S2 T3 I16) – Otroku ima rad sovrstnike (S2 T3 I21, S2 T3 I23, S5 T3 I17) – Želi biti takoj na vrsti pri igri (S2 T3 I27) – Večkrat prekine igro drugih otrok (S2 T3 I28) – Uživa v igri na prostem (S2 T3 I31) – Ob padu koncentracije, želi menjati aktivnost (S2 T3 I32) – Ne počiva (S2 T2 I37) – Rada se giba (S2 T2 I39, S3 T3 I37) – Agresivno vedenje (S3 T3 I2, S3 T3 I14, S3 T3 I31) – Vedenjske težave (S3 T3 I3, S3 T3 I30) – Moteč brez spremljevalca (S3 T3 I4) – Hitre jeze (S3 T3 I26) – Rad sodeluje pri igrah z fino motoriko (S3 T3 I36) – Uporaba plenice (S4 T3 I16) – Rad gleda knjige (S4T3 I17) – Rad se igra v kotičku (S4T3 I18)

	– Nerazumevanje konteksta otrok (S5 T3 I10, S5 T3 I12, S5 T3 I13) – Zanimanje le za določeno temo (S5 T3 I22) – Govor poteka v enakem tonu (S5 T3 I23) – Slabo izražanje čustev (S5 T3 I34, S5 T3 I38)
NAPREDEK OTROKA	– Več se druži z vrstniki (S1 T3 I30, S2 T3 I30) – Napredovanje v socializaciji (S1 T3 I34, S4 T3 I33, S5 T3 I26, S5 T3 I29, S5 T3 I57) – Upošteva navodila (S1 T3 I35) – Razširjen besedni zaklad (S1 T3 I36, S5 T3 I25) – Naučil se je brati (S1 T3 I37) – Daljši čas pozornosti (S2 T3 I29) – Napredovanje v fini motoriki (S3 T3 I35) – Neurejene družinske razmere vplivajo na napredek otroka (S3 T3 I76) – Manj izpadov (S4 T3 I32) – Uporaba vljudnostnih besed (S4 T3 I34) – Napredovanje v samostojnosti (S5 T3 I27, S5 T3 I32) – Posluša druge (S5 T3 I30) – Samostojno reševanje situacij (S5 T3 I31)
AGRESIVNO VEDENJE	– Redki izpadi (S1 T3 I23, S5 T3 I33) – Izpadi so pogojeni z otrokovim razpoloženjem (S1 T3 I24, S5 T3 I35) – Pojav izpada če nekdo vzame stvar, ki si jo on želi (S1 T3 I25) – Na začetku je bila težava hiperaktivnost (S2 T3 I35) – Nemirnost pri počitku (S2 T3 I36) – Pojav agresivnega vedenja ni nujno pogojeno z kakšnim vzrokom (S3 T3 I15) – Izpadi so pogojeni s pomanjkanjem pozornosti (S3 T3 I32) – Manj izpadov ob prisotnosti spremljevalca (S3 T3 I33) – Z gibanjem se zmanjša možnost izpadov (S3 T2 I38, S3 T2 I39) – Nasilen do drugih otrok (S3T3 I50) – Grizenje (S3 T3 I51) – Razmetovanje po igralnici (S3 T3 I52, S3 T3 I53) – Kričanje (S3 T3 I54, S5 T3 I40) – Ob spremembi rutine (S5 T3 I39)
SODELOVANJE S STARŠI	– Super odnos (S1 T3 I52, S5 T3 I52) – Konstantno izmenjevanje informacij (S1 T3 I53, S2 T3 I52, S4 T3 I48) – Poslušajo (S1 T3 I54) – Podajo nasvet ali opažanje (S1 T3 I55) – Izmenjava informacij ob otrokovem odhodu domov (S1 T3 I56)

	– Oče ob prihodu poda informacije o preteklem dnevu (S2 T3 I53) – Sprašujejo za nasvete (S2 T3 I54, S5 T3 I53) – Doma želijo delati z otrokom enako kot v vrtcu (S2 T3 I55, S5 T3 I54, S5 T3 I55) – Oče ima strogo vzgojo (S3 T3 I21, S3 T3 I65) – Mama je popustljiva (S3 T3 I22, S3 T3 I66) – Težavno sodelovanje (S3 T3 I62) – Ločena starša (S3 T3 I63) – Različen pogled staršev na vzgojo otroka (S3 T3 I64) – Neposlušnost za nasvete (S3 T3 I67) – Slaba komunikacija in sodelovanje med staršema (S3 T3 I68) – Nedoslednost pri dorečenih stvareh s strani staršev (S3 T3 I69) – Komunikacija poteka z vzgojiteljico (S4 T3 I49) – Vožnja otroka na senzorno masažo (S5 T3 I56)
--	--

PREDLOGI IZBOLJŠAV

SODELOVANJE S SODELAVCI	– Delo na kolektivu in odnosih (S1 T4 I57, S4 T4 I51) – Več pogovarjanja o delu (S1 T4 I58, S4 T4 I52, S4 T4 I54) – Več sodelovanja med zaposlenimi (S1 T4 I59, S4 T4 I53)
DELO	– Manjši normativ otrok v skupini (S2 T4 I56, S2 T4 I58) – Manj motečih dejavnikov (S2 T4 I57) – Več izobraževanj (S1 T4 I60, S3 T4 I77, S5 T4 I58) – Več vključevanja otrok s posebnimi potrebami (S2 T4 I59, S4 T4 I56, S5 T4 I59) – Več druženja med otroki (S2 T4 I60, S4 T4 I55, S5 T4 I60) – Poseben prostor za umik in umiritev (S3 T4 I70, S3 T4 I73, S5 T4 I62, S5 T4 I63) – Telovadnica (S3 T4 I71) – Senzorna soba (S3 T4 I72) – Večji poudarek na delo s starši (S3 T4 I74) – Predavanja in delavnice za starše (S3 T4 I75, S5 T4 I61)

OSNO KODIRANJE VZGOJITELJI

IZKUŠNJE Z OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

PRETEKLE IZKUŠNJE	– Brez predhodnih izkušenj (S6 T1 I1, S6 T1 I2, S8 T1 I1, S9 T1 I4, S9 T1 I5) – Nakaz drugačnega vedenja od običajnega pri nekaterih otrocih v skupini (S6 T1 I3) – Težave otrok s koncentracijo (S6 T1 I4) – Težave otrok z učenjem novih stvari (S6 T1 I5) – Težave otrok z agresivnostjo (S6 T1 I6) – Vključenost otroka z avtizmom v skupino (S7 T1 I1) – Delo s spremljevalko (S7 T1 I2) – Prva vključenost otroka z ADHD (S7 T1 I3) – Delo pomočnice v razvojnem oddelku (S8T1 I2) – Naporno delo (S8 T1 I3) – Širok pogled na otroke (S8 T1 I4) – Spoznanje da je vsak otrok drugačen (S8 T1 I6) – Spremljevalka otroku s sladkorno boleznijo (S9 T1 I1) – Težka primerjava otroka s sladkorno boleznijo in otroka s posebnimi potrebami (S9T1 I2, S9 T1 I3) – Izkušnje z delom z otroci s posebnimi potrebami (S10 T1 I1) – Delo z otrokom z vedenjskimi težavami (S10 T1 I2) – Delo z otrokom z avtizmom (S10 T1 I3)
-------------------	---

DELO V VRTCU

PRIPRAVA NA DELO	– Brez posebnih priprav (S6 T2 I7, S10 T2 I4) – Pozno predajanje informacij o vključitvi otroka s spremljevalcem (S6 T2 I8, S6 T2 I10, S6 T2 I11, S6 T2 I51, S10 T2 I5) – Spoznavanje s spremljevalko na konferenci (S6 T2 I12) – Spoznavanje s starši na uvodnem sestanku (S6 T2 I13, S10 T2 I6) – Pomanjkanje podpore vodstva (S6 T2 I52) – Pomanjkanje podpore svetovalne službe (S6 T2 I53) – Pozno uporabno predavanje, ko je otrok bil že vključen v skupino (S6 T2 I54) – Prebiranje literature (S7 T2 I4) – Predhodno spoznavanje staršev (S7 T2 I5) – Pridobitev informacij o otroku s strani staršev (S7 T2 I6) – Pomoč zaradi preteklih izkušenj (S8 T2 I5)
------------------	--

	– Predhodna vključenost otroka v skupino (S8 T2 I7) – Spremljevalec, kot nova pridobitev v skupini (S8 T2 I8, S8 T2 I10) – Poznavanje otroka (S8 T2 I9) – Udeležba na izobraževanju (S9 T2 I8, S9 T2 I9) – Pridobitev informacij o otroku s strani svetovalne delavke (S9 T2 I10)
POČUTJE	– Strah (S6 T2 I9) – Nemoč pred prihodom spremljevalca (S8 T2 I11)
DELO Z OTROKOM	– Enak način dela kot z ostalimi otroki (S6 T2 I14, S6 T2 I15, S10 T2 I9) – Spremljevalka / spremljevalec dela z otrokom (S6 T2 I16, S6 T2 I19, S8 T2 I13, S8 T2 I14, S10 T2 I7, S10 T2 I29) – Priprava načrta in aktivnosti (S6 T2 I17) – Dogovarjanje o aktivnostih za otroka s spremljevalko (S6 T2 I18, S7 T2 I7, S10 T2 I8) – Kratka in jasna navodila (S7 T2 I8) – Pohvala (S7 T2 I9) – Iskanje novih načinov za podaljšanje pozornosti (S7 T2 I14) – Pozitivna naravnost (S8 T2 I15) – Individualno izvajanje aktivnosti brez drugih otrok (S8 T2 I16, S8 T2 I17) – Večji obseg dela v primerjavi z ostalimi otroci (S9 T2 I6) – Veliko prilagajanja, vzgojnih pristopov (S9 T2 I7, S9 T2 I13, S10 T2 I13) – Zahtevno delo (S9 T2 I11) – Vključevanje gozdnega materiala (S9 T2 I14) – Neuspešno prilagajanje aktivnosti otroku (S9 T2 I15) – Aktivnosti potekajo vsak dan enako (S10 T2 I26, S10 T2 I27)
REAKCIJA NA AGRESIVNO VEDENJE	– Prepustitev spremljevalcu (S6 T2 I34, S7 T2 I25, S7 T2 I26) – Spremljevalec pomiri otroka (S6 T2 I35) – Konstantna pozornost vseh na začetek izpada (S8 T2 I34) – Pomoč spremljevalca (S8 T2 I35) – Spremljevalec odpelje otroka iz skupine (S9 T2 I16, S9 T2 I28) – Drugi otroci si zatiskajo ušesa (S9 T2 I27) – Ustavitev aktivnosti in pomiritev otroka (S10 T2 I25)
DELO SPREMLJEVALCA	– Velik doprinos k celotni skupini (S6 T2 I36, S8 T2 I38, S10 T2 I28) – Pomoč tudi ostalim otrokom (S6 T3 I37, S10 T2 I30, S10 T2 I31) – Marljiv (S6 T3 I38) – Opravljanje tudi nalog drugih zaposlenih (S6 T3 I39) – Lep odnos do otroka (S6 T2 I40, S6 T2 I42) – Zatočišče za otroka v stiski (S6 T2 I41) – Vloga prijatelja do otroka (S6 T2 I43, S8 T2 I36)

	– Dobro sodelovanje z otrokom (S6 T2 I44, S8 T2 I21, S8 T2 I37, S9 T2 I32, S10 T2 I10) – Dober odnos do zaposlenih (S7 T2 I29) – Vključenost spremljevalca v načrtovanje in evalviranje dela (S7 T2 I32) – Omogoča da se posveti čas preostalim otrokom (S8 T2 I39) – Neujemanje vzgojiteljice in spremljevalke (S9 T2 I29, S9 T2 I30) – Spremljevalka se po nasvete obrača na razvojni oddelek (S9 T2 I31, S9 T2 I33)
SODELOVANJE S SODELAVCI	– Ob prihodu v službo poteka dogovor o poteku dneva (S7 T2 I30) – Od odhodu iz službe poteka evalvacija o poteku dneva (S7 T2 I31) – Pomembnost predpriprave dela in evalviranje (S7 T2 I33) – Delitev nasvetov in idej (S7 T2 I34, S8 T2 I40) – Sodelovanje z logopedinjo (S10 T2 I21)

OTROK

VKLJUČEVANJE OTROKA V SKUPINO	– S pomočjo spremljevalke / spremljevalca (S6 T3 I20, S8 T3 I18) – Povabilo k vsaki aktivnosti (S6 T3 I21, S8 T3 I12, S10 T3 I11) – Vključenost v rutine in naloge (S6 T3 I22, S7 T3 I10, S10 T3 I15) – Sodelovanje v jutranjem krogu (S6 T3 I23) – Dobro počutje otroka v skupini (S6 T3 I32) – Petje pesmic (S6 T3 I33) – Samostojno vključevanje (S7 T3 I12) – Sprejetost otroka s strani drugi otrok (S7 T3 I16, S7 T3 I17, S10 T3 I16) – Druženje vseh skupin (S8 T3 I19) – Igre na prostem (S8 T3 I20) – S pomočjo naravnega materiala se zbudi zanimanje otroka za aktivnost (S9 T3 I17) – Druženje z otroci v goznm kotičku (S9 T3 I18)
ZNAČILNOST OTROKA	– Ne izstopa od drugih otrok (S6 T3 I25, S7 T3 I11, S10 T3 I23) – Ne mara dotikov (S6 T2 I28, S9 T3 I21) – Ne želi bližine (S6 T2 I29, S8 T3 I22, S8 T3 I23, S9 T3 I12, S9 T3 I19, S9 T3 I22) – Kratek čas pozornosti (S7 T3 I13, S7 T3 I19, S7 T3 I20, S7 T3 I27) – Otrok ima rad vrstnike (S7 T3 I18, S7 T3 I21, S10 T3 I12, S10 T3 I14, S10 T3 I18) – Hitre jeze (S8 T3 I24) – Neprilagodljivost (S8 T3 I26, S8 T3 I28) – Želja po prevladi nad drugimi otroki (S8 T3 I27, S10 T3 I17)

	– Miren (S9 T3 I20) – Zgovoren otrok (S10 T3 I19)
NAPREDEK OTROKA	– Socializacija (S6 T3 I24, S6 T3 I30, S7 T3 I15) – Boljši od vrstikov v določenih stvareh (S6 T2 I26) – Branje (S6 T2 I27) – Manj izpadov (S6 T3 I31, S9 T3 I23, S9 T3 I25) – Igranje z deklicami (S7 T3 I22) – Sledenje rutini (S7 T3 I23) – Opravljanje nalog dežurnega (S7 T3 I24) – Brez napredka (S8 T3 I31) – Samostojna uporaba toalete (S8 T3 I32) – Odkrivanje stvari, ki otroka zanimajo (S9 T3 I24) – Boljši besednjak in govor (S10 T3 I20) – Viden napredek s strani logopedinje (S10 T3 I22)
AGRESIVNO VEDENJE	– Nemirnost (S7 T3 I28) – Agresiven do vrstnikov (S8 T3 I25) – Izpad (S8 T3 I29, S9 T3 I26) – Razbijanje (S8 T3 I30) – Agresivno vedenje v nepredvidljivih situacijah (S8 T3 I33) – Moteče ob menjavi rutine (S10 T3 I24)
SODELOVANJE S STARŠI	– Dogovarjanje ob prihodu v vrtec (S6 T3 I45) – Dogovarjanje na govorilnih urah (S6 T3 I46, S7 T3 I35, S9 T3 I35, S9 T3 I36, S10 T3 I35) – Aktivna mama (S6 T3 I47, S8 T3 I41) – Želja po napredovanju in dobrem počutju otroka (S6 T3 I48, S9 T3 I38, S10 T3 I33) – Poslušajo (S6 T3 I49, S8 T3 I42, S9 T3 I37, S10 T3 I32) – Upoštevanje dogovorov (S6 T3 I50, S9 T3 I34, S10 T3 I34) – Sodelovanje s spremljevalko (S7 T3 I36) – Nedoslednost pri dogovorih (S8 T3 I43) – Popuščanje mej pri otroku (S8 T3 I44) – Tekmovanje med staršema (S8 T3 I45)

PREDLOGI IZBOLJŠAV

SODELOVANJE S SODELAVCI	– Sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki (S6 T4 I55, S6 T4 I56) – Izbor primerne spremljevalke (S9 T4 I40) – Boljše sodelovanje (S9 T4 I41)
DELO	– Več izobraževanj za spremljevalce (S7 T4 I37, S7 T4 I38)

	– Predhodno delo v razvojnem oddelku za pridobitev izkušenj (S8 T4 I46, S8 T4 I47) – Delo v razvojnem oddelku v času počitnic (S8 T4 I48) – Delo z otrokom pred vstopom v skupino (S8 T4 I49) – Brez novih idej (S9 T4 I39, S9 T4 I42) – Več prostora (S10 T4 I36) – Dodatna soba za otroke s posebnimi potrebami (S10 T4 I37) – Več financ namenjenih za delo z otroki (S10 T4 I38) – Spremembe se začnejo z malenkostmi (S10 T4 I39)
--	---

OSNO KODIRANJE SVETOVALNI DELAVCI

IZKUŠNJE Z OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

PRETEKLE IZKUŠNJE	– Delo z otrokom čez poletje (S11 T1 I1) – Delo z otrokom pred dodelitvijo spremljevalke / spremljevalca (S11 T1 I2, S13 T1 I1, S14 T1 I1) – Prisotnost v skupini (S11 T1 I3) – Kljub preteklim izkušnjam, težavno delo z otrokom (S13 T1 I5) – Delo z otrokom v razvojnem oddelku (S14 T1 I2)
-------------------	--

DELO V VRTCU

DELO Z OTROKOM	– Previdnost ob delu (S11 T2 I4, S13 T3 I6) – Izogibanje situacijam, ki bi povzročile izpad pri otroku (S11 T2 I7, S13 T2 I7) – Prepustitev dela spremljevalki / spremljevalcu (S11 T2 I12, S12 T2 I1, S13 T2 I10, S13 T2 I12) – Pomoč kjer je potrebno (S11 T2 I14, S12 T2 I2) – Delo z otroki, ki še nimajo dodeljenega spremljevalca (S11 T2 I15) – Veselje otroka ob prisotnosti v skupini (S12 T2 I4, S14 T2 I10) – Brez posebnega pristopa (S12 T2 I6) – Naporno delo (S13 T2 I2, S13 T2 I4, S13 T2 I9) – Agresivno vedenje otroka vpliva na ostale otroke v skupini (S13 T1 I3) – Poudarek dela razvoju fine motorike (S14 T2 I4) – Pogovor z otrokom (S14 T2 I5, S15 T2 I10) – Odvisno od otrokovega razpoloženja (S14 T2 I6) – Sprejemanje otroka kakršen je (S14 T2 I7) – Odlično sodelovanje (S15 T2 I1)
----------------	--

	– 1x tedensko individualno delo z otrokom (S15 T2 I2, S15 T2 I4, S15 T2 I8) – Jasen in razumljiv govor do otroka (S15 T2 I3) – Igranje družabnih iger (S15 T2 I9) – Branje pravljič (S15 T2 I11) – Delo z otrokom in sovrstnikom (S15 T2 I6)
DELO SPREMLJEVALCA	– Lep odnos do otroka (S11 T2 I11, S13 T2 I11, S13 T2 I17, S14 T2 I15) – Odlično dela (S11 T2 I17, S12 T2 I9, S13 T2 I15, S14 T2 I14, S15 T2 I12) – Pomoč tudi ostalim otrokom v skupini (S11 T2 I18) – Pomoč tudi ostalim strokovnim delavcem (S11 T2 I19, S13 T2 I16) – Zadovoljstvo staršev (S11 T2 I21) – Ključno delo pri delu z otroci s posebnimi potrebami (S12 T2 I7, S12 T2 I10) – Dobro poznavanje otroka (S12 T2 I8, S13 T2 I18, S14 T2 I12) – Predhodno poznavanje otroka in spremljevalke v razvojnem oddelku (S14 T2 I11, S14 T2 I13) – Neujemanje spremljevalke in vzgojiteljice (S14 T2 I17) – Veliko truda in energije vložiti v otrokov vsakdan (S14 T2 I16)

OTROK

VKLJUČEVANJE V OTROKOVO VZGOJO	– Zgolj opazovanje otroka v skupini (S11 T3 I8, S11 T3 I9) – Brez vključevanja (S11 T3 I13, S13 T3 I13, S14 T3 I8) – Pomoč pri vsakodnevnih stvareh (S11 T3 I16) – Izmenjevanje informacij o otroku s strokovnimi delavci (S12 T3 I3) – Sodelovanje z otrokom pri prireditvah (S14 T3 I9) – Opazovanje otroka pri interakciji z drugimi otroki (S15 T3 I7)
ZNAČILNOST OTROKA	– Otroka motijo glasni zvoki (S11 T3 I5) – Izbirčen glede prehrane (S11 T3 I6) – Izpad ob postavljanju meje (S13 T3 I8) – Zadržan (S14 T3 I3) – Otrok je rad v središču pozornosti (S15 T3 I5)
NAPREDEK OTROKA	– Viden napredek na opazovanju otroka v skupini (S11 T3 I10) – Zadovoljen in srečen otrok zaradi prisotnosti spremljevalca (S11 T3 I25) – Hitrejši napredek otroka zaradi spremljevalca (S12 T3 I11) – Lepše besedno izražanje (S15 T3 I13) – Zanimanje za različne teme (S15 T3 I14)
SODELOVANJE S STARŠI	– Manj komuniciranja od dodelitve spremljevalke (S11 T3 I20, S14 T3 I18)

	– Srečevanje na sestankih (S11 T3 I22, S13 T3 I14, S13 T3 I19, S15 T3 I18) – Dogovarjanje o napredovanju in ciljih (S11 T3 I23) – Komunikacija poteka mesečno po telefonu (S12 T3 I12) – Obveščanje staršev o predavanjih (S12 T3 I13) – Zavzeti starši (S12 T3 I14, S15 T3 I15) – Sodelovanje z mamo otroka (S13 T3 I20) – Starši sodelujejo z vzgojiteljico (S14 T3 I19) – Občasno dogovarjanje za urejanje kakšnih stvari (S14 T3 I20) – Tedensko obveščanje o sodelovanju z otrokom (S15 T3 I16) – Telefonski pogovori po potrebi (S15 T3 I17)
--	---

PREDLOGI IZBOLJŠAV

SODELOVANJE S SODELAVCI	– Zaposlovanje srčnih spremljevalk (S11 T4 I24) – Več aktivnega dela z otroki s strani strokovnih delavcev (S15 T4 I19, S15 T4 I20)
DELO	– Krajši postopki pri pridobivanju odločb o usmeritvi otroka (S11 T4 I26) – Več spremljevalcev za otroke (S11 T4 I27, S11 T4 I28, S12 T4 I16) – Zmanjševanje čakalnih vrst za vključitev otrok v razvojni oddelek (S12 T4 I15) – Več predavanj za starše (S12 T4 I17) – Aktivno delo na zmanjševanju tabujev o vključenosti otroka v redno skupino s spremljevalcem (S12 T4 I18, S14 T4 I28) – Več kadra za delo z otroki (S13 T4 I21) – Večji nabor izbir za otroke s posebnimi potrebami (S13 T4 I22, S13 T3 I23) – Prenova vzgojno - izobraževalnega načrta (S14 T4 I21) – Več igre in manj obremenjevanja otrok s podatki (S14 T4 I22, S14 T4 I23) – Več poudarka na razvoju otrok in uživanje v otroštvu (S14 T4 I24, S14 T4 I25) – Več vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne skupine (S14 T4 I26, S14 T4 I27, S14 T4 I21) – Manj birokracije (S14 T4 I22)

OSNO KODIRANJE STARŠI

POČUTJE OTROKA

DOBRO	– Brez otrokovega odgovora o počutju (V3 T1 I1) – Dobre volje ob prihodu v vrtec (V3 T1 I2) – Dobre volje ob odhodu iz vrtca (V3 T1 I3) – Dobro počutje (V3 T1 I4)
ODLIČNO	– Otrok rad hodi v vrtec (V11 T1 I1, V11 T1 I2) – Ob prihodu v vrtec objame spremljevalko (V11 T1 I3) – Otrok se počuti varno (V11 T1 I4) – Otrok doma veselo govori o vrtcu (V11 T1 I5, V5 T1 I1) – Veselje ob snidenju z otroki (V2 T1 I1) – Sprejetje otroka s strani drugih otrok (V2 T1 I2) – Igranje z otroki (V2 T1 I3, V4 T1 I1, V5 T1 I2) – Nasmehan otrok (V4 T1 I2) – Manj izpadov (V4 T1 I3) – Prilagajanje drugih otrok ima pozitiven vpliv (V5 T1 I3)

ZADOVOLJSTVO Z VKLJUČITVIJO OTROKA

ZADOVOLJEN	– Daljša vključenost otroka v skupini (V3 T2 I5) – Vključenost s spremljevalcem z letošnjim letom (V3 T2 I6) – Dober odnos med otrokom in spremljevalcem (V3 T2 I7)
ZELO ZADOVOLJEN	– Super spremljevalec (V11 T2 I6) – Napredek otroka zaradi vključenosti spremljevalca (V11 T2 I7) – Pomoč pri postavljanju meja otroku doma (V11 T2 I8, V4 T2 I6) – Dober prenos informacij (V11 T2 I9, V4 T2 I5) – Otrok je bolj dojemljiv (V2 T2 I4) – Otrok ima večje želje po dotiku (V2 T2 I5) – Otrok je bolj razumen (V2 T2 I6) – Zadovoljstvo z zaposlenimi (V4 T2 I4) – Več pozitivne in dobre volje doma (V5 T2 I4) – Zadovoljstvo z dodatnimi urami s svetovalno delavko (V5 T2 I5) – Zadovoljstvo s spremljevalko (V5 T2 I6) – Prijateljski odnos otroka in spremljevalke (V5 T2 I7)

NAPREDEK OTROKA

SREDNJE NAPREDOVAL	– Otrok raje hodi v vrtec (V3 T3 I8) – Manj agresiven (V3 T3 I9) – Otrok se lažje zamoti (V3 T3 I10)
NAPREDOVAL	– Več igre z otroki (V2 T3 I7) – Zanimanje za igro (V2 T3 I8) – Bolj sočuten do drugih (V2 T3 I9)
ZELO NAPREDOVAL	– Manj izpadov (S11 T3 I10) – Otrok rad hodi v vrtec (S11 T3 I11) – Otrok je bolj ješč (S11 T3 I12) – Otrok spi več tekočine (S11 T3 I13) – Več govori (S11 T3 I14) – Poje pesmice iz vrtca (S11 T3 I15) – Več igranja s sorojenci (V4 T3 I7) – Vljuden (V4 T3 I8, V4 T3 I9) – Večji nabor tem za pogovarjanje doma (V5 T2 I8) – Napredek v socializaciji (V5 T2 I9, V5 T2 I10)